

Uformelt arbeid i Argentina

Hva kan forklare at bare en begrenset andel arbeidstakere i det argentinske arbeidslivet har kontrakt?

Erfaringer og holdninger om uformelt arbeid og korrupsjon

Det humanistiske fakultet

Masteroppgave i Latinamerikanske områdestudier

Skrevet av Anne-Lene Rasmussen

Veileder: Steinar Andreas Sæther

Våren 2012

FORORD:

Skriving av en masteroppgave er en langvarig, lærerik og til tider tung prosess. Når fingrene ikke makter å finne de riktige bokstavene på tastaturet, kan følelsen av uoverkommelighet til å materialisere tilegnet kunnskap oppleves overveldende. Da er det godt å ha mange støttespillere rundt seg.

Først vil jeg rette en takk til veilederen min som har kommet med gode innspill underveis i oppgaven. Takknemlig er jeg også for den fleksibiliteten som han har vist i forbindelse med at jeg har sittet og skrevet i Argentina. En stor hjertens takk fortjener også mine kunnskapsrike, fantastiske venninner som har tatt seg tid til å lese oppgaven og kommet med påfølgende konstruktive tilbakemeldinger. Mine kollega som har vist støtte og interesse underveis i oppgaven har jeg også satt enorm pris på.

Tilslutt vil jeg takke foreldrene mine som har gitt gode råd og støttet meg hele veien gjennom studiene, og ikke minst, takke kjæresten min som bevarer meg rolig når pulsen begynner å stige.

Anne-Lene Rasmussen

SAMMENDRAG

I denne oppgaven diskuterer jeg på hvilken måte institusjoner og korrupsjon kan ha innvirkning på grad av uformelt arbeid i Argentina. Teori og kvalitativ empirisk forskning ligger til grunn for hvordan jeg forklarer hvorfor mange arbeider uten kontrakter. Jeg konkluderer med at det er sammenheng mellom grad av uformelt arbeid, institusjoner og korrupsjon. Utover dette mener jeg at det eksisterer en diskrepans mellom hva staten og mine informanter definerer som uformelt arbeid. Dette belyser jeg gjennom fortellinger og utsagn. Basert på innhentede data kommer jeg til å vise at uformelle institusjoner, som er blitt etablerte normer, er med på å bevare den opplevde korrupsjonen i landet, hvilket også fører til et høyt nivå av uformell sektor. Flere av mine informanter hevder at den eksisterende mistilliten til staten har skapt en mentalitet der man forsvarer å ikke betale skatt, enten fordi man ikke får noe igjen for sitt bidrag, eller rett og slett fordi ingen andre gjør det. Det er tydelig at slike uformelle institusjoner krever mye tid å utrydde. Utover dette trekker flere av mine informanter frem at uten en felles respekt mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, vil det være vanskelig å kreve formelle arbeidsbetingelser. I tillegg fremkommes det at så lenge det er høy konkurranse i arbeidsmarkedet, vil den uformelle sektoren ikke reduseres. Jeg antar at gode institusjoner fordrer effektive løsninger og incentiver som legger til rette for at individet tar valg som ikke bare har best egen nytte, men også kollektivt. Utover dette diskuterer jeg media sin rolle i forhold til mine informanters forståelse og opplevelse av uformelt arbeid og korrupsjon. Det er fordi jeg mener at media har innvirkning på deres holdninger til korrupsjon, hvilket indirekte også har betydning for hvordan uformelt arbeid blir betraktet. Av oppgaven fremkommer det også ulike synspunkt på den pågående statlige kampanjen som oppfordrer den ansatte til å kreve formelt arbeid. Flere av mine informanter reagerer negativt på kampanjen ettersom det pålegger et urimelig stort ansvar på den ansatte. Ansvarsfordelingen mellom staten, arbeidsgiveren og arbeidstakeren blir derfor diskutert. Konklusjonen er at det er bedriften som tjener mest på de nåværende arbeidsforholdene i Argentina, ettersom det innbærer lite ansvar å ha en arbeidstaker som ikke har kontrakt. Ettersom etablerte normer og lover har en tendens til å ikke samsvare, diskuteres det også nærmere hvordan informantene mine opplever og forholder seg til formelle lover og regler.

Innholdsfortegnelse:

FORORD

SAMMENDRAG

1. Innledning: Kontekst.....	1
1.1 Tema og problemstilling	3
1.2 Bakgrunn for valg av tema og lokalitet.....	5
1.3 Fagteoretisk kontekst	7
1.3.1 Uformelt arbeid.....	8
1.3.2 Formelle og uformelle institusjoner	11
1.3.3 Korrupsjon	16
1.3.4 Områdestudier: En refleksjon.....	18
1.4 Metode	20
1.4.1 Kvalitative intervjuer: Valg av informanter	21
1.4.2 Notater og båndopptaker	22
1.4.3 Validitet og reliabilitet.....	25
1.4.4 Intervjuguiden.....	25
1.4.5 Feltavgrensning	26
1.4.6 utfordringer og begrensninger.....	28
DEL 1. Kontekst: Fra 1970 - 2012.....	31
2. Uformelt arbeid i Argentina.....	31
2.1 Et historisk tilbakeblikk	33
2.2 Dagens formaliseringsagenda	36
2.3 Lov & Rett i Argentina: Skjulte ansettelsesforhold og fagforeningen.....	36
2.4 Konkluderende bemerkninger.....	40
DEL 2: Portretter: Fra kullsvart til den ubehagelige gråsonen.....	41
Paula: Perspektiv fra Arbeidsdepartementet	41
Christina: Et hav av gråsoner	43
Sonia: Et spøkelse?	45
Lucas: Roten til alt vondt er korrupsjonen.....	46

Maria: Den marginaliserte	48
Lorena: Husker ikke argentinere hvordan det var før?	49
Monica: Statlige kontroller: En skam!	51
Federico: Ønsker å jobbe så lovmessig rett som mulig	53
Claudia og Veronica: Ingen fordeler med å jobbe uformelt	55
Sara, Marcus og Ana: Anstendig arbeid?.....	56
Tomas: En fiks ide på onsdag og torsdag er det lov!	57
Konkluderende bemerkninger.....	60
 DEL 3: Analyse	 61
3.1 Ulike forståelser av formelt arbeid.....	62
3.2 Krev formelt arbeid!.....	65
3.2.1: Ansvarsfordelig: Stat, arbeidsgiver og arbeidstaker.....	66
3.2.2: Strategier.....	69
3.2.3: Straff	72
3.3: Det eneste staten kan gjøre er å gjennomføre kontroller!	73
3.4: Forhold til lover og regler	75
3.5: Media sin rolle i debatten om korrupsjon og uformelt arbeid	77
3.6: Konkluderende bemerkninger	78
 Oppsummering og avslutning.....	 79
Kildehenvisning	81

1. INNLEDNING:

Lidya er 30 år og jobber som selvstendig næringsdrivende for et argentinsk arkitektfirma. Hun trives godt med arbeidsoppgavene, men er fortvilet over å ikke være fast ansatt i firmaet. Arbeidskontrakt har hun ikke, og hun er selv ansvarlig for å betale skatt og egen helseforsikring. Det betyr at hun betaler en fast månedlig avgift til skattesystemet for selvstendig næringsdrivende¹. Arbeidsgiveren unngår på den måten å betale for hennes helseforsikring, pensjon, syke og feriepenger. I følge den argentinske arbeidsloven er det ulovlig å være ansatt som selvstendig næringsdrivende av samme bedrift utover en periode på tre måneder. Skattesystemet er nemlig tiltenkt arbeidere som har flere arbeidsgivere. Lidya mener helt klart at selv om hun betaler skatt, bør hun ikke regnes som formell ansatt ettersom hun arbeider uten kontrakt. Hun har imidlertid aldri vurdert å ta saken til retten. Godt kjenner hun imidlertid til at staten gjennomfører inspeksjoner i bedrifter for å avdekke uregulerte arbeidsforhold. Hun forteller engasjert et eksempel fra arbeidsplassen til en venninne, hvor de ansatte ble beordret av sjefen til å snike seg ut nødutgangen da inspektøren henvendte seg i resepsjonen. De fleste var ansatt enten som selvstendig næringsdrivende eller uten noen papirer som helst. Samtidig reflekterer hun over om inspektøren foretok inspeksjonen for å avdekke dårlige arbeidsforhold, eller om det var for å ta imot en "coima"². Lidia tror imidlertid at kontroller kan ha en positiv effekt, og føre til at bedriftene etter hvert vil velge å ansette under lovlige, regulerte arbeidsforhold. Samtidig mener hun at når uregulerte arbeidsforhold avdekkes, må bedriften også straffes med høye bøter slik at det ikke "lønner seg" å betale bøter innimellom. Personlig mener hun at det i all hovedsak er statens og bedriftens ansvar å sørge for at de ansatte arbeider under regulerte arbeidsforhold. Hun legger til at i en ideell verden så ville ingen ha akseptert uformelle jobber, men innser at folk tar slike jobber fordi "es lo que hay"³. Det virker som hun er splittet mellom den gjeldene universelle moralen og hverdagslivets realiteter. Hun tilføyer at i Argentina aksepterer man uformelt arbeid like fullt som man aksepterer korrupsjon og avslutter: Her er det slik det fungerer⁴.

¹ På spansk: El sistema monotributo

² På norsk: Bestikkelse

³ På norsk: Det er det som finnes

⁴ På spansk: Aquí las cosas se las hacen así

Mariano Ferreira er en ung mann som også er misfornøyd med arbeidsforholdene. Han er outsorset fra jernbaneselskapet Unión Ferrovaria hvilket i praksis nærmest betyr ingen arbeidsrettigheter. Derfor demonstrerer han sammen med andre fra "Partido Obrero" med den hensikt å stenge en av jernbanelinjenes trafikk i protest. Mariano ble skutt og drept som følge av aksjonen. Som følge av denne tragiske hendelsen skjøt den offentlige debatten knyttet til uformelt arbeid ordentlig fart i oktober 2010. I følge media ble blokkeringen av jernbanelinjen stoppet av utsendte "representanter" fra jernbaneselskapet da det ble avfyrt skudd for å stoppe demonstrasjonen. Timer etter drapet organiserte fagforeningens paraplyorganisasjon "Central de Trabajadores de la Argentina," sammen med partier tilhørende venstresiden, en demonstrasjon som gikk til presidentpalasset, med krav om at de ansvarlige måtte straffes. Syv timer senere holdt Presidenten tale med klar beskjed om at de ansvarlige skulle straffes. Politiet fikk i etterkant hard kritikk da det ble hevdet at de passivt observerte hva som skjedde, og samtidig gav fritt spillerom til representantene fra Unión Ferrovaria som grep inn på en voldelig måte. Anklager om at politiet samarbeidet med jernbaneselskapet kom fort til syne, og regjeringen måtte som resultat svare på tiltale. Tre dager etter hendelsen kom første pågripelsen. Først personen bak planleggingen av skytingen, deretter mistenkte for selve skytingen. Begge hevder sin uskyld, men regjeringen hevder at de har pågrepet de rette personene. Man kan imidlertid være kritisk til etterforskningen grunnet det tilsynelatende nære forholdet regjeringen har til Unión Ferrovaria. Den mistenkte for skytingen er en hodepine for regjeringen ettersom det ble publisert gamle bilder av han sammen med dagens økonomiminister og utdanningsminister. Tilknytningen til regjeringen er naturligvis ikke ønskelig. Regjeringens politiske erkefiende, tidligere president Eduardo Duhalde, er dermed blitt knyttet til den mistenkte⁵. Politisk maktspill preger saken, hvilket også blir synliggjort i portrettet med Lorena, hvor hennes syn på motstanden kommer godt frem. Saken som skulle ha startet 20 februar 2012, men er blitt utsatt inntil videre, mener jeg er viktig å presentere fordi den bidrar til å belyse det kompliserte omfanget av uformelt arbeid, men også utfordringene knyttet til fagforeningen, myndighetene og korrupsjon. Partido Obrero

⁵ <http://www.wsws.org/articles/2010/oct2010/arge-o25.shtml>

sin dom er i hvert fall helt klar: "Drapet på Mariano er beviset på korrupsjonen som finnes mellom private aktører, staten og fagforeningen⁶."

1.1 Tema og problemstilling

I denne masteroppgaven studerer jeg nærmere arbeidstakere i det argentinske arbeidslivet som jobber uten kontrakt. Jeg definerer dette som uformelt arbeid. Bakgrunnen for valg av tema er at jeg ønsker å forstå hvordan det er mulig at i et land som Argentina, hvor det eksisterer et godt utbygd lovverk for arbeidslivet, bare et fåtall arbeidstakere inngår kontraktuelle forhold med arbeidsgiver. Mens noen av informantene mine finner forklaringen i landets historie og "den argentinske mentaliteten", argumenterer andre for at det skyldes svake institusjoner. Samtlige mener imidlertid at uformelt arbeid går hånd i hånd med den utstrakte korrupsjonen i landet. Ettersom saker om korrupsjon og uformelt arbeid ofte preger førstesidene i avisene vil jeg også reflektere litt rundt hvilken påvirkning dette kan ha på valg tilknyttet inngåelse av arbeidsforhold enten i den uoffisielle økonomien eller i den såkalte gråsonen. Det er viktig å være oppmerksom på at betydningen av uformelt arbeid og korrupsjon ikke er universelt.

Oppgaven baserer seg i stor grad på erfaringer til mine informanter hvor samtlige jobber eller tidligere har jobbet uformelt. Alle bor i Buenos Aires, men bakgrunnen og nasjonaliteten deres er forskjellige. I motsetning til peruanerne som tjener til livets opphold som gateselgere i hovedstaden, har alle argentinerne universitetsutdanning og jobber innenfor sine respektive yrker. Fellesnevneren er at de alle jobber uten arbeidskontrakt. Gjennom å kartlegge arbeidserfaringene og holdningene til arbeidere med forskjellig sosial og akademisk bakgrunn, søker jeg å oppspore forskjellige virkelighetsforståelser knyttet til uformelt arbeid og korrupsjon. Samtidig vil jeg undersøke om det er en mulig sammenheng mellom stor grad av uformelt arbeid og korrupsjon. Dette velger jeg å gjøre fordi samtlige informanter trekker korrupsjon frem som en stor utfordring i forbindelse med statens arbeid med å formalisere det argentinske arbeidslivet. For å forstå hvorfor mine informanter trekker frem korrupsjon i forbindelse med uformelt arbeid, mener jeg det er nødvendig å reflektere noe rundt

⁶ <http://po.org.ar/blog/2011/09/29/a-un-ano-del-asesinato-de-mariano-ferreyra/>

konsekvensene av svært polemiske meninger i Argentina sine største aviser. Det er fordi jeg antar at media er med på å forme mine informanter sine praksiser og holdninger til uformelt arbeid og korrupsjon. Ferreyra saken mener jeg derfor det er viktig å belyse ettersom den har under mitt opphold dominert avisenes førstesider. Innsikt i saken gir en bedre forståelse av det kompliserte omfanget av uformelt arbeid, men også utfordringene knyttet til fagforeningen og myndighetene.

Jeg har funnet få vitenskapelige rapporter på uformelt arbeid som omhandler gråsonene blant de mange studiene som er blitt gjort på uformelt arbeid. Fokuset mitt er derfor i størst grad rettet mot argentinere som er ansatt som selvstendig næringsdrivende, hvilket på spansk heter ”monotributista”. Dette er registrerte arbeidere som betaler skatt, og staten regner dem derfor som formelle. Mange av mine informanter deler imidlertid ikke dette synspunktet. Ansettelsesformen er nemlig beregnet for dem som jobber ”freelance” og ikke dem som jobber fast for en arbeidsgiver. Mange av mine informanter er derfor svært kritiske til motivasjonen bak statens mange formaliseringstiltak, og tror at det i all hovedsak er politikk for å sikre seg skatteinntekter. I følge den argentinske arbeidsloven er det ikke tillatt å ha faste ansatte, registrert som selvstendig næringsdrivende, utover en periode på tre måneder. Mine informanter som er lærere har vært ansatt som selvstendig næringsdrivende i henholdsvis fire og syv år på anerkjente universitet i Buenos Aires. Korrupsjon og liten politisk genuin vilje brukes gjerne som forklaring på hvordan det derfor er mulig ha sine ansatte registrert på denne måten. Jeg mener imidlertid at det ikke behøver å være to motstridende alternativ for statens motiv, men vil argumentere for at statens og individenes forståelse av uformelt arbeid ikke nødvendigvis samsvarer. Noe av målet mitt gjennom oppgaven blir derfor å analysere relasjonene mellom stat og individ. Ved å velge dette temaet for min masteroppgave håper jeg å redusere fordommer om uformelt arbeid, som ofte blir omtalt som kriminelt og som i all hovedsak berører mennesker med lav utdannelse. Samtidig vil jeg vise at individene tar beslutninger ut i fra komplekse livsomstendigheter, og mange aspekter vil ha innflytelse på hvorvidt man jobber formelt, uformelt eller i den såkalte gråsonen. Med bakgrunn i dette vil jeg forsøke å svare på følgende problemstilling:

Hva kan forklare at bare en begrenset andel arbeidstakere i det argentinske arbeidslivet har kontrakt?

Selv om jeg i mitt studie ikke skal fokusere på klasser i Argentina, mener jeg det er viktig å være oppmerksom på det delte samfunnet som finnes. Store økonomiske forskjeller mellom landets innbyggere, fører naturligvis til ulike livserfaringer. Mine informaners syn på arbeid vil derfor variere i forhold til sin egen sosioøkonomiske situasjon. Ettersom argentinere ofte snakker om seg selv i klasser, velger jeg å nevne dette innledningsvis fordi klassesamfunnet er viktig for argentinere sin opplevelse av hverdagen. Jeg vil si at mine informanter tilhører middelklassen og lavere klasse. Imidlertid har jeg ikke med mitt empiriske materiale mulighet til å analysere klasse i forhold til arbeid.

1.2 Bakgrunn for valg av tema og lokalitet

Latin-Amerika er en region som har fasinert meg siden første gang jeg besøkte kontinentet i 2003. I tillegg til en del reiser i regionen, har jeg i min studietid bodd fire år i Argentina. Våren 2010 var jeg hospitant på den norske ambassaden i Buenos Aires. Semesteret ble avsluttet med en oppgave om ”Samfunnsansvar i Argentina” som la grunnlaget for valg av tema for masteroppgaven. Det er fordi formalisering av arbeid er en viktig del av Argentinas CSR-strategi⁷. Med dette hadde jeg et godt utgangspunkt for å utforske emne nærmere. Siden jeg hadde et allerede etablert nettverk før jeg startet mitt feltarbeid, ble jeg helt fra begynnelsen av kjent med en del av argentinere synspunkter om deres til tider vanskelig håndterlige hverdags og arbeidsliv. Meninger og erfaringer fra arbeidslivet var ofte preget av frustrasjon. Gjennom å dele deres frustrasjoner, fikk jeg svært verdifull informasjon og innblikk i deres arbeidssituasjon. Jeg bemerket meg at argentinere med universitetsutdanning i særlig grad oppfattet det som positivt at også deres arbeidssituasjon ble synliggjort, ettersom de ofte føler at arbeidsrettigheter og tiltak for sosial integrering utelukkende angår den lavere klassen. Det opplever de som urettferdig. Selv om de fleste anerkjenner at Argentina har et stort problem når det gjelder fattigdom og sosial inkludering, og uttrykker forståelse for at arbeidsprogrammer ofte rettes mot dem, føler de seg likevel lite verdsatt når de blir tvunget til å jobbe for lav lønn som selvstendig næringsdrivende, når de egentlig burde

⁷ En bedrifts samfunnsansvar

ha tilgang til alle godene knyttet til formelt arbeid. Gråsonene, med særlig fokus på skattesystemet for selvstendig næringsdrivende og den statlige kampanjen⁸ som oppfordrer den ansatte til å kreve formelt arbeid, ble dermed heftig diskutert. Kombinasjonen av tekst og bilde i svart og hvitt, som viser en mørk mannlig arbeider med hjelm, mener jeg er nærmest plettfri retorikk fra regjeringen. Det lagt til side, den pågående kampanjen setter viktigheten av å arbeide formelt på dagsorden. Kampanjen ansvarliggjør i stor grad arbeidstakeren, noe informantene mine ikke er komfortabel med. Først og fremst skyldes dette sterk mistro til arbeidsgiveren og myndighetene. Samtidig mener de at det er fundamentalt at staten tar sitt ansvar og gjennomfører inspeksjoner og utgir bøter til bedrifter som har uregistrerte arbeidere. Kontroller og strafferammen på overtramp burde derfor øke. Noen irriterer seg også over statlige tiltak som oppmuntrer den ansatte til å formalisere seg. Irritasjonen baserer seg på at det settes et urealistisk press på enkeltindividet, samtidig som det utelukkende er arbeidsgiveren som tjener på å ha ansatte uformelt. Alle er imidlertid dessverre enige om at korrupsjonen i både offentlig og privat sektor forhindrer arbeidet med formaliseringen. Selv om de ansatte i teorien kan streike eller anmelde arbeidsgiveren, kommer det frem av mine informanter at det oppleves imidlertid som vanskelig ettersom det eksisterer stor usikkerhet knyttet til hvorvidt en eventuell anmeldelse blir tatt alvorlig. Risikoen for å miste jobben ved anmeldelse anses derfor som stor, og det er derfor nødvendig å tenke gjennom konsekvensene før man eventuelt rapporterer om uregelmessigheter på arbeidsplassen. I tillegg eksisterer også frykten for at man ikke skal finne jobb i etterkant av en rapportering, ettersom anmeldelse i praksis ofte betyr at man vil miste sine muligheter for arbeid andre steder. Viktig er det også å nevne at ettersom det eksisterer mye mistillit og misnøye med staten, er det blitt skapt en mentalitet som ”hvorfor skal jeg betale skatt når jeg ikke får noe igjen for det?”. Med dette til grunn velger mange å ikke rapportere, til tross for at de fleste i teorien mener at alle bør være formelt ansatt og kreve sine rettigheter. Ettersom myndighetene selv ansetter folk uformelt, oppfatter også noen av mine informanter kampanjen som hykleri. Flere Maria irriterer seg også over statlige tiltak som oppmuntrer den ansatte til å formalisere seg, ettersom de mener at det burde være større fokus på arbeidsgiveren. Det er liksom en selvfølge at man ikke risikerer å kreve formelle arbeidsbetingelser dersom man har en

⁸ På spansk: *Exigí estar en blanco*

familie, tiltross for at man vet at dette går på bekostning av retten til helsetjenester og pensjonspenger. Sonia understreker imidlertid at det er et aktivt valg man tar ettersom man vanligvis får beskjed på intervjuet at lønnen vil være utbetalt kontant. Samtidig mener hun at man tilpasser seg systemet slik det fungerer og aksepterer jobben fordi ”det er det om finnes⁹. ”

1.3 Fagteoretisk kontekst

Det blir utgitt stadig mer litteratur om uformell økonomi og herunder uformelt arbeid, men det er store uenigheter i de forskjellige fagmiljøene. Uenigheten som råder blant ulike akademiske disipliner handler først og fremst om den konseptuelle definisjonen av den uformelle økonomien. I økonomiske fagkretser er det vanlig å rette fokuset mot irregulære kontanttransaksjoner, identifisere og kvantifisere uformelle aktiviteter, se på virkningen av den uformelle aktiviteten på den nasjonale industrien og strategier for å kontrollere og regulere den uformelle økonomien. Kontantbetalte lønninger som ikke rapporteres til myndighetene, arbeidsforhold som er dårligere enn ved formelle arbeidsforhold og legal eller illegal virksomhet fungerer ofte som beskrivelse på uformelle aktiviteter. Innenfor økonomiske fagkretser har det også tradisjonelt sett vært vanlig å studere uformell økonomi utelukkende i ”utviklingsland” (Sethuraman, 1981). Antropologer og sosiologer hevder imidlertid at økonomisk vitenskap ofte ignorerer kulturelle og sosiale faktorer noe som forklarer at de ofte er mer opptatt av den uformelle økonomiens rolle i husholds strategien (Levitan & Feldman, 1991). Det skal imidlertid nevnes at det også i økonomifaget hentes inspirasjon fra andre fagkretser. Mye hentes fra psykologien for å forstå behovet og rasjonelt til mennesket. Spillteori blir ofte benyttet til å belyse hvordan adferden til individet påvirkes av andres atferd.

Den omdiskuterte og kontroversielle peruanske økonomen De Soto har et positivt syn på den uformelle sektoren da han mener dette fremmer entrepenørskap. I tillegg hevder han at fleste jobber frivillig uformelt fordi de får høy avkastning for kunnskapene sine og samtidig bevarer sin uavhengighet (De Soto, 1989). I motsetning til De Soto som hevder at de fleste jobber frivillig uformelt, blir det argumentert for i ”The Dual Labor Market Theory” at den uformelle sektoren er sammensatt av personer som ikke har

⁹ På spansk: Es lo que hay

mulighet til å arbeide i et arbeidsmarked med regulære arbeidsforhold (Saint-Paul, 1997). Uteblitte muligheter og frivillighet er naturligvis ikke det samme. Vitenskapelige studier viser at mange som har tilgang til å arbeide formelt, velger å være i den uformelle sektoren, enten som deres primære lønnsinntekt eller for å tjene ekstra. Årsakene til dette er det uenighet om. Noen mener at det skyldes strenge reguleringer og kompliserte byråkratiske prosesser. Andre mener uformell sektor oppstår som en måte å overleve på. Stadig flere innenfor samfunnsvitenskapen ser imidlertid på grad av uformell sektor i sammenheng med det rettsmessige og institusjonelle rammeverket (Tokmann, 2007). I tillegg forventes det at individets holdning og reaksjon på uformelt arbeid, samt opplevelsen av rettferdighet skal ha utslag på omfanget. Flere teoretikere har også knyttet høy grad av uformell sektor til høy grad av korrupsjon. De fleste er imidlertid enig om at grad av uformell sektor ikke kan forklares basert på en faktor, men at den må sees i sammenheng med flere årsaker. Hva som er årsak eller konsekvens til uformell sektor er det imidlertid ikke knyttet enighet til. I min oppgave har jeg valgt å legge til grunn formelle og uformelle institusjoner samt korrupsjon som forklaringsvariabler på uformelt arbeid i Argentina. Det har jeg gjort basert på informasjon som fremkom av mine informanter. Før jeg kommer inn på dette vil jeg foreta en begrepsavklaring av uformelt arbeid

1.3.1 Uformelt arbeid

Vanlige begreper for å beskrive handlinger hvor det blant annet forekommer uregistrerbare kontanttransaksjoner er *den uregulære økonomien* (Ferman & Ferman, 1973), *den uformelle sektoren* (Hart, 1973), *uformelt arbeid* (Feige, 1979), *den svarte økonomien* (Dilnot & Morris, 1981), *skyggeøkonomien* (Frey, Weck & Pommerehne, 1982), *den uformelle økonomien* (McCrohan & Smith, 1986) og *illegal økonomi* (Porters & Sassen-Koob, 1987). Mye av forskingen om økonomiske uformelle aktiviteter fokuserer ofte på illegale økonomiske aktiviteter. Dette kan innebære gatesalg likefremt som små eller store uregistrerte bedrifter som ansetter uten en formell kontrakt. Derfor er det viktig å være tydelig på hvilken uformell økonomisk aktivitet man studerer. I min oppgave studerer jeg arbeidere som ikke har skrevet kontrakt med sin arbeidsgiver, hvilket jeg definerer som uformelt arbeid. De fleste av mine

informanter er imidlertid ikke uregistrerte arbeidere, og faller derfor utenfor den tradisjonelle økonomiske forståelsen av uformelt arbeid. Hovedsakelig vil jeg likevel, med mine informanternes forståelse av begrepene til grunn, benytte meg av terminologi som uformell økonomi, uformell sektor og uformelt arbeid. Illegal økonomi er et begrep som jeg velger å ikke benytte meg av ettersom det ofte assosieres med kriminelle handlinger. Produktene mine informanter selger er lovlige. Til tross for at arbeidsplassene til gateselgerne ikke er lovlige, mener jeg at gateselgere ikke bør betraktes som kriminelle.

“By far the largest type of production not included in official accounts is both legal and ethical.” (Kacapyr, 1998:32). Store deler av forskningen av den uformelle sektoren tar imidlertid ofte ikke hensyn til at den uregistrerte produksjonen vanligvis er lovlig. I følge Shneider er en vanlig definisjon for å måle skyggeøkonomien er at *“all currently unregistered economic activities that contribute to the officially calculated (or observed) Gross National Product”* (Schneider, 2006:4). Ved å inkludere alle uregistrerte økonomiske aktiviteter, innebærer dette også illegal virksomhet. Smith har en liknende definisjon som formulerer uformell økonomi som *“Market-based production of goods and services. Whether legal or illegal, that escapes detection in the official estimates of GDP”* (Smith, 1994:18). Shneider (Schneider, 2006:5) mener imidlertid at uformell økonomi ikke bør inkludere illegale aktiviteter og har derfor utviklet følgende definisjon: *“The shadow economy includes all market-based legal production of goods and services that are deliberately concealed from public authorities for the following reasons:*

- 1) to avoid payment of income, value added or other taxes
- 2) to avoid payment of social security contributions
- 3) to avoid having to meet certain legal labour market standards, such as minimum wages, maximum working hours, safety standards etc
- 4) to avoid complying with certain administrative procedures, such as completing statistical questionnaires or other administrative forms.

Den Internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) introduserte begrepet *the informal economy* i 1973 da de utgav en rapport som omhandlet det urbane arbeidsmarkedet i Ghana (Hart, 1973). Den konkluderte med at problemet i arbeidslivet i utviklingsland ikke var arbeidsledighet, men at arbeidere ikke tjente nok til livets opphold. Flere samfunnsvitenskapere sa seg enige med dette og begrunnet samtidig videre med at mange arbeidet i den uformelle sektoren som en måte å overleve på. Forskere begynte dermed å undersøke dynamikken knyttet til den uformell økonomien i utviklingsland (Porters & Sassen-Koob, 1987). Flere internasjonale institusjoner, som for eksempel Verdensbanken, implementerte konseptet i sine studier av fattigdom og urbanisering i utviklingsland (Sethuraman:1981). Tiltross for at det hadde tidligere blitt observert lignende dynamikk i Europa, ble betegnelsen først og fremst benyttet for å studere uformelle økonomiske aktiviteter som en overlevningsmetode for de urbane fattige.

I 1973 omfattet ILO definisjonen utelukkende mikroentreprenører. I 2002 utvidet imidlertid ILO sin definisjon til å omhandle alle som jobber ubeskyttet i den uformelle sektoren. Med utvidelsen av ILO definisjonen blir plutselig en betydelig del av verdens befolkning ansett som uformelle arbeidere. Dersom denne definisjonen var lagt til grunn i den argentinske statistikken av uformelle arbeidere, ville antallet trolig økt signifikant. Som det kommer frem av min studie anser ikke mine informanter seg som er selvstendig næringsdrivende seg selv som formelle arbeidere. Begrunnelsen er at de ikke har kontrakt med arbeidsgiver og går glipp av arbeidsrettigheter som forbindes med fast ansettelse. Siden det ikke finnes noen universell definisjon finnes det ingen felles tilnærming til fenomenet. Perspektivet til forskeren er derfor avgjørende for hvilket tema som studeres. Det kan være naturlig å anta at dersom man ikke tror på at uformelle aktiviteter kan utryddes eller reduseres, vil man ha fokus på å forsøke å forstå den konstruerte sosiale virkeligheten og ikke forsøke å identifisere strategier som kan bidra til å utrydde uformell sektor. Selv tror jeg ikke at uformelle aktiviteter hverken kan eller behøves utryddes helt. Jeg tror derimot at både offentlig og privat næringsliv må forsøke å identifisere konkrete problem i arbeidslivet som for eksempel gi tilfredsstillende lønn. Hva som er ”tilfredsstillende” er naturligvis subjektivt og tolkes derfor forskjellig.

Den tidligere direktøren for ILO Amerika, Victor Tokman, fremhever viktigheten av å kartlegge gråsonene i økonomien. Han hevder at man sjelden oppfyller absolutt alle lovlige krav, og at det finnes et hav av gråsoner. Han har beskrevet den uformelle sektoren som: *"the result of limited compliance with legal and procedural requirements, going from complete illegality to full compliance"* (Tokman: 2007:4). Tokman hevder imidlertid at det som råder er en middelvei hvor noen lovmessige krav til registrering blir møtt, men at man for eksempel ikke oppfyller krav til skattebetalig eller arbeidsvilkår. Dette mener han skjer spesielt i land med lav budsjettdisiplin og hvor kvaliteten på inspeksjoner er begrenset, hvilket Argentina er et eksempel på. I oppgaven viser jeg hvordan argentinske myndigheter forsøker å forhindre uregistrert arbeid ved hjelp av kontroller og opplysningskampanjer. Vellykkede antikorrupsjonskampanjer kan senke korrupsjonsnivået i et samfunn og føre økonomien i riktig retning (Andvig og Moene:1990). Som holdningsendringsskampanje mener jeg at teoriene om korrupsjon også kan kunne brukes om uformelt arbeid. Argentina har ingen offisiell antikorrupsjonskampanje, men jeg mener at det bør tas i betraktning at regjeringen har innført arbeidsprogrammer som på lang sikt kan bidra til redusert korrupsjonen ettersom arbeidsprogrammene kan være med på å bidra til "hvitvasking" av økonomien. I tillegg til nevnte arbeidsprogrammer foreligger det også en "antiuformellarbeidskampanje". Tokman hevder imidlertid at kampanjer som har til hensikt å bekjempe skatteflukt ikke har gitt store resultater hovedsakelig fordi det kreves mye tid og kompetanse for bedriften å registrere seg som formell virksomhet, samt sette seg inn i regelverket for skatt og regnskap (Tokman, 2007:10). Informantene mine derimot vektlegger i større grad korrupsjon og dårlig kvalitet på kontrollene som grunnlag for hvorfor de har liten tiltro til kampanjene. Argumentere for hvorvidt slike kampanjer er nyttige, skal jeg imidlertid ikke ta for meg i særlig stor grad. Jeg vil avslutningsvis nevne at samtlige av mine informanter kom inn på tema om korrupsjon, hvilket medførte at jeg begynte å studere nærmere sammenhengen mellom uformelt arbeid og korrupsjon.

1.3.2 Formelle og uformelle institusjoner

"Individual habits both reinforce, and are reinforced by institutions. Through the circle of mutual engagement, institutions are endowed with a stable and inert quality" (Hodgson, 1998:171).

Frem til 1960 tallet var den økonomiske litteraturen om institusjoner sin betydning på samfunnets økonomiske og politiske utvikling begrenset. Dette forandret seg blant annet med markedsstudiene både Arrows og Akerlof utførte for å forstå mekanismene i markedet som skaper arbeidsledighet. Dette førte også til en økende interesse for å forstå fagforeningens rolle i arbeidsmarkedet. Institusjonenes rolle fikk dermed en større forankring i litteraturen. Samfunnsøkonomer som fordyper seg i institusjoner skilles vanligvis mellom de som tilhører den nye retningen av New Institutional Economics og de av den ”gamle skolen”. Den ukonvensjonelle økonomen Hodgson mener at førstnevnte handler ut ifra en nyttemaksimerende og rasjonell adferd, mens sistnevnte mener at individet er sterkt påvirket av vaner og rutiner (Hodgson, 1998). Vektleggingen av rutiner og vaner forklarer hvordan noen vaner blir holdt fast ved i institusjoene, mens andre faller bort. Hodgson forklarer på den måten at menneskelig adferd ikke utelukkende er basert på økonomiske forhold, men baseres også på psykologi, antropologi, sosiologi og historie.

Økonomer skiller vanligvis mellom formelle og uformelle institusjoner der formelle institusjoner er lover og regler, mens uformelle institusjoner er uskrevne normer og regler. Det vil si at selv om vi har mulighet til å velge adferd som ikke er ulovlig *per se*, gjør vi gjerne ikke det grunnet eksisterende normer i samfunnet. Den anerkjente økonomen Douglass North mener at distinksjonen mellom lovfestede regler og uskrevne regler er avgjørende for hvordan institusjoner nedfeller seg i adferdsmønstre. North hevder at individer kan enklere endre formelle institusjoner enn uformelle som han mener styres av en sosial kontekst der individet kun er en passiv tilskuer til endring (North, 1991). Vaner er altså stikkordet for hvordan uformelle institusjoner kan endres. Geoffrey Hodgson er imidlertid ikke enig i denne tradisjonelle forståelsen av institusjoner. Det å ha lovfestede regler som ikke er institusjonalisert i moral og uskrevne regler kan være problematisk da det gjerne ofte er slik at noen få blir straffet for regelbrudd de fleste i samfunnet begår. Hodgson mener derfor at lovfestede regler ikke nødvendigvis bør kvalifiseres til å være en institusjon. Et godt samfunn argumenterer han imidlertid for ikke behøver å ha et godt utbygget lovverk, men gode vaner (Hodgson, 1998). Det er viktig å understreke at det finnes mangfoldige uskreve regler på tvers av landegrensene, som derfor gjør det vanskelig å sidestille dem.

Kritikere mener derimot at bør være forsiktig med å ikke blir for realtivistisk, og stå inne for at noen normer er objektivt å fortrekke. Ærlighet fremfor uærlighet kan fungere som eksempel.

Målet med denne oppgaven er blant annet å finne ut av hvordan institusjoner påvirker grad av uformelt arbeid i Argentina. For å kunne besvare dette er det først essensielt å ha en forståelse for hva det innebærer å være en institusjon. Samtidig er det viktig å kjenne til egenskapene ved såkalte sterke og svake institusjoner. Det er krevende å studere institusjoner for å forstå grad av uformelt arbeid fordi et land består av et stort antall formelle og uformelle institusjoner. I tillegg er institusjonene ofte komplementære noe som betyr at institusjonene påvirker hverandre. Globale organisasjoner som Verdensbanken og Det Internasjonale Pengefondet kan være med på å forme landets økonomi, noe Argentina er et eksempel på. På 1990 tallet måtte landet gjennom store strukturelle endringer etter å ha opplevd hyperinflasjon. Oppskriften på å komme ut av situasjonen ble skrevet av nevnte institusjoner da de kom med konkrete tiltak Argentina måtte gjennomføre for å få tilgang til lån. Selv om de fleste økonomer konkluderer med at gode institusjoner har en positiv påvirkning på landets økonomiske vekst, er Argentina et eksempel på et land som opplever god økonomisk vekst på tross av at landet ansees å være svært korrupt, noe som normalt sett er et tegn på svake institusjoner.

Når rettssystemet fungerer godt kan aktørene lettere bli stilt til ansvar for sine handlinger som står i strid til lovverket. Et sterkt utarbeidet lovverk er dermed ikke nok i seg selv for en velfungerende stat. Det er helt avgjørende at rettssystemet som helhet fungerer for at lovverket blir overholdt. Dette gir troverdighet til staten. Myndighetene må utover dette utøve en viss forutsigbarhet. I følge Rettsstatsprinsippet har man tro på at det er loven som styrer. Mine informanter gir dessverre klart uttrykk for at de ikke har tro på at myndighetene følger nedfelte lover og regler, men opptrer på sidelinjen av lovverket. Jeg antar at når myndighetene ikke opptrer i tråd med lovverket, så vil dette bli samfunnsnormen over tid. Om myndighetene derimot hadde vært konsekvent og skapt forventninger om forutsigbarhet så ville man kunne skapt institusjoner med god kvalitet (Hodgson, 1998). At makten i de politiske og økonomiske institusjonene er balansert, og dermed ikke utvikles basert på egen interesse, er av avgjørende betydning.

Det understrekes også av mine informanter som mener at Argentina må forbedre den institusjonelle kvaliteten av hele rettssystemet. Høyesterettsdommer i Argentina, Ricardo Lorenzetti, har også kommentert dette¹⁰. Det er imidlertid svært krevende å endre de økonomiske institusjonene når de først er etablert fordi det kreves endringer i den politiske makten og i de politiske institusjonene. I tillegg vil ofte grupper som er tjent med den etablerte institusjonen ofte forsøke å vanskeliggjøre en slik prosess.

I følge studier gjort i 96 utviklingsland kom det frem at byrden ved statlige reguleringer har den største innflytelsen på den uoffisielle økonomiens størrelse. Høy arbeidsledighet er også av stor betydning (Shneider, 2006:15). Videre hevder han at det generelle høye nivået av uformell sektor skyldes behov for å forsikre seg en anstendig levestandard. I flere empiriske studier som forsker på skattemoral og holdninger mot uformelt arbeid kommer det frem at bare en svært liten del av befolkningen får dårlig samvittighet av å jobbe uformelt. Mange av mine informanter derimot ga uttrykk for at de har noe dårlig samvittighet, men samtidig så forsvares det også basert på samfunnets struktur og historie. Hovedsakelig kan man si at det er statens lovverk og andre institusjoner som legger føringene for hva som menes med riktig oppførsel og ansvarlighet. Jeg vil hevde at forståelsen av både uformelt arbeid og korrupsjon er sosialt og kulturelt konstruert. Oppfattelsen og forventninger til hva som er lovlig og moralsk riktig eller galt påvirker dermed individets valg i arbeidslivet. Selv om det kanskje ikke føles like lite moralsk riktig å jobbe uformelt, som det å utføre hverdagslige korruperte handlinger, har jeg følelsen av at begge deler bærer med seg en moralsk defekt. Jeg antar at både nasjonale og internasjonale institusjoner påvirker handlingsvalg i det argentinske arbeidslivet. Det er fordi institusjonene bidrar til å forme miljøet samfunnsaktørene må tilpasse seg, hvilket kan ha utslag på den sosiale infrastrukturen (Hall & Jones, 1998). På den måten kan man hevde at institusjonene har en normgivende, incentiv og fordelingsrolle. Sosiale normer forsterkes gjennom lovverket, og gode incentiver fører til at folk flest "tar riktige" valg. De offentlige institusjonene tar på seg oppgaver som er i samfunnets interesse. Hovedpoenget her er at institusjonene påvirker valgene i aktørene foretar i arbeidsmarkedet.

¹⁰ http://www.laargentinadigital.net/nota.asp?n=2012_3_7&id=14923&id_tiponota=31

Gjentakende korrupsjonskriser som argentinere nærmest daglig kan lese om i media, i tillegg til personlige erfaringer, har ført til at mange opplever hverdagen og arbeidslivet som usikkert. Mistillit til både politikere, offentlige tjenestemenn, arbeidsgivere og kollega gjør at mange arbeidere føler seg handlingslammet i kampen mot både uformelt arbeid og korrupsjon. I tillegg er det mange som hevder at den høye arbeidsledigheten og den sterke konkurransen også bidrar til at mange aksepterer dårlige arbeidsforhold. Statlige kampanjer som sier at man kreve å jobbe formelt (og opptar mye plass i bybildet) fører både til negative og positive reaksjoner i befolkningen. Mange av mine informanter opplever kampanjene som provoserende fordi det foreligger altfor stort press på arbeideren, mens det egentlig burde være staten og bedriftene som skulle ha forsikret at alle arbeider under regulerte forhold.

Saken om den unge aktivisten, Mariano Ferreyra, som ble drept når han demonstrerte for rettighetene til "outsourcete" jernbanearbeidere, ble viet stor oppmerksomhet i

media. Avisenes dekning av drapet og etterforskningen i etterkant, ble en god måte å forstå både problematikken knyttet til uformelt arbeid og korrupsjon i Buenos Aires. De fleste av informantene mine kjente til saken, og forklarte drapet som et resultat av at arbeidere blir tvunget til å arbeide uten kontrakter. Samtidig trakk de frem korrupsjonsspørsmålet som tidlig kom frem i saken og gav uttrykk for at hele det byråkratiske systemet er ansvarlige for ulykken. Saken befinner seg stadig i medias søkelys ettersom at representanter på myndighetsnivå er anklaget for å prøve å bestikke en dommer i saken med 50.000 pesos. Samtidig vil jeg understreke at det generelt er vanskelig å ha full tiltro til media. I portrettet med Lorena fremkommer det hvordan hun opplever saken som et komplott mot regjeringen. Jeg har ikke et generelt inntrykk av at mange tror at denne bestikkelsen ikke fant sted, men det er som sagt vanskelig å ha stor tiltro til medias dekning. Uavhengig av skyldspørsmål er dette nyheter og anklager som argentinere daglig hører og leser i den offentlige diskursen, noe som jeg også jeg antar er med på å forme deres syn på argentinere som korrupte. At saken hvor 10 ansvarlige skulle stilles for retten 20 februar 2012 er blitt utsatt på ubestemt tid, skaper i dag sinne blant mange argentinere.

I samtaler med argentinere kommer det ofte til syne at mange anser Argentina som et tidligere "industriland" som nå er et "utviklingsland" hvor kaos, korrupsjon og kriser regjerer. For å forstå denne oppfattelsen mener jeg det er nødvendig å forstå landets historie, i tillegg til å sammenlikne forskjellige avisrapporter med daglig praksis og uttalelser om uformelt arbeid og korrupsjon. I følge antropologen Akhil Gupta er korrupsjon et tema som ikke kan forstås utelukkende innenfor et lite geografisk avgrenset område. Hensyn til internasjonale prosesser er derfor viktig å ha med seg. Derfor kan en god metode være å kombinere deltagende observasjon med analyse av media (Gupta, 1995). Det mener jeg er en god kombinasjonen som jeg mener er hensiktsmessig for min oppgave. Dette kommer jeg tilbake til i metodekapittelet.

1.3.3 Korrupsjon

I 2005 ble FN-konvensjonen godkjent og verden fikk et felles rammeverk for bekjempelse av korrupsjon. Mens noen samfunnsvitere mener at et universelt rammeverk ikke kan fungere da det ikke legger kultur og normer til grunn, mener andre

at et slikt rammeverk kan bidra til en dialog og samarbeids på tvers av landegrensene, på et tema som kan være vanskelig å diskutere. Det argumenteres for at demokratiske prosesser og politiske systemer undergraves ved høy grad av korrupsjon og vil derfor oppleve store samfunnsmessige konsekvenser. I tillegg skaper dette dårligere konkurranse forhold og reduserer incentivene for investeringer.

Forholdet mellom uformell økonomi og korrupsjon i arbeidsmarkedet er det dessverre vanskelig å oppnå nøyaktig informasjon om, både fordi man antar at aktørene ønsker ikke å bli identifisert og fordi det ikke er knyttet enighet til definisjonene av "fenomenene". Friedrich Schneider sier så fint at; å gjøre forskning på nevnte områder kan oppfattes som en forskers lidenskap for å vite det man ikke kan vite (Shneider, 2006:3). Teoretisk kan imidlertid korrupsjon og grad av uformell sektor være enten komplementær eller substitutt. I følge Choi and Thum er korrupsjon og uformell sektor substitutter ettersom eksistensen av uformell sektor *reduserer "the propensity to demand graft(...) the option of entrepreneurs to underground constrains a corrupt officials ability to ask for bribes"* (Shneider, 2006:29). Johnson hevder på den annen side at korrupsjon og uformell sektor er komplementære fordi man enten kan ansettes i den formelle eller uformelle sektoren (Shneider, 2006:29). Med dette hevder han at en økning i den uformelle økonomien alltid reduserer størrelsen på det offisielle arbeidsmarkedet. I tillegg mener han at korrupsjon bidrar til økt uformell sektor. Det er sannsynlig at korrupsjon og uformell økonomi styrker hverandre ettersom korrupsjon er nødvendig for å utvide uformelle økonomiske aktiviteter og på samme tid, kreves det å gi bestikkelser når man jobber utenfor den formelle økonomien. Det er vanlig at offentlige tjenestemenn ikke har høye lønninger og benytter anledningen til bestikkelse for å spe på lønnen og på den måten dra fordeler av den uformelle sektoren. I en studie utført av 120 land mellom 1994 og 2002 kom det frem at økt antatt korrupsjon fører til økt uformell sektor (Shneider, 2006). I følge Shneider vil en økning i government revenue og sterke institusjonell kvalitet føre til en nedgang i korrupsjon.

Litteraturen om korrupsjon er full av kritikk, spesielt *public office* definisjoner kritiseres for å være kulturelt relativistisk. Diskusjonen knyttet til definisjon av korrupsjon baseres i stor grad på Heidenheimer skille mellom definisjoner basert på *public opinion*, *public office* og *public interest* (Heidenheimer, 1970). Definisjonen basert på *public*

opinion tar utgangspunkt i hva man tror eller opplever som korrupt. *Public interest* forutsetter en generell akseptert enighet om hva ” *the publics good*” innebærer, mens *public office* definerer korrupsjon som å bryte formelle statlige og institusjonelle normer og lover. Transparency Internationals (TI) definerer korrupsjon som "misbruk av makt i betrodde stillinger for personlig gevinst¹¹". TI sin årlige Corruption Perspection Index (CPI), hvor 183 land er med i undersøkelsen, måler respondentenes oppfatninger av korrupsjon i den offentlige sektor. CPI rangerer altså land basert på hvor korrupt den offentlige sektoren oppfattes å være. Den kombinerer spørreundersøkelser og korrupsjonsrelaterte data innhentet av anerkjente institusjoner. Argentina blir rangert til hundrede plass. Metoden som baserer seg hovedsakelig på public opinion, har imidlertid sine svakheter. Ettersom spørreundersøkelsen er basert på valgte determinanter fanger ikke Corruption Perspection Index opp kulturelle og lokale normer. I tillegg spesifiseres ikke betydningen av korrupsjon og det antas det at det eksisterer et rasjonelt byråkratisk skille mellom offentlig og privat sektor (Sampson, 2005:67).

1.3.4 Områdestudier: En refleksjon

Ettersom valg av teori og metode reflekteres av fagdisiplin, vil jeg kort diskutere utfordringer knyttet til faget områdestudier. Fagdisiplinen (om man i det hele tatt kan kalles fagdisiplin), som ble sterkt forankret i USA etter andre verdenskrig, var basert på strategiske militære og økonomiske hensikter. I senere tid har det kommet klare beviser på at både CIA og FBI, gjennom finansiering av områdestudier, la føringer for hvilke områder og tema som skulle studeres. Hovedfokuset var rettet mot Russland og Kina for å forstå bedre den opplevde kommunistiske trusselen (Cumings¹²). Det er selvfølgelig ikke tilfeldig at faget fikk sitt utspring etter den andre verdenskrig. På dette tidspunktet var det store spenninger i verden, og det var viktig å kjenne til politiske og økonomiske utviklinger for å sørge for at de en verdenskrig ikke skulle skje igjen. Strukturene innen fagområdet er naturligvis styrt av forskjellige krefter, men det er ingen tvil om at faget historisk sett baserer seg i stor grad på finansiering fra statsapparatet. En av kritikkene mot amerikanske områdestudier handler om den globale maktstrukturen, hvor amerikanistene studerer og objektifiserer ”de andre”. Selv om faget er under store

¹¹ <http://www.transparency.no/index.php?c=13&kat=Hva+er+korrupsjon%3F>

¹² Obs: Det følger ikke årstall av artikkelen: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/cumings2.htm>

forandringer og har blant annet utviklet seg til å inkludere amerikanske studier som områdestudier, er det fremdeles store diskusjoner i fagmiljøet, blant annet i The American Studies Association.

Faget er i sin natur tverrfaglig på både et institusjonelt og individuelt nivå. Sentre for latinamerikanske studier kan fungere som eksempel. Den kollektive innsatsen preges vanligvis av statsvitere, antropologer, sosiologer, historikere og litterære, altså flere fagdisipliner som resulterer i en bred og dyp innsikt. Samtidig forventes det at hver enkelt områdespesialist skal utvise tverrfaglig kunnskap i sin forskning. Vi er dermed sosiologer, statsvitere, sosialantropologer, økonomer, historikere, litteraturvitere og humanister. Faren med dette er i følge kritikere at man i søken på å gi et mest mulig holistisk bilde, bare rekker å skrape borti overflater og utelate dybden av konkrete tema når forskeren ikke besitter den akademiske kompetansen til samtlige fagdisipliner. Til tross for at det teoretiske grunnlaget for områdestudier ikke er sterkt, kan flere samfunnsvitenskapelige teorier hjelpe forskeren til å komme frem til en beskrivelse eller forklaring av det spesielle med blant annet institusjoner, tradisjoner og mentalitet (Bates, 2007:167). Bates hevder at siden hovedessensen i områdestudier er kulturelle særpreg, hvilket han mener har sitt utspill i institusjonene, kan man legge spillteorier til grunn i sin forskning. Spillteorier er utviklet for å studere økonomiske og politiske organisasjoner og institusjoner, noe han mener legger grunnlaget for individuelle valg og kollektive uttrykk. I tillegg argumenterer han for at kultur bærer sitt særpreg i historie og tro. Derfor mener han at valgteori kan gi innsikt i hvordan historie og forskjellige verdensbilder kan forme individuelle valg. Elisabeth Colson forsket på forholdet mellom tro og oppførsel, med lokal kunnskap og teori om rasjonelle forventinger lagt til grunn. Konklusjonen hennes var at mennesket velger å handle i forhold til det de forventer vil være den mest fredfulle løsningen (Bates, 2007: 168). I forhold til spillteori kan man hevde at hennes argument er at ved å være høflig så oppfører man seg etter en likevektsstrategi. Robert Bates mener samtidig at man må sette teori inn kontekst og se sammenhengen med historien. Hvis ikke klarer man ikke å fange opp betydningen av oppførselen. Uten lokalkunnskap vil dette ikke være mulig. Slik teori må derfor støttes opp under av empirisk observasjon. Jeg er enig med Bates og har derfor lagt empiri til grunn for min forskning da jeg mener det er vanskelig å

tilegne seg innsikt om et tema utelukkende basert på teori. Selv om jeg har opparbeidet meg god lokal kunnskap etter å ha bodd fire år i Argentina, er det selvfølgelig alltid flere samfunnsmessige forhold som jeg bør søke å forstå bedre. Faglig sett mener jeg at det er kombinasjon av lokal kunnskap og formelle faglige teorier som gjør feltet lovende ettersom det kan oppklare menneskelig oppførsel som vi tidligere har kunne beskrive, men ikke forklare. Hvorvidt områdestudier er vitenskapelig eller humanistisk diskuteres kraftig i de ulike fagmiljøene. Jeg er enig med forsvarere av faget som mener at områdestudier kan inkorporere både vitenskap og humaniora. Til tross for at det er vanskelig å konsolidere kompetanse på område og språk med et sterkt analytisk verktøy der man legger formell teori, statistikk, matematikk og økonomi til grunn for forskningen, tror jeg dette kan være avgjørende for områdestudiets betydning. Med empirisk forskning til grunn, har jeg underbygget mine funn med relevante teorier.

1.4 Metode

” Without an appreciation of how attributes, positions of power and privilege, and worldviews conspire to create subjectivities, researchers can easily fall into the trap of judging the reality of others in relation to their own reality¹³”.

O’Leary hevder med dette at det er mulig å studere samme sak, men med ulike briller, hvilket kan føre til to ulike, men relevante utfall. Før man velger metode for å studere nærmere uformelt arbeid, er det nødvendig å være bevisst på hvilken fagdisiplin man tilhører og kartlegge hvordan man forstår og konseptualiserer fenomenet. På 1970- tallet ble det gjennomført flere etnografiske studier for å belyse den uformelle økonomien, og i 1978 kombinerte Ferman antropologisk etnografi med survey teknikker. Denne metoden har i ettertid blitt standardmetoden for lokale område studier. Jeg har valgt å studere uformelt arbeid og korrupsjon ut ifra både et antropologisk og økonomisk perspektiv. Hovedsaklig fordi jeg mener det er nødvendig for å få et bred kunnskap om temaområdene, men også fordi det er blitt gjort omfattende studier hvor begge perspektivene dominerer hver for seg, hvor begge kan underbygge min empiriske forskning. Det har imidlertid vært svært utfordrende å kombinere nevnte perspektiver, noe jeg kommer senere tilbake til i oppgaven.

¹³ Research Methodologies for studying the informal aspects of construction project organizations.

For å skape et bedre grunnlag for videre refleksjon rundt datainnsamlingen har jeg kontinuerlig i skriveprosessen lest teori, akademiske tekster og aviser om uformelt arbeid og korrupsjon i Argentina. Nevnte sekundærdata har blitt brukt for å bygge opp under de inntrykk og den empirien jeg fikk i forbindelse med mine intervjuer. Fordeler med kvalitative intervjuer er blant annet at man tidlig i forskningsprosessen kan avstemme en ide man har om emnet. Et annet viktig element er at metoden gir mulighet til oppfølgingsspørsmål både fra intervjuer og intervjuobjekt, slik at intervjuobjektene har mulighet til å utdype sine meninger. Det lar seg imidlertid vanskelig gjøre å trekke bastante slutninger grunnet urepresentativt utvalg, som ofte er lite og skjevt. Kritikerne av kvalitative metoder som påpeker den manglende utvalsrepresentativiteten, glemmer at målet for forskeren ikke er å generalisere resultatene, men å forstå. En av ulempene mener jeg imidlertid er at ettersom intervjuobjektet ikke er anonymt, vil han/hun kanskje bevisst eller ubevisst velge å ikke svare ærlig. Særlig fordi uformelt arbeid og korrupsjon er sensitive tema, valgte jeg å anonymisere informantene mine i oppgaven ved å benytte meg av andre navn. Grunnen til dette var å sikre kvaliteten på intervjuet. Dette til tross for at ikke alle informantene mine selv mente at dette var nødvendig. Jeg ville imidlertid ikke ta noen risiko om at mine informanter kunne bli gjenkjent av kollega, venner eller bekjente.

1.4.1 Kvalitative intervjuer: Valg av informanter

I oppgaven min studerer jeg nærmere unge mennesker som ville ha foretrukket å jobbe under ordinære, lovmessige arbeidsforhold, men som foreløpig ikke har klart å oppnå dette. Primært betyr dette at de arbeider uten kontrakt. Jeg har valgt å basere oppgaven hovedsakelig på kvalitative intervjuer jeg har foretatt av mine 15 informanter. Bakgrunnen for utvalget er at de har gjennomgått noenlunde de samme erfaringer tiltross for at de ikke har befunnet seg i samme fysisk kontekst. Det vil si at de representerer et konkret emne som er relevant for flere miljøer. Uformelle, kvalitative intervjuer er derfor en god metode er (Repstad, 2007). Hovedkriteriet for å komme med i utvalget er naturligvis om personene regnes å ha relevant informasjon for prosjektets problemstilling (Repstad, 2007:81). Til tross for at man ikke får noen presis representativitet i statistisk forstand, bør man søke å gå etter utvalgsprinsippet der

informantene er mest mulig ulike for å få et bredt inntrykk gjennom intervjuene. Alle mine informanter har jeg valgt ut er basert på tema. Informantene mine som arbeider som selvstendig næringsdrivende har jeg blitt anbefalt av venner og kollega som har kjent til min problemstilling. Noen visste jeg på forhånd passet mitt utvalg. På denne måten intervjuet jeg en del personer som jeg kjente relativt godt. Kjennskapen deres til meg kan ha gjort dem tilbøyelige til å prøve å gi meg ”de riktige” svarene, men jeg vil heller ikke utelukke at vårt bekjentskap gjorde det lettere for dem å åpne seg ettersom vi hadde et allerede etablert tillitsforhold, noe jeg tror var spesielt positivt når vi kom inn på tema om korrupsjon. Til tross for at noen informanter ville forsikre seg sin anonymitet, virket det på meg som at alle prøvde å redegjøre ærlig for sine holdninger og erfaringer i det argentinske arbeidslivet. Samtidig tror jeg at valget om å foreta intervjuene av de selvstendig næringsdrivende på en kafé, eller gateselgerne på deres arbeidsplass, var av stor betydning. Jeg valgte også å foreta intervjuet med den ansatte i arbeidsdepartementet på deres kontorer, hovedsakelig fordi jeg ble invitert dit og det føltes derfor riktig å akseptere. Med en fleksibel intervjuguide og noen forberedte hoved- og oppfølgingsspørsmål til grunn, fløt intervjuene mye av seg selv. Jeg anså det for øvrig som svært positivt at informantene på eget initiativ ytret seg om tema som jeg hadde lengre nede på listen. Vanligvis innledet jeg intervjuet med å be informanten fortelle meg litt om hverdagslivet på arbeidsplassen, før jeg gradvis våget meg inn på mer delikate tema. Til slutt avrundet vi med en liten oppsummering hvor jeg samtidig inviterte informanten til å komme med tilleggsutsagn. Samtlige informanter var opptatt av om jeg hadde fått verdifull informasjon, hvilket jeg selvsagt alltid bekreftet.

1.4.2 Notater og båndopptaker

De fleste erfarne forskere anbefaler å bruke båndopptaker ved forberedte, kvalitative intervjuer ettersom fordelene er mange: Intervjueren kan konsentrere seg om hva respondenten sier, og hvordan han/hun sier det, ettersom man slipper å bruke tid på å skrive. Dermed kan det enklere fanges opp måten ting sies på hvilket kan være viktig ettersom det er ikke alltid verbale uttrykk samsvarer med kroppsspråket (Reptad, 2007:84). Utover dette er det også en fordel å ha helt ordrette gjengivelser av intervjuet, uten den filtreringen som notater og hukommelse representerer. Mange er likevel skeptiske til bruk av båndopptaker fordi det er tidkrevende, men er man ute etter

vurderinger og følelser, er det fort gjort å miste verdifull informasjon dersom man velger vekk båndopptaker. Samtidig er det viktig å nevne at det ikke alltid er nødvendig under etterarbeidet å skrive ned alt fra båndet.

Bruk av båndopptaker gjør oppgaven mer etterprøvbar enn om man velger å utelukkende ta notater. Jeg valgte imidlertid bort metoden når jeg intervjuet gateselgerne. Mye fordi jeg følte at det kunne oppleves som veldig påtrengende og ubehagelig ovenfor informantene, men også rent praktisk for å sikre mine data, ettersom støy fra trafikkerte veier gjorde det til tider vanskelig å fange opp hva informanten sa. Samtidig vil jeg hevde at metoden var god ettersom deler av analysen begynte i det øyeblikk jeg startet intervjuet, siden jeg ikke kunne notere alt ordrett. Avbrudd fra intervjuet når informanten solgte noe eller utvekslet informasjon med en kollega, kunne jeg bruke til å tenke gjennom nye spørsmål eller skrive ned mer utfyllende svar. Samtidig kunne tidsavbruddet også være nyttig for mine data ettersom jeg ofte fanget opp ulike holdninger og meninger som kom til uttrykk som jeg i selve intervjuet ikke oppfattet. Som regel skrev jeg korte notater mens vi samtale, samtidig som jeg prøvde å bevare øyekontakten. For å sikre like datasamlingsgrunnlag, samt ikke miste ”kontroll” over intervjuet, benyttet jeg meg av en intervjuguide hvor jeg hadde skrevet ned viktige punkter som jeg ville komme inn på i løpet av samtalen. Jeg prøvde imidlertid å begrense mine egne innspill, og heller i størst mulig grad la informantene mine uttale seg så fritt som mulig. Ettersom gateselgerne hadde kollega rundt seg som gjerne kom med innspill i samtalen, var det vanskelig å forholde seg utelukkende til en informant. Jeg hadde i utgangspunktet ikke planlagt å samtale med hver person utover en tidsperiode på en halvtime, ettersom jeg ikke ville ta mer av deres arbeidstid. Jeg endte imidlertid med å prate med dem i overkant av én time siden jeg samtale med flere samtidig. Etter intervjuene satt jeg meg ned ett sted i nærheten av informanten for å gjennomgå notatene. På den måten tillot det meg å gå tilbake igjen like etterpå dersom det var noe jeg ikke helt hadde forstått og ville ha utdypet. Dette reagerte informantene positivt på.

Mine argentinske informanter stilte seg i starten av intervjuet svært positive til bruk av båndopptaker. Det virket som om de fleste ble noe overrasket når jeg spurte om det var greit at jeg brukte båndopptakeren, men positivt overrasket. Jeg fikk inntrykk av de følte at de ble tatt på alvor, og dermed likte det faktum at deres opplysninger ble tatt opp på

bånd, slik at jeg kunne sikre mine funn. Villigheten var stor når vi testet lyden, og generelt var informantene svært engasjerte. Til tross for at jeg hadde informert dem på forhånd om at jeg ville anonymisere dem i oppgaven og at dataene utelukkende ville benyttes til min norske masteroppgave, hadde mange informanter behov for å forsikre seg underveis om sin anonymitet. Forespørselen kom i forbindelse med prat knyttet til korrupsjon. Det var vanskelig å unngå å legge merke til at informantene følte det noe ubehagelig å snakke om korrupsjon som omhandlet deres nåværende eller tidligere arbeidsplass, og samtidig se dette i sammenheng med korrupsjon med myndighetene. Jeg tok dem naturligvis på alvor og gjentok at jeg ville anonymisere alle informantene mine. Med denne bekreftelsen tok de fort opp igjen tråden og pratet videre om tema. Selvfølgelig vil jeg ikke utelukke muligheten for at informantene valgte å holde tilbake holdninger og erfaringer knyttet til uformelt arbeid og korrupsjon, men jeg fikk ikke inntrykk av bruken av dette. Jeg synes imidlertid at det var interessant at et representativt utvalg hadde behov for å forsikre sin anonymitet, da jeg mener at dette også vitner om den generelle usikkerheten og mistenksomheten som eksisterer blant argentinere.

Intervjuet med den ansatte i arbeidsdepartementet og argentinere varte i overkant av én time. Ettersom jeg tok opp intervjuet på bånd har jeg også sitert dem i analysen. Det finnes ikke noe standardsvar på hvor mange intervjuer en kvalitativ undersøkelse må ha, ettersom det avgjøres av skjønnsmessige grunner. I følge Repstad kan en god regel være at når informasjonen som fremkommer av informantene begynner å repetere seg, kan det være greit å gi seg. Som nevnt tidligere så startet jeg med å intervju gateselgere i Buenos Aires, men valgte etter et intervju med en ansatt i arbeidsdepartementet, å studere nærmere høyt utdannede selvstendig næringsdrivende. Derfor stoppet jeg med fem informanter som arbeider som gateselgere. Til tross for at jeg har fått en verdifull innsikt i deres erfaringer og holdninger i det argentinske arbeidslivet, vil jeg samtidig understreke at for å oppnå gode data på erfaringer og holdninger til uformelt arbeid blant gateselgere i Buenos Aires, mener jeg at man bør intervju flere informanter med forskjellige nasjonaliteter, samt foreta intervjuer i de ulike bydelene ettersom det eksisterer store forskjeller.

1.4.3 Validitet og reliabilitet

Datamaterialets validitet betegner hvor godt det innsamlede materialet er egnet til å svare på problemstillingene, og handler blant annet om å finne operasjonelle mål på de konseptene en studerer (Grønmo, 2004:221). I min forskning er det mest sentrale teoretiske begrepet uformelt arbeid, og begrepsvaliditeten vil derfor hovedsakelig handle om spørsmålene i intervjuguiden er egnet til å få frem informasjon om dette. På et overordnet nivå dreier dette seg om formelle og uformelle institusjoner. Sistnevnte institusjoner er vanligvis internalisert i informanten selv i motsetning til formelle institusjoner som er hovedsakelig er nedskrevne lover og regler. Jeg valgte å stille spørsmål som gav rom for fortellinger av ulike sider ved uformelt arbeid. Dermed ble de uformelle institusjonene beskrevet indirekte gjennom informantens erfaringer og holdninger til uformelt arbeid. Det er viktig å være forsiktig med generaliseringer siden det er mange kontekstuelle forhold som har betydning for folks oppfatning av uformelt arbeid. Samtidig er det ingen grunn til å tro at erfaringene og holdningene mine informanter som har liknende utdanning og levestandard besitter, skiller seg i stor grad ut med andre i det argentinske arbeidslivet.

Reliabiliteten betegner datamaterialets pålitelighet, og refererer blant annet til om resultatene er etterprøvbare for andre forskere med tilgang til samme informanter. Data med høy reliabilitet er liten grad påvirket av forskeren selv, av metoden og undersøkelsesdesignet (Grønmo, 2004:221). For at det skal fremstå klart hva som er gjort og på hvilken måte er det nødvendig å dokumentere datainnsamlingen. Det er vanskelig å oppnå fullstendig etterprøvbarhet når man velger intervjuer som metode, men det er mulig å få transparens gjennom å beskrive og dokumentere datainnsamlingen. Alle intervju er transkribert, inkludert mine spørsmålsformuleringer, hvilket gjør det mulig for andre å etterprøve mine funn.

1.4.4 Intervjuguiden

I kvalitative intervjuer er spørsmålene mindre faste enn ved kvantitative intervjuer. Intervjuguiden som er brukt for den ansatte i arbeidsdepartementet inneholder relativt konkrete spørsmål som kan svare på hva som ligger i begrepet uformelt og anstendig arbeid, statens tiltak for formalisering av arbeid, målgruppen til staten og effekter av formalisering av arbeid. Til slutt ønsker jeg svar på hvorfor regjeringen endret metoden

for å måle arbeidsledighet og uformelt arbeid. Spørsmålene er egnet til å få det offentlige synspunktet til regjeringen som jeg bruker for å sammenligne med svarene til mine resterende informanter. Intervjuguiden som ble brukt for dem startet med et åpent spørsmål hvor informantene hadde anledning til fortelle om sin arbeidshverdag hvor målet var at jeg skulle får svar på om deres ansettelsesform. Deretter ble de spurt om fordeler og ulemper med jobben sin og om de vurderte det som mulig å redusere ulempene og øke fordelene. Jeg leste også opp tre forskjellige sitater for å kartlegge deres første impulser. Samtlige av mine informanter utpeker korrupsjon som den store syndebukken mange arbeider uten kontrakter i Argentina.

1.4.5 Feltavgrensning

I utgangspunktet var min intensjon å gjøre feltarbeid på et statlig arbeidsprogram for å få tilgang til data om arbeidslivet i Argentina. Samtidig ville det være en god avgrensning av feltet. Imidlertid lot dette vente på seg, og jeg tok valget om å fokusere på erfaringene og holdningene til uformelt arbeid hos gateselgerne i Buenos Aires. Formålet var i begynnelsen å ha 15-20 uformelle samtaler på gateselgerens arbeidsplass for å antyde noen karakteristikk ved deres erfaringer i det argentinske arbeidslivet og synspunkt på uformelt arbeid. Til tross for at jeg kunne utelukkende ha fokusert på gateselgerne, avsluttet jeg med fem informanter. I forbindelse med denne datainnsamlingen var kanskje det mest interessante funnet at gateselgerne ikke var argentinere. Jeg vil imidlertid ikke på noen måte hevde at ikke også argentinere jobber som gateselgere, men det var ingen blant mine informanter. Grunnen til at jeg valgte å utvide feltet, baserte seg på et intervju jeg foretok med en ansatt i Arbeidsdepartementet, som hevdet å ikke kjenne til skattesystemet for selvstendig næringsdrivende¹⁴. Dette synes jeg var et veldig interessant funn ettersom det er svært vanlig å ansette argentinere på denne måten. Tydelig kom det frem at statens arbeid med formaliserig ikke først og fremst var tenkt for å redusere Argentinas høye fattigdomsnivå, slik jeg hadde tenkt i forkant av intervjuet, men at det er nødvendig for å sikre at alle innbyggernes tilgang til sosiale goder. Samtidig ble det understreket at alle har plikt det å betale skatt, uansett hvilken sosial klasse man tilhører. Målgruppen til staten i deres formaliseringsarbeid er derfor alle som jobber i den uformelle sektoren. Dermed ble det naturlig å inkludere argentinere med høyere utdanning for å utforske

¹⁴ På spansk: El sistema monotributo

nærmere deres syn på uformelt arbeid og utfordringer knyttet til formaliseringsprosessen. Jeg utvidet dermed feltet til å inkludere høyt utdannede argentinere som arbeider uten kontrakt.

Feltarbeidet jeg gjorde avgrenset seg altså ikke til en gruppe, men til et tema, hvor jeg undersøkte hvordan man forholder seg til uformelt arbeid i Buenos Aires. Detaljerte beskrivelser utgjør dermed et råstoff for analysen min. Samtidig er det viktig å understreke at jeg har brukt media som ekstra data under hele feltarbeidet ettersom jeg antar at media har stor innvirkning på informantene mine sin forståelse av uformelt arbeid og korrupsjon. Det er vanskelig å ikke legge merke til de dagligdagse protester i gatene, høylytte TV-debatter og ordkrig i landets store aviser. På den måten har den offentlige kulturen påvirket min analyse og oppfatning av arbeidslivet og korrupsjonsnivået i Argentina. Selv om det er utfordrende å hente inn data på ulike arena og ulike former mener jeg det gir et mer helhetlig bilde av hva uformelt arbeid og korrupsjon egentlig betyr for landets innbyggere, og hvordan deres synspunkt kan rettferdiggjøre valg i arbeidslivet.

I forbindelse med feltarbeid møter man ulike metodiske problem og utfordringer (Frøystad, 2003). Urbant feltarbeid gjorde seg spesielt gjeldene for min del. "Felten" vil si der hvor feltarbeideren utfører sin forskning. Vanligvis er dette en metode for antropologer, men kan naturligvis også være en god metode for forskere som studerer et spesielt område. Feltarbeid i by ble vanlig først etter 1960 tallet. I millionbyer er det vanskelig å få oversikt ettersom de ofte er kaotiske og uoversiktlige. I tillegg er det vanskelig å få tilgang til alle arenaene informantene deltar. Arenaene man har data på begrenser derfor seg selv. Problemet kan man imidlertid løse enten ved å velge ut et fysisk område eller ved å studere spesifikke miljøer og fenomener, hvor man forsøker å gripe ulike sider ved komplekse samfunn. Ettersom uformelt arbeid er noe som forekommer i alle sektorer i det argentiniske næringslivet, i større eller mindre grad, undersøker jeg betydningen av uformelt arbeid i to ulike "grupper" hvor man kan anta at begge arbeider uten kontrakt, men forståelsen av hva uformelt arbeid innebærer er forskjellig.

Til slutt vil jeg nevne at jeg under feltarbeidet mitt har jobbet i det argentinske næringslivet hvor jeg har hatt anledning til å delta på arbeidslivskonferanser og møter. I forbindelse med dette har jeg fanget opp meninger og erfaringer knyttet til arbeidslivet i Argentina, hvilket har hatt innflytelse på min forståelse av utfordringer knyttet til uformelt arbeid. Jeg vil imidlertid understreke at det ikke er arbeidet mitt som legger grunnlag for min forståelse av uformelt arbeid, men at jobben min har bidratt til å følge opp spor som jeg har bemerket meg underveis.

1.4.6 Utfordringer og begrensninger

Rent teoretisk har mye av utfordringen med masteroppgaven vært fagdisiplinen i seg selv. Som tidligere utdannet økonom var det naturlig å studere uformelt arbeid med et økonomisk perspektiv. Derfor har jeg fordypet meg i økonomiske teorier og definisjoner som forklarer uformelt arbeid. Jeg er imidlertid av den oppfatning at forskeren bør utføre kvalitative undersøkelser for å oppnå tilfredsstillende data. Selv om jeg tilegnet meg god kunnskap om uformelt arbeid gjennom å lese akademiske tekster om tidligere forskning på tema, var jeg aldri i tvil om at den beste måten å oppnå kunnskap om uformelt arbeid i Argentina var å intervju mennesker som kunne fortelle meg om sine erfaringer og holdninger. Dersom jeg hadde valgt å foreta en metode uten intervjuer, ville jeg sannsynligvis ikke ha forstått at arbeidere som er registret som selvstendig næringsdrivende ikke anser seg selv som formelt ansatt. Metoden jeg har brukt mener jeg derfor har vært av stor verdi. Utfordringen med å ha både et økonomisk og antropologisk perspektiv er imidlertid at fagdisiplinene er grunnleggende forskjellige og på mange måter motsetninger. Økonomer i motsetning til sosial antropologer mener at både uformelt arbeid og korrupsjon kan måles ved hjelp av universelle definisjoner og statistikk. Antropologer hevder derimot at målemetoden er kulturrelativistisk og utelukker derfor lokale normer og tradisjoner. Ved å inneha begge perspektiver har det derfor til noen tider erfart at ”jeg har møtt meg selv i døren”. At begge fagdisiplinene har sine styrker og svakheter er en selvfølge. Til tross for at perspektivene ikke lett har latt seg kombinere, mener jeg imidlertid at det er nødvendig for en områdespesialist å tilegne seg et holistisk bilde gjennom å ta på deg brillene til flere fagdisipliner når man studerer et bestemt tema. Som jeg nevnte tidligere er det dessverre en fare for at

forskeren i søken på et mest mulig holistisk bilde bare rekker å skrape i overflaten på tema.

Utover de teoretiske utfordringene har jeg opplevd praktiske begrensninger, som å få tilgang på informanter fra starten av. Det gikk mye tid vekk i å vente på svar på henvendelser til tross for at det virket som det skulle gå raskt. Dermed valgte jeg å endre strategi for å få tilgang på førstehåndsdata. Ettersom jeg i startfasen hadde til hensikt å belyse aspekter ved uformelt arbeid, bestemte jeg meg for å oppsøke gateselgere på eget initiativ. Utgangspunktet var at jeg skulle belyse både kvinner og menns syn på uformelt arbeid, men mine tre informanter er alle kvinner. I tillegg ble intervjuene foretatt i relativt kaotiske omgivelser samtidig som informantene arbeidet, noe som gjorde det vanskelig å oppnå en flytende samtale. Jeg føler likevel at jeg oppnådde nyttige data som belyser ulike sider med uformelt arbeid. Etter intervjuet i Arbeidsdepartementet valgte jeg imidlertid å ta utgangspunkt i nye aspekter som ble synliggjort. Derfor ble intervjuguiden jeg benyttet meg av i første omgang byttet ut med en ny. Som nevnt tidligere, utvidet jeg feltet til å gjelde argentinere som arbeider som selvstendig næringsdrivende også, ettersom jeg ønsket å høre deres synspunkt på det som kom frem i Arbeidsdepartementet. Spørsmål knyttet til det å kreve å jobbe formelt ble i større grad fremhevet. Samtidig ble viktigheten av statlige inspeksjoner trukket frem, noe som fortok oppgaven over i korrupsjonsdebatten. Dette funnet bekreftet tanker jeg hadde gjort meg tidligere. Som allerede nevnt var det helt essensielt for meg å intervjuere deltakere i arbeidslivet med erfaring med uformelt arbeid og korrupsjon for å bedre forstå hvorfor det finnes så mange som arbeider uten kontrakt. Begrensning av oppgaven er naturligvis nødvendig, og jeg valgte å fokusere på dem med høyere utdanning som arbeider i gråsonen i hovedstaden. 15 personer har jeg samtalt med, hvorav åtte er kontraktløse argentinere i høytutdannete yrker, fem er peruanere som jobber der det ikke kreves høyere utdanning, mens en informant er ansatt på høyt nivå i arbeidsdepartementet og en norsk arbeidsgiver i Buenos Aires. Samtidig skal det sies at det er utfordrende å intervjuere mennesker hvor noen har veldig ulike erfaringer og arbeidsforhold, fordi det krever også av meg som forsker å sette meg godt inn i deres arbeids- og livssituasjon i forkant. I forskjell til argentinere som jobber i høyt utdannete yrker og har gode boforhold, mener jeg at det kreves en annen type ydmykhet når jeg med min bakgrunn samtaler med mennesker som er kommet fra

Argentinas naboland for å jobbe, og ofte bor i hovedstadens fattige områder. På ingen måte vil jeg undertrykke min ydmykhet ovenfor mine argentinske informanter, men heller understreke at identitet er viktig når man foretar intervjuer. Jeg opplevde at jeg identifiserte meg i større grad med argentinerne enn peruanere som jeg intervjuet. Grunnen til dette er at vi deler samme utdanningsbakgrunn og til en stor grad levestandard. Blant annet derfor tror jeg at vi hadde et større tillitsforhold fra starten, enn det jeg hadde med mine informanter som jobber som gateselgere. Når jeg innledet intervjuet med en av mine informanter, Ana, som jobber i handlegaten Florida, ble jeg fort spurt om jeg var journalist. Hun hadde nemlig tidligere snakket med en person om hennes arbeid, og bare noen dager etter var det en stor sak om de uregistrerte arbeiderne i avisene, hvilket førte til at bymyndighetene tvangsflyttet gateselgerne. Det skal nevnes at de var tilbake kort stund etter. Jeg viste naturligvis forståelse for hennes bekymring, og garanterte henne at jeg ikke hadde til hensikt å gå til media, men at jeg var student og holdt på med å skrive en oppgave. Selv om hun gav uttrykk for at det var greit, bar ikke samtalen vår stort preg av flyt, men heller spørsmål og svar. Om det var derfor min informant Maria kom bort for å prate med meg er jeg usikker på, men hun viste i hvert fall umiddelbar interesse for tema. Selv om Ana var i nærheten og kommenterte til tider hva vi snakket om, ble samtalen i større grad rettet mot Maria. Jeg prøvde imidlertid å involvere begge i større eller mindre grad for å vise respekt ovenfor begges erfaringer og innspill. Kort oppsummert er min erfaring med å intervjuer gateselgere at det er nødvendig å være bevisst på hvordan man fremstår, jobbe godt med tilliten, være forberedt på at andre venner og kollega kan bryte inn (noe som kan ha betydning på hva som kommer frem i samtalen), men samtidig klare å bevare tråden og til slutt: være med på humoristiske kommentarer og innslag som oppstår i situasjonen.

Før jeg begynte med mitt første intervju hadde jeg prøvd å skape meg en oversikt over den uformelle sektoren i Argentina gjennom å lese avisene og allerede eksisterende studier på tema. Det var imidlertid i forbindelse med intervjuene jeg opplevde en større grad av forståelse for uformelt arbeid. Jeg hadde lest om skattesystemet for de selvstendig næringsdrivende som jeg forsto betydde formelt arbeid, men det var først når mine informanter gav uttrykk for å være svært uenige med dette, jeg begynte å forstå kompleksiteten rundt tema. Jeg opplevde det også som påfallende at når jeg tok

opp tema om statlige inspeksjoner, at de umiddelbart kom inn på tema om korrupsjon. Utfordringen ble dermed å innpasse disse nye elementene i oppgaven.

DEL 1. Uformelt arbeid i Argentina

Daglig rapporteres det om i avisene at Argentinas økonomi er ustabil. Mye er grunnet den økende inflasjonen og høy arbeidsledighet. Den siste tiden har oppslagene imidlertid vært preget av regjeringens nyinnførte importrestriksjoner og restriksjoner på kjøp av amerikanske dollar¹⁵. Regjeringen hevder tiltaket er en del av formaliseringsprosessen ettersom formålet med å innføre valutarestriksjoner er å hindre kapitalflukt (som ofte er blitt inntjent i den uoffisielle økonomien). Argentina har derfor grunnet en stadig mer proteksjonistisk politikk mottatt 40 offisielle klager fra land som blir uheldig påvirket av tiltakene¹⁶. Makroøkonomiske forhold som den pågående finanskrisen, at prisen på soya (landets viktigste eksportartikkel) har sunket, den brasilianske realen devaluert og den pågående energimangelen og økende inflasjon hjelper ikke på situasjonen. Frykten til mange argentinere er at staten ikke greier å følge sine forpliktelser og går konkurs slik som 2001/2002. Det er ikke enkelt å spå et lands fremtid, men mye tyder på at noe av det viktigste regjeringen kan gjøre nå er å devaluere. Presidenten nekter imidlertid å gjøre dette, sannsynligvis grunnet faren for å gå inn i en hyperinflasjon, noe de fleste argentinere er redde for. De kjenner godt til landets situasjon på 80 tallet hvor Argentina gikk inn i en hyperinflasjon. Naturligvis håper argentinerne at inflasjonen sakte vil avta, og at pesoen vil devalueres sakte mot USD, men mange er skeptiske. Nevnte økonomiske faktorer i sammenheng med høy arbeidsledighet, fattigdom og korrupsjon, ble brukt som forklaring på hvorfor mine informanter aksepterer arbeidsforhold uten arbeidskontrakt. I oppgaven argumenteres det for at høy arbeidsledighet, korrupsjon og frykt for fremtiden, fører til at mange argentinere aksepterer uformelt arbeid. I følge økonomen Kuznet vil gradvis modernisering og utvikling føre til at arbeiderne vil bli tatt opp i den nye industrien, og den økonomiske ulikheten ville utjevnes (Kuznet, 1955). Så langt er Argentina et eksempel på det motsatte, nemlig store økonomiske og sosiale forskjeller i samfunnet, med en uformell sektor som ikke ser ut til å være forbigående.

¹⁵ <http://www.lanacion.com.ar/1419216-preven-una-jornada-de-tension-por-las-restricciones-al-dolar>

¹⁶ <http://www.lanacion.com.ar/1468590-avanza-la-queja-de-40-paises-en-la-omc-por-trabas-comerciales>

Som det fremkommer i portrettene til mine informanter finnes det ulike forståelser av hva som ligger i begrepet ”formelt arbeid”. Mens staten regner alle registrerte arbeidere som formelt ansatte, mener et utvalg av mine informanter at formelt arbeid utelukkende er når man har en arbeidskontrakt med arbeidsgiveren og som resultat av dette har rett til feriepenger, helseforsikring og oppsigelsestid. I følge definisjonen til ILO gjelder uformelt arbeid arbeidere som ikke har dekning i arbeidsloven (vanligvis ved kontrakt eller trygdeordninger). Som selvstendig næringsdrivende i Argentina har man dekning i trygdeordninger, men har ikke kontrakt. Noen av mine informanter hevder at den eneste grunnen til at regjeringen prøver å formalisere arbeid er skatteinntekter, og ikke fordi de er opptatt av å gi arbeidstakeren de rettighetene han/hun faktisk har krav. Samtidig er det viktig å nevne at det i media fremkommer at skattemyndighetene i løpet av året 2011 har avdekket 318 tilfeller hvor ansatte var registrert som selvstendig næringsdrivende, enten burde betalt mer skatt eller burde vært direkte ansatt av bedriften. Som resultat av kontrollene, ble samtlige ansatt helt formelt¹⁷. Monica tror likevel ikke dette er den vanlige effekten av kontrollene, men tror heller at fokuset er rettet mot skattepengene som inntjenes. Det er imidlertid godt kjent at Argentina har et stort problem med skatteflukt i form av at man enten arbeider helt eller delvis i den uformelle økonomien, og at det må gjøres tiltak for å forbedre situasjonen. Samtidig er det viktig å anerkjenne at mange argentinere tjener til livets opphold i den uformelle økonomien, ofte som gateselgere, og vil trolig også gjøre det i overskuelig fremtid.

¹⁷ <http://www.pagina12.com.ar/diario/economia/2-182738-2011-12-06.html>

Det argentinske handelskammeret for små og mellomstore bedrifter¹⁸ hevder at gatesalget økt de siste årene, hvilket både politikere og butikkeiere bekrefter¹⁹. Stadig flere områder blir tiltalt som "saladitas" hvor store områder med salgsboder blir besatt for å drive salg i den uformelle økonomien. En av årsakene til at det mange sysselsetter seg som gateselgere kan være at regelverket i forhold til dette er vagt ettersom gatesalg defineres som foreseelse, dersom salget er ambulerende og at man bare tjener til livsopphold. Bymyndighetene prøver imidlertid å finne veien rundt dette og med jevne mellomrom forsøker de tilsynelatende å kvitte seg med problemet gjennom å ha aksjoner mot nevnte områder og flytte gateselgerne med tvag. Mine informanter gav uttrykk for at de opplevde situasjonen som vanskelig ettersom saken bærer preg av dobbeltkommunikasjon. Grunnen er at gateselgerne betaler bymyndighetene ukentlig for plassen sin, samtidig som de forsøkes tvangsflyttet. Det har blitt avdekket samarbeid mellom gateselgere og politi som tar imot bestikklser. I følge en av Argentinas største aviser La Nacion ble det i august 2011 beslaglagt bøker og notater hvor det ble dokumentert bestikklser av tjenestemenn og avtaler med ansatte i Arbeidsdepartementet²⁰. Det skal imidlertid nevnes at avisen er svært kritisk mot regjeringen, og beskyldes derfor ofte for å skrive usannheter. Debatten i sin helhet er imidlertid kompleks ettersom gatesalg er hovedinntekten til mange mennesker i Argentina. Derfor vil man måtte anta at salget vil vedvare så lenge staten ikke oppnår å sysselsette dem i den formelle økonomien. Med viten om at det er kostbart å formalisere arbeid og prosessen vil sannsynligvis ta lang tid, vil det i mellomtiden finnes et hav av gråsoner hvor man ofte blir tvunget til å arbeide enten helt ved siden av den offisielle økonomien.

2.1 Et historisk tilbakeblikk

Argentina har lang historisk institusjonell erfaring med politiske sosiale reformer. Sammen med urbaniseringen som eksploderte i takt med industrialiseringen på 1970 tallet, og kuliminerte med at 36% av landets befolkning bosatte seg i Buenos Aires,

¹⁸ La Cámara Argentina de la Mediana Empresa

¹⁹ http://www.informecorrientes.com/vernota.asp?id_noticia=40935

²⁰ <http://www.lanacion.com.ar/1388077-los-manteros-de-la-calle-florida>

resulterte også i at den uformelle økonomien økte²¹. Mye av grunnen til dette var at mange forlot sitt arbeid på landsbygda, og flyttet til hovedstaden for å få arbeid. Resultatet ble høy arbeidsledighet ettersom industrien hadde behov for spesialisert arbeidskraft. I 1976 ble den sosiale og økonomiske situasjonen ytterligere forverret når militæret overtok makten. Perioden kjennetegnes med redsel og undertrykking, hvor titusenvis av mennesker ble drept eller bortført. Etter syv år med grove brudd på menneskerettighetene og økonomisk mislighold, ble presidenten Raul Alfonsin demokratisk valgt i 1983. For øvrig er det viktig å være oppmerksom på at fremdeles er argentinerne sterkt påvirket av denne svarte delen av landets historie. Derfor er det for mange et ekstremt viktig politisk tiltak at regjeringen i 2005 opphevet loven om amnesti av involverte i brudd på menneskerettighetene. Rettsprosessen er i gang og flere tidligere militære har blitt dømt til fengsel²².

Gjenopprettningen og opprettholdelsen av den økonomiske og politiske stabiliteten ble svært vanskelig for daværende President Alfonsin . Høy utlandsgjeld og hyperinflasjon etter uansvarlig trykking av penger, førte til at desperate innbyggere som ikke visste hvordan de skulle få endene til å møtes, måtte sysselsette seg i den uformelle sektoren. For å sitere John Maynard Keynes: ” *A government can live for a long time printing money*” (Dornbusch 1993:19). For Argentina fikk det store konsekvenser. Etter en skakkjørt økonomi, ble Argentina på 1990 tallet tvunget til å gjennomføre store endringer. IMF og Verdensbanken utarbeidet tilpasningsprogrammer som skulle få Argentina sin økonomi på fote igjen. Programmene innebar blant annet store kutt i den offentlige sektoren og innføring av ny valuta. Den argentinske valutaen ble valuert til den amerikanske dollar. I begynnelsen fikk Argentina, med President Carlos Menem i førersetet, kvitt inflasjonen. Resultatet var at levestandarden økte for store deler av befolkningen, samtidig som de såkalte gråsonene i økonomien økte hvor atypiske kontrakter regjerte. Hovedsakelig betydde det en større fleksibilitet for arbeidsgiverne ettersom de i større grad ansatte deltidsarbeidere og freelancere²³. Som resultat av dette opplevde Argentina en 73% økning av uformelle lønnsinntakere på 1990 tallet²⁴. I 1996

²¹ <http://www.lahn.utexas.org/Case%20Study%20Cities/Innerburb/BA/UrbanizacionAMBA.pdf>

²² <http://lola-romero-gil.suite101.net/argentina-nuevas-sentencias-contrala-dictadura-a71273>

²³ Sector Informal y Políticas Públicas en América Latina. Konrad Adenauer Stiftung 2010.

²⁴ Se fotnote 49.

arbeidet 32 % av lønnsarbeiderne uten registrerte kontrakter laget av store, private selskaper, mens 32 % av argentinerne arbeidet uten noen som helst form for kontrakt (Tokman, 2007:5). Halvparten av disse arbeiderne jobbet i store selskaper hvor nesten samtlige arbeidet uten kontrakter. I 1997 var 85% av arbeidskontraktene atypiske (Tokman, 2007:5). Selv om Argentina historisk sett har hatt utfordringer knyttet til en høy uformell sektor, er det likevel nødvendig å nevne at Argentina i perioden 1999-2003 ble rangert til å ha minst størrelse av uformell sektor i hele Latin-Amerika, en tittel som de også per dags dato bevarer.

Lykken for argentinerne som hadde opplevd 1990 tallet som gode økonomiske tider ble kortvarig. Først mistet arbeiderklassen fotfestet, deretter middelklassen. 2001-2002 ble et nytt veiskille i historien som kjennetegnes ved sterk politisk, økonomisk og sosial uro. Opptøyer ble hverdagskost da millioner av argentinere plutselig befant seg i en situasjon uten arbeid og penger, med institusjoner og private kreditorer som krevde tilbakebetalt gjeld. Regjeringen iverksatte sosiale tiltak for å begrense krisen så godt som mulig. I første omgang handlet politikken om å sørge for at befolkningen hadde mat og tilgang på sosial sikkerhet. I etterkant dreide det seg stadig mer om å få folk i arbeid ved hjelp av tiltak som *Ley de Reforma Tributaria*²⁵ og *Jefes de Hogar*²⁶. Sistnevnte program var et krisetiltak som ble implementert i 2002 for å gi direkte økonomisk støtte til familier med barn. Programmet ble etter hvert utvidet til å gjelde yrkesopplæring med lønn som ledd i å bekjempe landets stigende fattigdom gjennom høyere sysselsetting. Denne politikken er blitt videre fulgt opp av President Nestor Kirchner i 2003 og dagens President Christina Fernandez de Kirchner. I følge studier nådde uformelt arbeid i Buenos Aires historiske høyder med 49,8 % i 2003²⁷. Offisielle tall tilsier at Argentina har totalt sett siden 2002 opplevd en nedgang i antall uformelle arbeidere blant annet grunnet nye statlige tiltak. Kritikere hevder imidlertid at det utelukkende er en definisjonssak.

²⁵ På norsk: Skatterformsloven

²⁶ På norsk: Program for familieoverhoder

²⁷ Evolución del empleo registrado y no registrado durante el periodo 1990-2005.

2.2 Dagens formaliseringsagenda

Hovedpolitikken til dagens regjering er å reintegrere argentinerne inn i arbeidslivet. Hvilket betyr at skaping og formalisering av arbeidsplasser er høyt politisk prioritert. Skattereformsloven²⁸ som ble innført i 1999 hadde som formål å formalisere selvstendig næringsdrivende og hjemmearbeidere som ikke var registrert i noe skatteregister. På denne måten kan selvstendig næringsdrivende frivillig registrere seg, betale skatt og motta goder som helse og pensjonsordninger²⁹. Siden den gang har landets politikk handlet om å implementere tiltak for å formalisere arbeid. I 2003 innførte regjeringen tiltak for å forenkle registreringsprosessen og øke kontrollen av uregistrerte arbeidere. I stor grad er det kvinnene som har dratt nytte av regjeringens formaliseringsagenda. Da det i 1999 var registret 25000 hjemmearbeidere ble det i 2008 registret 213000³⁰. Dette innebærer at det har vært en betydelig økning av andel kvinnelig registrerte skattebetalere, med rett til helse og pensjonsordninger. Et viktig insentiv ved programmet er at helseforsikringen kan utvides til å gjelde hele familien om man betaler et tilleggsbidrag. Kritikere mener imidlertid at dette ikke er utelukkende positivt ettersom det ikke gir insentiver til at resten av familien vil arbeide formelt. Det mest omfattende programmet regjeringen har iverksatt siden 2003 er imidlertid den nasjonale planen for regulert arbeid³¹. Hensikten er å gjøre det lettere for arbeidsgiveren å registrere bedriften og de ansatte. I tillegg blir den ansatte oppmuntret til å anmelde arbeidsgiveren sin dersom de ikke blir tilbudt formalisert arbeid (hvilket for øvrig er et tema som problematiseres i intervjuene med mine informanter).

2.3 Lov & Rett i Argentina: Skjulte ansettelsesforhold og fagforeningen

Ansettelsessystemet for de selvstendig næringsdrivende er i utgangspunktet henspeilet på skattebetalere med liten eller middels inntekt og flere arbeidsgivere. Den består av et integrert skattegebyr og en fast pensjonsavgift. Skatten beregnes ut fra bruttoinntekt. Formålet med systemet er gjøre det enklere for selvstendige arbeidere å betale skatt, og få tilgang til pensjonsordning og helseforsikring. I praksis innebærer dette at arbeidet

²⁸ På spansk: Ley de Reforma Tributaria

²⁹ På norsk: Selvstendig næringsdrivende

³⁰ Sector Informal y Políticas Públicas en América Latina. Konrad Adenauer Stiftung 2010.

³¹ På spansk: El Plan Nacional de Regulación de Trabajo

anerkjennes og som følge av dette vil man ha lettere tilgang til kreditt ved for eksempel kjøp av bolig. For de fleste vil det nok også sannsynligvis oppleves som en trygghet å være en del av det offentlige økonomiske og sosiale systemet. Samtidig er det et problem at systemet ofte blir utnyttet. Jeg har inntrykk av at et betydningsfullt antall mennesker er ansatt under dette systemet urettmessig, og antar samtidig at det er fordi både staten og arbeidsgiveren oppnår fordeler med dette. Staten sikrer seg skatteinntekter og arbeidsgiveren unngår kostnader som arbeidsgiveravgift, helse- og pensjonsforsikring, ferie – og sykepenges. Det må arbeideren selv stå ansvarlig for. En universitetsutdannet arbeider som tjener 2600 NOK i måneden vil sannsynligvis ofte konkludere med at insentivene blir for små for å ville registrere seg, ettersom personen etter betalt månedlig avgift vil sitte igjen med ca 2200 NOK. Det er ikke mye i ett land hvor husleien minst koster 1200 NOK. Nå som regjeringen trekker tilbake subsidiene sine på gass, elektrisitet, vann og offentlig transport må argentinere forberede seg på tøffere tider enn det har vært de siste fem årene³². Mine spekulasjoner til side, det rapporteres fra statlig hold at det registrerer stadig flere som selvstendig næringsdrivende, noe som oppfattes svært positivt fra statens side. Vanligvis begrunnes dette med økte skatteinntekter og økt sosial inkludering. Selv om ansettelsessystemet kan med dette til grunn regnes som en positiv ordning, mener jeg at det er kritikkverdig fordi det går på bekostning av arbeidsrettighetene. Uten kontrakt som er nedfelt i arbeidsloven fører til at delegering av ansvar da det oppstår rettighetsspørsmålet blir difust, og ingen tar derfor på seg ansvaret.

I følge den argentinske arbeidsloven regnes uregistert arbeid alt arbeid hvor det ikke er tegnet kontrakt og hvor arbeidsforholdet ikke er registrert i det nasjonale arbeidsregisteret³³. Artikkel 14 i arbeidskontraktsloven sier at: *”arbeidsforholdet skal annulleres dersom det oppdages bedrageri i de kontraktsmessig forhold³⁴”*. På samme måte som det er ulovlig å ha noen ansatt svart er det også ulovlig å skjule et arbeidsforhold ved å for eksempel få den ansatte til å fakturere bedriften som selvstendig næringsdrivende³⁵. I tilfellene hvor det ikke har vært etablert en arbeidskontrakt vil det for eksempel i en rettssak være avgjørende å kartlegge hvorvidt

³² http://www.ieco.clarin.com/economia/Baja-adhesion-renuncia-subsidios-agua_0_632336820.html

³³ <http://www.problemaslaborales.com.ar/25323.htm>

³⁴ <http://infoleg.mecon.gov.ar/infolegInternet/anexos/25000-29999/25552/texact.htm>

³⁵ <http://estudiocorzeni.com.ar/abogados/monotributo-encubrimiento-relacion-laboral>

det har vært et tradisjonelt arbeidsforhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker som artikkel 22 i arbeidskontraktsloven tilsier³⁶. Arbeidsgiveren vil måtte forsøke å bevise at det ikke eksisterer noe arbeidsforhold. Slik type bedrageri i arbeidslivet, hvor folk registreres som selvstendig næringsdrivende, foregår ikke utelukkende i den private sektoren, men også i den offentlige sektoren på nasjonal, provins og kommunenivå³⁷. Straffen arbeidsgiveren risikerer for å ikke registrere sine ansatte med rettighetene de har krav på er bøter og fengsel. Det kan imidlertid tyde på at det lønner seg å bedrive svindel i arbeidslivet fordi bøtene ikke er høye nok. Informanten min som er arbeidsgiver argumenterer derimot for at arbeidsgivere ofte utsettes for urimelig mye ansvar. Han trekker blant annet frem kostnadene knyttet til oppsigelse som eksempel. Det er svært vanskelig og dyrt å si opp ansatte ettersom man må betale den ansatte en månedslønn for hvert år som ansatt. Det betyr at dersom personen har vært ansatt i 10 år må arbeidsgiveren betale 10 månedslønner for å si opp personen. Fordi arbeidsgivere ikke enkelt kan avskjedige ansatte i dårlige tider tror han at mange bedrifter går konkurs. En av informantene mine, Monica, er en av dem som blir ansett som en utfordring for arbeidsgivere. Hun har nå gått rettens vei etter at hun har jobbet seks år på universitetet som selvstendig næringsdrivende. Hun er overbevist om at saken er lett å vinne, ettersom det er ulovlig å ha noen ansatt så lenge under slike forhold. Hun innrømmer samtidig at det for de fleste ikke er en enkel sak å ta avgjørelsen om å saksøke arbeidsgiveren sin. Mye skyldes lojalitet ovenfor bedriften eller instituttet, og noen er redde for konsekvensene. Hun forklarer dette blant annet med at man risikerer å få rettsaken på rullebladet, hvilket betyr at det i senere tid vil kunne være vanskeligere å få jobb ettersom man vanligvis ber om politiattest på jobbintervju. Om dette kommer på rullebladet eller ikke avhenger av dommeren. Jeg mener at det er viktig å få frem at det gjennom avisenes kritikk til regjeringen og rettvesenet fremkommer at rettssikkerheten i landet ikke er tilfredsstillende. Rettsvesenet i Argentina regnes av mange ikke som uavhengig, en av årsakene til at folk til stadighet demonstrerer i gatene. Saken om Mariano Ferreyra fungerer som eksempel på dette. Gjentatte ganger har demonstranter tatt gaten, trommer og plakater til bruk for å kjempe for at de tiltalte i Ferrerya saken ikke skal slippe unna sin straff. Som nevnt tidligere er saken som skulle ha startet i

³⁶ <http://infoleg.mecon.gov.ar/infolegInternet/anexos/25000-29999/25552/texact.htm>

februar blitt utsatt på ubestemt tid. Høyesteretts dommer i Argentina, Ricardo Lorenzetti, understreket for øvrig nylig at: *"det behøves en seriøs og ærlig dialog mellom de forskjellige statlige maktapparatene"*³⁸. Utspillet mener jeg kan tolkes som en kritikk mot regjeringen, som den siste tiden har blitt kritisert for at bare Presidentens nærmeste kollega har den reelle makten i Argentina.

I følge menneskerettighetsrapporten fra den argentinske ikke statlige organisasjonen *Centro de Estudios Legales* eksisterer det en motsigelse i det etablerte lovverket for fagforeninger og normene i det internasjonale lovverket. Dette omhandler spesielt frihet til å organisere seg i fagforeninger³⁹. På grunnlag av dette har det de siste årene vært en opptrapping i konflikter mellom og innad i de argentinske fagforeningene hvor diskusjonen har handlet om friheten til å organisere seg i en ny forening eller å skape nye alternativer innenfor en allerede etablert fagforening. Situasjonen er et resultat av den nye arbeidspolitikken som har stått på den politiske agendaen de siste årene. Regjeringen kritiseres imidlertid for å ha for nære bånd til fagforeningens hovedorganisasjon Confederación General del Trabajo (CGT), ettersom dette hindrer demokratisering og legitimering av arbeidsrettigheter gjennom å blant annet forby nye fagforeninger. I tillegg beskyldes fagforeningsledere og regjeringen for å være korrupte. Per dags dato er Vise President Amado Boudou involvert i en svært profilert korrupsjonsskandale. Skandalen har ingen tilknytning til fagforeningen, men den illustrerer at mye kan tyde på at korrupsjon går helt til det øverste hold i det politiske systemet⁴⁰. I kapittel 2 hvor jeg potretterer informantene mine kommer særlig korrupsjon på myndighetsnivå godt til syne. Fagforeningene spilte en nøkkelrolle ved fremkomsten av "outsorcert arbeidskraft" under Menems regjering på 90-tallet. I sterk kontrast til 90-årene som bar preg av lav sysselsetting og dårlig ivaretagelse av arbeidsrettighetene, blir fagforeningsledere nå i stor grad beskyttet av staten. Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) er en viktig pådriver for at tradisjonelle fagforeninger skal inkludere uformell sektor i sitt arbeid, noe Argentina foreløpig ikke har implementert. Organisasjonen konkluderer med at alle arbeidere skal ha rett til å

³⁸ http://www.laargentinadigital.net/nota.asp?n=2012_3_7&id=14923&id_tiponota=31

³⁹ Derechos Humanos en Argentina, Informe 2010. Centro de Estudios Legales.

⁴⁰ <http://www.lanacion.com.ar/1468397-rafecas-fue-apartado-del-caso-ciccone>

organisere seg, og at fagforeninger har en plikt til å organisere dem (ILO/TUIS 1999). Strategiene dreier seg om en oppgradering av uformell sektor gjennom å tilby yrkesopplæring, mikrokreditt og lettere tilgang til formalisering gjennom lavere krav og dokumentavgifter. I portrettet med Monica kommer hennes mening om fagforeningen godt til syne.

2.4 Konkluderende bemerkninger

Politisk, økonomisk og sosial usikkerhet har ført mange argentinere ut i den uformelle sektoren. Mange livnærer seg som gateselgere, mens andre jobber uformelt innen yrker som krever høyere utdanning. Formalisering av arbeidskraft og bedrifter står derfor sentralt. Som respons på statlige kampanjer oppfordrer den ansatte til å kreve å jobbe formelt, mener mange av mine informanter at det enklere i teori enn i praksis. Begrunnelsen ligger i at det innebærer stor risiko i dette, i et samfunn preget av stor mistro, med to parallelle økonomier som sysselsetter befolkningen. Derfor blir det fort slik at mange aksepterer å arbeide uformelt fordi det er det som er realiteten til argentinerne. Noen av informantene mine hevder også at mange aksepterer uformelt arbeid på samme måte som man aksepterer korrupsjon, fordi det er så inngrodd i systemet. Daglige demonstrasjoner i hovedstaden beviser imidlertid at det kjempes også imot et system som mange føler man må tilpasse seg. Ferrya saken er et eksempel på dette. Samtidig er det viktig å understreke at outsourcing er lovlig. Derfor er det interessant at myndighetene valgte å imøtekomme krav fra jernbanearbeiderne, ettersom gjeninnsettelsen av arbeiderne ikke nødvendigvis var en reell arbeidsrett. Det kan imidlertid spekuleres i om myndighetene valgte å gjøre dette grunnet det politiske alvoret i saken. Avslutningsvis vil jeg nevne at det i følge økonomer er kostbart og ikke nødvendigvis produktivt å formalisere arbeid. Selv har jeg inntrykk av at formaliseringsprosessen har vært positiv for mange av Argentinas fattige, mens middelklassen opplever store mangler i grunnleggende arbeidsrettigheter selv om de er registrerte arbeidere og betaler skatt. Resultatet av formaliseringsprosessen er det imidlertid fremdeles for tidlig å si noe om dette ettersom dette er et langsiktig politisk tiltak.

DEL 2: PORTRETTER- Fra kullsvart til den ubehagelige gråsonen

I denne delen av oppgaven portretterer jeg ti personer som jobber enten i gråsonen eller helt utenfor den offisielle økonomien, en arbeidsgiver, samt en høyt respektert ansatt i arbeidsdepartementet. Gjennom å dele sine erfaringer og meninger om arbeidslivet i Argentina med meg, har jeg kunne kartlegge noen mønstre som ofte fører til at mange velger å jobbe uten arbeidskontrakter. I tillegg har jeg fått innsyn i utfordringene til en arbeidsgiver i det argentinske næringslivet, samt det offisielle synspunktet til landets myndigheter. Jeg starter med å presentere intervjuet jeg gjorde i arbeidsdepartementet ettersom jeg her gjorde funn som la føringer for de resterende intervjuene.

Paula Castillo: Perspektiv fra Arbeidsdepartementet

Paula Castillo har lang erfaring med formalisering av arbeid i Argentina. Det er tydelig at hun brenner for jobben sin, og hun begynner raskt å fortelle om hvordan uformelt arbeid har utviklet seg i Argentina de siste årene. Hun forklarer at tidligere var problemet at arbeideren ble ansatt svart av arbeidsgiveren, men nå er problemet større og refererer til "outsorcet" arbeidskraft. Jeg er glad for at hun tar dette opp, ettersom jeg vil studere nærmere Ferreyra-saken. Hun ønsker imidlertid ikke å kommentere saken ettersom hun ikke kjenner godt til detaljene, men hun understreker at det er lovlig å ha underleverandører. Problemet er imidlertid at de ofte blir utnyttet, forteller hun. Jeg legger merke til at det er viktig for henne å få frem at det argentinske lovverket står sterkt, og at landet har undertegnet de fleste internasjonale arbeids- og menneskerettighetskonvensjoner. Hun er imidlertid tydelig oppgitt over at loven i forhold til leverandører og underleverandører er for svak (hvor sistnevnte ofte arbeider uten kontrakt og rettigheter). Paula er overbevist om at dersom man ikke har et registrert arbeid, blir man satt på siden av samfunnet. Hun forklarer dette med at uten registrert arbeid har man ikke tilgang til sosiale tjenester som lege og pensjon, kreditt og fagforening. Derfor, for å gi dem tilbake tilhørighet i samfunnet, er det så viktig å formalisere arbeid, begrunner hun. I denne forbindelsen ble det naturlig å ta opp hvorvidt tiltaket med å formalisere arbeid er et verktøy for å bekjempe fattigdom. Paula bekrefter at tiltaket for å formalisere arbeid også har som intensjon å bekjempe fattigdom, men hun mener at det strekker seg lengre enn som så. Hun forteller at

marginaliseringen er verre enn fattigdom, fordi en som er fattig kan tilhøre samfunnet og være anerkjent gjennom å ha et registrert arbeid, til tross for lav lønn. Samtidig legger hun til at en person som arbeider svart kan være rik og understreker samtidig at det er ulovlig. Hun mener derfor at det er å flukte for ansvaret man har som borger når man ikke betaler skatt. På spørsmål om det er aktuelt med en annen politikk for å gi tilbake tilhørigheten de som arbeider uregistrert, svarer hun bestemt at man må ha arbeid for å bli anerkjent i samfunnet. Kontroller og sanksjoner mot bedrifter som ikke betaler skatt er derfor viktig å foreta. Hun understreker at uformelle arbeidere ikke er arbeidsløse som har muligheten til å få hjelp av et sosialt program, men er arbeidere som selv velger om de vil registrere seg eller ikke. Hun spekulerer ikke i hvorfor mange velger å ikke registrere sitt arbeid, men fremhever at utfordringen for å fremme anstendig arbeid først og fremst handler om hvordan få arbeidsgivere og arbeidstakere til å registrere seg.

Det er viktig for henne å poengtere at Argentina tar kampen både nasjonalt og internasjonalt gjennom sitt engasjement i den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO). Mot slutten i intervjuet spør jeg om hun kjenner til de argentinske økonomene Juan Luis Bour og Nuria Susmel som hevder at det har vært en nedgang i den uformelle sektoren siden 1999, men at noe av årsaken er at regjeringen har skiftet metode for hvordan man skal definere uformelle arbeidere, og at arbeidsledige på statlige programmer regnes i statistikken som formelle. ”Es torpe!⁴¹”, bryter hun ut og forklarer at det er blitt færre arbeidsledige blant annet fordi deltakere på arbeidsprogrammene ikke regnes som arbeidsledige, men som opptatt. Det er ikke det samme som om de skulle vært formelle. Hun bekrefter, men utdyper ikke hvorfor regjeringen har endret målemetode, og sier samtidig at endringen i den uformelle sektoren først kan sees ved regjeringen som kom til makten i 2003. Da jeg vil vite mer om skattesystemet for selvstendig næringsdrivende ser hun noe forundret på meg og forteller hun at hun ikke kjenner til systemet. Som det kommer frem av mine følgende portretter er ansettelsesformen ikke bare vanlig i det private næringslivet, men også i den offentlige sektoren, inkludert de ulike statlige etatene og departementene.

⁴¹ På norsk: Det er latterlig.

Christina: Et hav av gråsoner

Christina er en kvinne i midten av 30 årene og har i seks år jobbet som spansk lærer på et anerkjent universitet i Buenos Aires. På spørsmål om hun jobber formelt svarer hun meg så greit med at det kommer an på hva jeg mener er formelt. Jeg sender spørsmålet tilbake til henne og hun svarer: Et formelt arbeid er når alle papirer i orden og alt er lovlig⁴² - og mine papirer er ikke “en blanco”⁴³. Christina er oppgitt og forteller engasjert videre at hun arbeider uten kontrakt ettersom hun er ansatt som selvstendig næringsdrivende. Feriepenger og pensjonspoeng kan hun se langt etter. Det er tydelig at hun er frustrert over situasjonen. Hun føler seg utnyttet og mener helt klart at ansettelsesformen ikke er riktig for hennes yrke og arbeidsplass på universitetet. Christina forklarer at det utelukkende er universitetet som betaler lønningen hennes, men likevel må hun sende dem en faktura en gang i måneden for å ta betalt for hennes tjenester. I følge lovverket er det ikke tillatt å fakturere samme klient i mer enn tre måneder. Christina har gjort det i seks år og har nå fått nok. Fast bestemt er hun på å gå rettens vei og gir samtidig uttrykk for at saken er lett å vinne fordi universitetet har begått et seriøst overtramp i lengre tid. Hun reflekterer samtidig over at det for de fleste ikke er en enkel sak å ta avgjørelsen om saksøke arbeidsgiveren sin fordi mange føler lojalitet ovenfor bedriften eller instituttet. Flere er også redde for konsekvensene. Jeg blir overrasket når hun forklarer at dersom hun går til retten, er det en fare for at hun mister muligheten til jobb på en annen arbeidsplass, fordi hun risikerer at rettsaken vil komme på rullebladet hennes. Om dette kommer på rullebladet eller ikke avhenger av dommeren. I jobbsammenheng er dette problematisk fordi man må ha med seg politiattest ved ansettelser. Med en rettssak på rullebladet vil sannsynligvis mange arbeidsgivere være varsomme med å ansette henne. Hun innrømmer at hun ikke ville ha anmeldt forholdene om hun ikke hadde hatt jobb som spansk lærer på et annet universitet også. Sjefen har gjort det klart at hun skal få kontrakt etter tre måneder, men foreløpig er hun ansatt som selvstendig næringsdrivende. Imidlertid virker det ikke som at hun har noen stor tro på at hun blir fast ansatt ettersom arbeidsgiverne alltid sier at de skal ansette deg formelt, men faktum er at man overalt blir bedt om å jobbe som selvstendig næringsdrivende.

⁴² På spansk: Un trabajo formal es donde todos los papeles están en blanco. No hay nada ilegal.

⁴³ På norsk: Formelt

Dårlige kontroller og lite fungerende sanksjoner som ikke straffer bedriftene hardt nok mener hun er årsaken til at arbeidslivet kan fungere slik. Derfor kan de gjøre som de vil⁴⁴. I tillegg mener hun at den høye arbeidsledigheten fører til at mange aksepterer dårlige arbeidsforhold. Hun forteller videre oppgitt at det på 1990 tallet ble vedtatt lover som gjorde det lettere og mer fleksibelt for en arbeidsgiver å ansette. Formaliseringsagendaen til dagens regjering er også kritisk til ettersom hun tror at eneste årsaken til at staten ønsker å formalisere er å øke skatteinntektene, og ikke fordi alle arbeidere skal få de rettighetene de har krav på. Hun synes imidlertid at det er positivt at regjeringen forsøker å “hvitvaske” “svart” arbeid, men advarer: Jeg synes det er flott at man prøver å formalisere arbeid, men hva er formelt? Det er jo så mange gråsoner.⁴⁵ Christina forteller at i fjor ble seks av hennes kollega tilbudt “formelle” arbeidsforhold, men forklarer at reelt sett er det ikke formelt ettersom kontrakten begynner ved skolestart og avsluttes på slutten av året. Dermed trenger de ikke å betale for hverken ferie eller helligdager.

Gråsonene mener Christina ikke får mye oppmerksomhet av staten fordi de betaler skatt. Hun legger også til at hun tror at det heller er de små- og mellomstore bedriftene som i størst grad blir utsatt for kontroller. Hvordan kan det ellers ha seg slik at et anerkjent universitet kan operere med et slikt system? Hun forteller oppgitt at samme arbeidsforhold preger også sykehusene. Hun ler lettere frustrert når hun forteller at søsteren er sykepleier, men er registrert av sykehuset som selvstendig næringsdrivende. Fakturaen hun sender sykehuset hver måned er imidlertid Christina sin. Søsteren til Christina velger å ikke registrere seg som selvstendig næringsdrivende for å slippe å betale den månedlige avgiften på 300 pesos, en sum hun anser som mye ettersom hun ikke tjener mer enn 2100 pesos. De statlige inspeksjonene har hun derfor liten tillitt til og utbryter: Hvilken type inspeksjon er det når universitet og sykehus kan holde på som de gjør?⁴⁶ Spørsmålet blir lett hengende i luften til hun sier: Saken er at det finnes så mye korrupsjon⁴⁷.

⁴⁴ På spansk: Hacen lo que quieren por que no hay castigo

⁴⁵ På spansk: Me parece perfecto registrar a los que están en negro a blanco. Pero que tipo de blanco? Hay un montón de grises

⁴⁶ På spansk: Como es el tipo de la inspección que tiene la universidad (y la hospital!) para que ellos durante tantos tiempo tenga la posibilidad de hacer lo que hacen?

⁴⁷ På spansk: Lo que pasa es que acá hay mucha corrupción

Sonia- Et spøkelse?

Sonia er utdannet grafisk designer og elsker alt det innebærer av arbeid. Hun er svært kreativ og mener at hun har arvet dette fra moren som er en meget dyktig kunstner og arkitekt. Dessverre har hun ikke fått muligheten til å leve av yrket som hun elsker. Hun er oppgitt fordi det er så vanskelig å få seg jobb som grafisk designer under regulerte arbeidsforhold. Normalt sett ansettes, spesielt nyutdannede, uformelt. Lønnsvilkårene er dårlige og hun vil stå uten tilgang til helsetjenester og pensjonspoeng. Med usikre rammebetingelser til grunn, har hun foretrukket å arbeide formelt i andre yrker. Hun kan ikke fordra tanken på at hennes innsats i arbeidslivet ikke skal anerkjennes og registreres. Sonia føler at det betyr det samme som å ikke finnes. Du er som et spøkelse når du ikke har et organisasjonsnummer som identifiserer jobben din, forteller hun og rister på hodet. Hun innrømmer samtidig at det er relativt enkelt for en argentiner å jobbe registrert som selvstendig næringsdrivende, men skyter også inn at dette innebærer en månedlig kostnad som man bør være sikker på at man overstiger. Siden hun ikke er sikker på dette per dags dato, velger hun å ikke registrere seg. Ordningen mener hun imidlertid er bra fordi det gir mulighet til å opparbeide seg pensjon og helseforsikring. Samtidig føler hun at det burde finnes en ordning for dem som ikke tjener mye, hvor man kunne registrere seg gratis. Belønningen ville på denne måten blitt gitt til både staten og individet ettersom man kan vise til lovlig arbeid. Uformelt arbeid kan i hvert fall ikke Sonia se er positivt på noen som helst måte. På spørsmål om hva hun synes om regjeringens kampanje om at man må kreve å jobbe formelt, svarer hun umiddelbart at *"man må kreve å jobbe formelt slik at ikke arbeidsgiveren blir sittende igjen med alle pengene."* Det er tydelig at hun mener at det hovedsakelig er arbeidsgiveren som tjener på svart arbeid. Derfor er det opp til stat og individ å reagere. Hun kommer med forslag og sier at de ansatte kan streike eller anmelde arbeidsgiveren, mens staten kan forta inspeksjoner i bedriftene. Sonia blir imidlertid lettere oppgitt når hun innser at dersom man ikke stoler på at en eventuell anmeldelse blir tatt alvorlig, og kan risikere å miste jobben, vil man ikke den ta den sjansen. Hun forteller at det i Argentina eksisterer en stor mistilt til hverandre, og sier at hun derfor aldri ville ha anmeldt arbeidsgiveren sin. Hun ville heller aldri stolt på inspeksjonene staten foretar i bedriftene. Sonia begrunner dette med at alt er så korrupt. Det har det vært siden historien om den argentinske sivilisasjonen begynte, sier hun oppgitt. Derfor er det er

veldig vanskelig å endre, og derfor aksepterer vi også ofte uformelt arbeid. Vi stoler ikke på systemet rett og slett. Det er en selvfølge at man ikke risikerer å kreve formelle arbeidsbetingelser dersom man har en familie, tiltross for at man vet at dette går på bekostning av retten til helsetjenester og pensjonspenger. Sonia hevder imidlertid at det er et aktivt valg man tar ettersom man vanligvis får beskjed på intervjuet at lønnen vil være utbetalt kontant. Likevel vil man akseptere villkårene og klagende si ”Es lo que hay⁴⁸ ” Man tilpasser seg systemet slik det fungerer. Tiltross for at man blir fratatt enhver arbeidsrettighet, som også har stor innvirkning på andre rettigheter som for eksempel lån i banken. Sonia tenker på dem som alltid har jobbet uregistret og en dag ønsker å gifte seg og kjøpe hus. Da vil de ikke ha tilgang på lånemuligheter i banken, noe som vil gjøre det vanskelig å kunne realisere drømmene deres. Man er rett og slett ekskludert. Sonia mener at mennesker som ikke har adgang til samfunnstjenester, som kommer med formelle arbeidsforhold er marginaliserte, noe som ofte går hånd i hånd med å være fattig. Hun vil imidlertid ikke kalle seg selv for fattig. Sonia begrunner dette med at hun har andre ressurser som familie og utdanning. Hun reflekterer over begrepene og kommer frem til at fattige med et registret arbeid kan ha tilgang til tjenester hun selv ikke har tilgang til, selv om de er minimale. Hun er imidlertid negativ til at alle burde ha tilgang til sosiale tjenester selv om man ikke jobber formelt, fordi et etablert system for dem som jobber uregistret sannsynligvis bare vil gjøre det lettere for bedriftene å fortsette å ansette uformelt. Hun mener derfor at løsningen må være at ansatte fortsetter å kreve sine rettigheter ved hjelp av anmeldelser eller streiker, og at staten fortsette å foreta inspeksjoner og gir bøter ved uregulerte arbeidsforhold. En annen type politikk mener hun ikke vil være bærekraftig. Hun er likevel skeptisk og sier oppgitt til slutt at alt kan sees sammenheng med korrupsjonen.

Lucas: Roten til alt vondt er korrupsjonen

Lucas er 27 år gammel og er nyutdannet arkitekt. Han er veldig glad fordi han nettopp har fått sin første jobb som arkitekt, foruten da han jobbet uformelt som praktikant i utdanningsdepartementet. Han reflekter fort over hvor lite verdsatt han følte seg og hvor ubehagelig det var å bare få pengene i hendene. Ordningen ble det imidlertid etter hvert

⁴⁸ På norsk: Det er det som finnes

slutt på da Universitetet oppdaget de dårlige arbeidsvilkårne studentene var utsatt for. I dag er han veldig fornøyd som selvstendig næringsdrivende. Han betaler gledelig den månedlige avgiften i bytte mot å arbeide under organiserte forhold. Han understreker at det ikke bare var fordi han personlig ønsket å registrerte seg, men at arbeidsplassen hans krever slike ordnede forhold. Han mener at alle bør være formelt ansatt og kreve sine rettigheter, men tror samtidig at mange ikke kjenner til sine rettigheter. Derfor mener han det viktig at staten iverksetter kampanjer som uttrykker viktigheten med at arbeidere krever grunnleggende arbeidsrettigheter. Han innser at det ikke er like enkelt for alle å kreve sine rettigheter. Mye fordi man er redd for å miste jobben og at man er redd for korrupsjonen. Lucas mener det er fundamentalt at staten også tar sitt ansvar og gjennomfører inspeksjoner og utgir bøter - uten korrupt innblanding. Det vil være lønnsomt for staten, individet og bedriften hevder han, men dersom korrupsjonen blandes inn vil kun bedriftene belønnes. Lucas er svært bekymret for hvordan korrupsjonen ødelegger landet og forteller oppgitt at: *”Det verste av alt er korrupsjonen⁴⁹”*. Med dette som grunnlag mener han at det ikke er lett for en ansatt å kreve formelt arbeid. For han personlig som selvstendig næringsdrivende er det imidlertid ikke vanskelig ettersom det i stadig større grad kreves at man fakturerer innen bransjen. Det oppfatter han som svært positivt. Han er svært oppmerksom på at dette ikke forekommer i andre bransjer. Lucas tenker mye på det største illegale markedet i Latin-Amerika, La Salada, som ligger to timer fra hovedstaden. I forbindelse med en undersøkelse han foretok som student ble han vitne til hvordan markedet kunne fungere på siden av loven, hvor politiet ikke har adgang. Lucas filosoferer og mener at det egentlig ikke finnes noe formelt eller uformelt. Han mener istedenfor at slike arbeidsforhold eksisterer fordi det *”finnes noe imellom som gjør at systemet fungerer.”* Selv tror han at dette er korrupsjonen. Når jeg spør han om hvordan han anser de som jobber som gateselgere svarer han at før så plaget de ham, men at han nå anser dem som *”ekskluderte”*. Lucas tror ikke at de selv ønsker å jobbe slik, men at de tilpasser seg samfunnet og konkluderer med at det ikke finnes noe bedre alternativ til tross for at statens diskurs tilsier at uformelt er uanstendig. Det tror han imidlertid er veldig personlig fordi hver og en har sin egen mening om hva som er anstendig. *”Arbeid i den uformelle sektoren er vel mer anstendig enn å ikke kunne gi mat og tak over hodet til*

⁴⁹ På spansk: El mal de todo es la corrupción

sine barn?,” spør han retorisk. Lucas trekker likevel samtidig frem at han mener det er positivt at staten setter en offisiell standard for hva som er anstendig og hva som ikke er det. Kampanjer som oppmuntrer til bruk av hjelm eller hansker er derfor uvurderlige som utdanning for Argentinas innbyggere.

Maria: Den marginaliserte

Maria er i slutten av tjueårene og er utdannet designer. Hun trives godt på arbeidsplassen, til tross for at arbeidsforholdene er dårlige. Maria har ingen papirer som viser at hun arbeider der, noe hun synes det er vanskelig å forholde seg til. Hun har spurt sjefen flere ganger om å formalisere arbeidet sitt, men det virker som hun tar opp samtalene forgjeves. Maria er fortvilet og forteller engasjert at hun har god, høyere utdanning som hun har betalt og jobbet for, med den hensikt å stille sterkere i arbeidsmarkedet og få bedre betalt. Selv hevder hun at man tjener mindre ”svart”, tiltross for at arbeidsgiveren slipper unna alle avgifter det innebærer å ha en ansatt. Det er frustrerende. Selv om Maria ønsker å jobbe formelt, irriterer hun seg over statlige tiltak som oppmuntrer den ansatte til å formalisere seg. Grunnen er at hun mener at det burde være større fokus på arbeidsgiveren. Selv er hun overbevist om at hun aldri vil bli formelt ansett der hun jobber nå. På spørsmål om hun ikke kan anmelde arbeidsgiveren, svarer hun at det er mulig i teorien, men i praksis vil det bety at hun vil miste alle sine muligheter for arbeid andre steder ettersom ord sprer seg fort i bransjen. Problemet er at hun tror ikke at anonyme anmeldelser forekommer på en liten arbeidsplass. Dessverre har hun heller ikke tillitt til statlige inspeksjoner. Selv har hun aldri sett noen inspektører innom hennes arbeidsplass, noe hun tror er fordi arbeidsgiveren har kontakter med ”folk på gata” som advarer mot inspeksjoner. Maria mener det er vanlig at arbeidsgivere har kontakter som kan advare mot ”uventet besøk,” eller at de bestikker inspektøren direkte. På grunn av korrupsjonen ville hun aldri ha anmeldt arbeidsgiveren. Hun er redd for at henvendelsen ikke vil bli tatt seriøst, samtidig som hun ville ha bekymret seg for å ha blitt avslørt. Foruten frustrasjonen med dårlige lønnsvilkår og liten følelse av sikkerhet, synes hun det er forferdelig at verken utdanningen eller jobben hennes anerkjennes. I tillegg mener hun at det gjør det vanskelig for henne å få noe så vesentlig som en husleieavtale. Det mest problematiske med å være utenfor det

regulerte arbeidsmarkedet mener hun imidlertid er å ikke ha tilgang på sosiale tjenester. Samtidig reflekterer hun over at argentinere på lik linje med folk fra andre land blir tvunget til å jobbe uten kontrakt. Forskjellen mener hun er at argentinere ofte kjenner bedre til sine rettigheter og har samtidig større muligheter til å hevde sine krav ettersom de har familie og venner som i det minste vil gi dem tak over hodet, dersom en eventuell konflikt med sjefen skulle oppstå.

Lorena: Husker ikke argentinere hvordan det var før?

Lorena er en engasjert kvinne i trettiårene som tidligere ikke likte å diskutere politikk, men som nå føler at regjeringen utretter mye positivt for landet hennes. Det er godt å se henne så optimistisk etter mange samtaler med andre informanter som har vært svært kritiske til statens formaliseringsprosesser. Hun er ikke i tvil om at formaliseringskampanjene er viktige og vil gi resultater i form av grunnleggende arbeidsrettigheter til Argentinas arbeidstakere etterhvert. Personlig mener hun at det er uproblematisk å kreve å arbeide formelt. Hun legger til at dersom ingen hadde akseptert uformelt arbeid, så ville arbeidsgivere blitt mer bevisste på nødvendigheten av å ansette arbeidere formelt. Alle må derfor si nei til svart arbeid.

Lorena mener at årsaken til at så mange i det argentinske arbeidsmarkedet jobber uformelt er at det nå har blitt en vanesak etter eksplosjonen av den uformelle sektoren på 1990-tallet. Hun understreker samtidig at det utelukkende er arbeidsgiveren som tjener på å ansette uformelt, mens staten og arbeidstakerne blir taperne. Hun konkluderer dermed med at det er eksepsjonelt viktig at staten foretar inspeksjoner, og at arbeidstakere krever å arbeide under regulerte arbeidsforhold. Hun mener imidlertid at det er viktig å få frem at arbeidssituasjonen i Argentina er mye bedre i dag enn det landet noensinne har vært. At befolkningen er mer bevisst på at sine arbeidsrettigheter, og at det ikke lønner seg å jobbe uformelt er forklaringen. Lorena er overbevist om at diskusjonen som er oppstått rundt uformelt arbeid er et resultat av bedre arbeids- og livsvilkår. Til tross for at Lorena er svært kritisk til uformelt arbeid har hun også selv arbeidet under uregulerte arbeidsforhold da hun jobbet i en kiosk i 2009 for å spe på inntektene som skulle dekke reisen hennes til Europa. Hun begynte imidlertid i jobben overbevist om at den skulle være formell. Noe annet slo henne rett og slett ikke. Hun

følte seg svært utnyttet og legger til at hun ikke synes der er anstendig med svart arbeid⁵⁰ På spørsmål om hva hun selv mener er anstendig arbeid svarte hun engasjert: *”Det innebærer en jobb som gir meg anledning til å leve, spise, gjøre det jeg vil med viten om at staten er opptatt av min fremtid, samtidig som jeg kan bidra gjennom skatt til at staten kan ta på seg nettopp denne oppgaven”⁵¹.*”

Lorena mener selv at hun er fattig, men understreker at hun har “verktøyet” til å forbedre sin situasjon. Marginaliserte mener hun derimot ikke får imøtekommet sine grunnleggende behov som utdanning og nok mat. Derfor skryter hun uhemmet over et av statens tiltak for å redusere fattigdom, La Asignación Universal por Hijo. Når jeg forteller henne at også noen av mine ”middelklasse” venner føler seg marginaliserte i sine jobber hvor de arbeider uten kontrakt, forstår hun det ikke helt med én gang, men erkjenner etterpå at det kan godt stemme. Hun reflekterer over hennes arbeidssituasjon hvor alle papirene hennes er i orden. Selv om hun tjener minstelønn betaler hun i hvert fall skatt og får helseforsikring. Hun gjentar at hun ikke kunne ha arbeidet svart igjen ettersom hun kjenner for godt til fordelene med å være formell. Når jeg spør henne om hva hun tenker om Ferreyra saken og kravene staten møter for å reintegrere alle i jernbaneselskapet UF igjen som vanlig arbeidstaker, svarer hun meg overraskende at hun forstår at de ansatte vil tilbake til sine tidligere arbeidsforhold, men at i det meste så har de en jobb. Siden hun mener at de har det mye bedre enn før, hvor de aldri kunne demonstrere, mener hun at man fort gjort utnytter situasjonen i dag med å demonstrere for mye. Hun mener at dette har sitt utspring i at det i dag er bedre kjennskap til det å jobbe formelt. Lorena legger ikke skjul på hva hun synes om jernbanearbeiderne i denne saken. Hun synes naturligvis at det var trist at en ung arbeider og demonstrant ble drept, men mener samtidig at dette var venstrepartiet *”Partido Obrero”* sin skyld. Forklaringen finner hun i at de er kjøpt og betalt av politiske interesser som er imot regjeringen. Hun avslutter oppgitt og sier: For ti år siden snakket vi ikke en gang om formelt eller uformelt arbeid fordi det ikke fantes jobber. Nå finnes det jobber med en

⁵⁰ På spansk: No es digno tener un trabajo en negro.

⁵¹ På spansk: Que te permite vivir, comer, hacer lo que yo pueda, que se preocupen por mi en el futuro. Y que yo también puedo apoyar al Estado para que llegue a ser mejor

annen kontroll en før. ”For meg virker det som at mange har glemt hvordan det var før⁵². ”

Monica: Statlige kontroller en skam!

Monica er i midten av tretti årene og jobber som spansklærer på et av byens anerkjente universitet. Før vi starter intervjuet advarer hun meg om at hun har mange meninger og snakker derfor mye. Engasjert starter hun med å fortelle om hennes tidligere arbeidsforhold på universitetet hvor hun først studerte og senere arbeidet i åtte år. Hun starter med å forklare at dersom man er ansatt uten noen papirer som helst, kan man definere det som svart arbeid. Monica jobber ikke svart, men i gråsonen som selvstendig næringsdrivende. Jeg får vite at det heter ”*Un trabajo laboral encubierto*”⁵³ dersom man fakturerer samme institusjon/bedrift i mer enn tre måneder. Hun har gjort dette i åtte år. Oppstemt forteller hun at fordelene med å jobbe slik er at saken er lett å vinne i en eventuell rettssak fordi lovverket står på arbeiderens side. Hun toner imidlertid det ned når hun konkluderer med at den ansatte taper uansett fordi man vil miste jobben og sannsynligvis få problemer med å skaffe seg en ny.

Monica reflekterer over arbeidsforholdene i Argentina og hevder at det ikke finnes en felles respekt mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Mye av årsaken tror hun ligger i mentaliteten til arbeidsgiveren som tilsier at han/hun skal tjene veldig mye mer enn den ansatte som bør ofre seg⁵⁴. Kanskje det som opprører henne mest er at lønningene ikke står i samsvar til utdanningen noe hun er overbevist om også går på bekostning av kvaliteten i arbeidsmarkedet. Hun er svært frustrert over at hun konkurrerer med alle potensielle arbeidstakere og ikke bare de som har samme utdanning. I tillegg trekker hun frem urettferdigheten over at en som rengjør hjemme hos folk kan tjene det samme som lærere og andre med lengre utdannelse. Det virker imidlertid ikke sånn at hun mener at rengjøringsarbeidere tjener for mye, men at det er arbeidsmarkedet som er dårlig regulert og undervurderer kvalitet på arbeid som er problemet. Frykt i forhold til

⁵² På spansk: Hace 10 anos ni hablábamos del blanco y negro por que no había trabajo. Ahora si. Hay un control diferente que antes. Me parece que mucha gente no recuerden como era antes.

⁵³ På norsk: Skjult arbeidsforhold

⁵⁴ På spansk: Hay una mentalidad de que el empleador tiene que ganar mucho mas que el empleado, lo cual debe sacrificarse.

å miste jobben fordi hun ikke kan eller vil konkurrere med andre uten utdanning, fører til at hun hele tiden føler en form for usikkerhet.

Monica fortviler over det ikke finnes reguleringer og kontroller. Jeg benytter anledningen til å fortelle henne om intervjuet jeg gjorde i arbeidsdepartementet hvor det ble hevdet at det eneste de gjør, og kan gjøre, er å foreta inspeksjoner på arbeidsplassen. Monica kaster hodet bakover, ler og sier: *"Men vi jo er jo i Argentina kjære deg!"*⁵⁵. Her er det ingenting som fungerer forteller hun lattermildt. Ikke engang de mest grunnleggende ting som at bussen stopper der den skal stoppe. *"Hvordan fungerer da andre ledd i samfunnet,"* spør hun meg. Jeg smiler. Hun spør meg om jeg forstår hva *coima*⁵⁶ betyr. Jeg nikker bekreftende og hun følger opp: *"Det er som å puste i Argentina"*⁵⁷. Monica minnes tilbake til da hun gikk på ungdomsskolen og det var inspeksjon. Alle på skolen visste to uker på forhånd om den forestående hendelsen. Alt var selvfølgelig derfor i den skjønneste orden. Hun mener at det er umulig med forandringer i arbeidsforhold med det første fordi må man endre så uendelig mange ting. I følge Monica er det et spørsmål om mentalitet og samfunnsstruktur⁵⁸. Monica innrømmer selv at hun er svært pessimistisk, men hun klarer ikke å se det kan komme en løsning dersom det ikke finnes en genuin vilje. Hun tror heller ikke at hverken stat eller individ egentlig ikke ønsker å formalisere alle aktiviteter fordi alle opererer på den måten. Derfor vil egentlig ikke staten straffe "dårlig" oppførsel. Dessuten mener hun at det som er positivt med "gråsonen" er at man kan få ting til der også, så lenge det bevares slik. Alle utnytter derfor situasjonen og på den er alle hver sin egen *laizze fair*. Hun tar et eksempel fra universitetet hvor hun arbeidet formelt i åtte år, men tilslutt bestemte seg for å gå til rettssak fordi arbeidskontrakten ikke stod i forhold til realiteten. Avgjørelsen om å gå rettens ble tatt da hun fra en dag til en annen ble mer eller mindre arbeidsledig ettersom hun ble fratatt hennes hovedklasse. Hun ble imidlertid tilbudt kompensasjon, fra 100 timer i måneden til 16 timer. I tillegg irriterer hun seg stort over at på lønsslippen fremkom det lønn basert på satsene til en assistent. Selv om hun burde ha blitt betalt som lærer, ble hun ikke engang betalt som assistent, men ett trinn lavere igjen! Før hun gikk til veie for å anskaffe advokat, gikk hun til fagforeningen for

⁵⁵ På spansk: Pero estamos en la Argentina corazón!

⁵⁶ På norsk: Fortår du bestikkelse?

⁵⁷ På spansk: Es como respirar en Argentina

⁵⁸ På spansk: Es cuestión de mentalidad y estructura

lærere som hun hadde betalt sitt månedlige bidrag til i åtte år. Hun ble direkte sjokkert da de ikke viste noen vilje til å hjelpe henne, men snarere rådet henne til å ikke gjøre noe som helst. De som altså i teorien skulle være disponibel for å beskytte hennes arbeidsrettigheter sa rett ut hun aldri kom til å vinne og at det utelukkende ville innebære problemer for henne. Lettet ble hun derfor når hun fikk en advokat som hadde hatt en lignende sak tidligere, og vunnet. Saken hennes som kunne ha endt i retten ble avsluttet med et forlik etter ett års kamp. Hun orket rett og slett ikke vente i flere år på å følge saken videre i retten. Jeg kjenner jo etter hvert noen av holdningene til Monica, men må allikevel spørre om hva hun synes om kampanjen om at man må kreve å jobbe formelt. Hun svarer: ”*Regjeringen kan kreve mye, men hvem forsvarer deg og passer på deg?*”⁵⁹”

Federico: Ønsker å jobbe så lovmessig rett som mulig

Federico er en 26 år gammel grunder fra den øvre middelklassen. Han kan ikke forestille seg å jobbe for noen andre enn seg selv, og har stadig vekk egne prosjekter på gang. For ett par år siden startet han sammen med en partner sin egen kleskolleksjon, hvor varene ble solgt til butikker i de populære shoppingområdene i Buenos Aires. Federico forteller at i begynnelsen ønsket de drive alle deler av forretningen formelt og derfor ble bedriften ble registrert som et AS. Han forklarer at det også ville vært mulig å registrere seg som selvstendig næringsdrivende, men at det er mer lønnsomt med AS dersom alle leddene i bedriften drives formelt. Han sier imidlertid at man trenger en god regnskapsfører for å vite hvor mye man kan frskrive på skatten. Som selvstendig næringsdrivende kan man ikke skrive av på skatten. Federico reflekterer over at kanskje det å være registrert på denne måten er mer lønnsomt for dem som driver flere ledd i bedriften uformelt. Han forteller at han ble overrasket første gang han presenterte seg i butikkene for å selge varene og det viste seg at ingen ønsket å kjøpe varene på lovlig vis, slik som han selv hadde gjort. Fra den gang av begynte de å operere med falske faktura. Han forteller engasjert at det finnes et stort marked for kjøp og salg av faktura i Argentina. Faktura blir dermed byttet mellom distributørene som ikke ønsker faktura og dem som trenger faktura for å kunne avskrive moms og ha regnskapet sitt i orden.

⁵⁹ På spansk: El Estado puede exigir mucho, pero quien te cuida y defiende?

Realiteten som møtte Federico og samarbeidspartneren resulterte i at de etterhvert begynte å drive forretningen uformelt. Det virker som at Federico får litt dårlig samvittighet, tiltross for at han mener at det var det eneste fornuftige de kunne gjøre om de ikke ville tape penger. Av hans neste kolleksjon hvor han kjøpte 3500 t-skjorter uformelt, solgte han 20% formelt. Han understreker imidlertid at den eneste grunnen til at noen ble solgt i den offisielle økonomien, var at de ble solgt over internett med kortbetaling.

Federico reflekterer over at kortbetaling i butikkene er en metode for at bedriftene skal drives formelt, men gir samtidig uttrykk for at han ikke tror at argentinere ønsker å forholde seg utelukkende til den offisielle økonomien. Han mener at dette kan forklares med den eksisterende mistilliten og misnøyen til staten, som har skapt en mentalitet om at det ikke er nødvendig å betale skatt så lenge man ikke får noe igjen for det. På mange måter mener han dette er forståelig, men han forstår også at det er et alvorlig problem for staten å miste store skatteinntekter. Federico mener derfor at det er positivt at regjeringen driver kampanjer på at man må kreve kvittering ved handel. Han tror dette er det eneste som kan føre til at bedrifter blir tvunget til å drive formelt. Samtidig hever han oppgitt skuldrene og legger til at den store utbredelsen av korrupsjonen i alle ledd i samfunnet er et problem i formaliseringsprosessen, ettersom at offentlige tjenestemenn som skal kontrollere bedriften, ofte mottar bestikkelser. Han er tydelig oppgitt over at systemet som er skapt for å gjennomgå kontroller er også korrupt⁶⁰. Han har personlig ikke opplevd å være utsatt for kontroller. En venn av han som jobber på et av de store kjøpesentrene, har imidlertid fortalt at ofte betaler butikkeierne skatteinspektøren, eller så stenger de butikken. Han legger til at butikkeierne som oftest samarbeider og advarer derfor hverandre dersom de hører om kontroller. Federico kommer plutselig på et annet eksempel hvor man ofte prøver å unngå å betale skatt, nemlig på barer og restauranter. Jeg blir overrasket når han utdyper at kunden som oftest mottar en falsk kvittering, som de designer svært lik den ekte hvilket gjør det vanskelig for kunden å se forskjell. Han utbroderer og sier at den falske kvitteringen naturligvis ikke har noen verdi, og derfor alt salg som foregår på denne måten faktisk egentlig er uformell handel, ettersom det ikke fratrekkes skatt. Han mener derfor at kunden burde bli mer konsekvent på å be om kvittering og samtidig se godt etter hvorvidt den er ekte. Han reflekter likevel over

⁶⁰ På spansk: El sistema mismo que tiene que regular, también es corrupto

hvorvidt folk faktisk ønsker at restaurantene driver formelt ettersom dette ville øke prisene, men stopper seg selv litt når han samtidig tror at gevinsten restauranten sparer på å drive uregistrert går i de fleste tilfeller i buksen på eieren, og ikke på kunden som resultat av lavere priser. Federico legger til at korrupsjon er en del av den argentinske mentaliteten, og at det derfor vil måtte ta mange år før Argentina blir kvitt dette problemet. Han mener at skattesystemet for selvstendig næringsdrivende er et eksempel på dette, ettersom mange arbeidsgivere velger å benytte seg av dette når de ansetter for å unngå å betale skatt. *”Der det ikke er kontroll, forsøker man å komme seg unna,” sier han⁶¹”*. Federico er svært oppmerksom på at man selv som selvstendig næringsdrivende må sørge for at skatter og avgifter blir betalt til staten, mens arbeidsgiver slipper unna gratis. Han avslutter med å understreke at det mest vanlige er å drive noe av forretningene uformelt og andre deler formelt, og at det finnes grader av formellhet og at mye befinner seg i gråsonen.

Claudia og Veronica: Ingen fordeler med å jobbe uformelt

Klokken er 16.10 og jeg står på Santa Fe, en av Buenos Aires mest trafikkerte veier og handlegate, og ser etter noen som selger klær, smykker, mobilholdere, briller, leker eller frukt på gaten. *”Det er ikke lov å drive med gatesalg,”* forsikrer Claudia og forklarer samtidig at det er best å ha klærne på en tralle slik at man enkelt kan flykte dersom noen fra myndighetene skulle dukke opp. Claudia er i begynnelsen av 40-årene og er fra Peru. Hun har en to år gammel datter, og sammen bor de hos moren og stefaren hennes i Buenos Aires-provinsen. Motivasjonen hennes bak å bo i Argentina er arbeid, og hun har det siste halvåret jobbet med å selge klær på gaten. Hun er kvikk og interessert i å fortelle om jobben sin. Hennes peruanske arbeidskollega Veronica er mer reservert, men er likevel oppmerksom og skyter tidvis inn kommentarer. Blant annet kan hun fortelle at produktene ikke alltid er det samme, men at det avhenger av årstiden. Forholdsvis kjapt kommer det frem at de ikke selv er eierne av varene, men at de er ansatt av en arbeidsgiver. Claudia utbroderer at de henter varene hver dag kl 08.00, slik at de er på plass kl 11.00. Hun forteller også at hun uansett får 60 pesos etter en arbeidsdag, uavhengig om hun har solgt eller ikke. Det er lange dager for jentene, men de virker

⁶¹ På spansk Todos intentan de hacer trampas donde hay menos control

relativt fornøyde. Det ser ut som de liker hverandres selskap. Jeg antar at det også kan føles betryggende å være to, ettersom de hele tiden må passe på å forsvinne dersom inspektørene dukker opp. I det minste må de i hvertfall være forberedt på å gi ”en liten slant”, dersom de ønsker å beholde varene. Jeg spør om tjenestemennene også utgjør en form for sikkerhet for jentene, men da ler de høyt og forteller at det er ingen fordeler ved å jobbe uformelt. Begge ønsker å jobbe formelt, men det er problematisk ettersom de ikke er fra Argentina. Claudia vil gjerne jobbe på en restaurant, og det virker som at Claudia kjenner godt til systemet og vet hvordan hun skal gå frem i forhold til søknadsprosessen. Problemet er at hun mangler noen dokumenter, og at prosessen innebærer store kostnader. Hun forklarer likevel at hun har tenkt til å oppnå argentinsk oppholdstillatelse og personnummer, ettersom hun har mulighet til dette siden barnet hennes er født i Argentina. Hun ønsker ikke å fortsette og arbeide i den uformelle sektoren, men vil arbeide som servitør. Tilgang på sosiale goder fra myndighetene virker attraktivt, og hun heller ingen motsigelser mot å betale skatt. Dersom hun får noe igjen for det.

Sara, Marcus og Ana: Anstendig arbeid?

Sara er fra Peru og jobber som gateselger i en av Buenos Aires store handlegater. Utvalget består av solbriller og hatter som mange nysgjerrige turister ønsker å vite prisen på. Fordelen med området er at man kan ta relativt høye priser. I tillegg føles denne gaten mer eller mindre trygt. Problemet er at tjenestemenn fra kommunen som utfører kontroller i området, ofte truer med å ta varene ettersom gatesalg er ulovlig. Hun føler imidlertid at dette er svært motstridig ettersom alle som sitter på gaten og selger, betaler til kommunen for plassen sin hver uke. At man samtidig må være redd for å miste varene sine mener hun ikke er riktig. Men hva skal man gjøre? Hun har dessuten hørt at kongressen har vedtatt en ny lov som skal tillate ”utrydding” av selgere på gaten. Hun virker oppgitt over dette, men sier samtidig at det blir nok ikke slutt på arbeidet av den grunn. Det blir bare vanskeligere. Maria er en meget oppvakt og er moden for alderen. Hun sier at hun er 17 år. Jeg mistenkte henne først for å være 13. Hun forteller engasjert om jobben sin når hun ikke betjener kunder. Sara synes det er slitsomt å jobbe på gaten, men er glad for å arbeide i det populære shoppingområdet. Hun setter også

pris på at eieren av alle produktene i gaten er vennlig og sørger for at alle får servert peruansk mat løpet av dagen. Savnet av maten fra hjemlandet er stort. Naturen, venner og familie savner hun naturligvis også. Sara legger ut om at alt er annerledes i Argentina. Hun synes ikke at argentinere er spesielt vennlige, og forteller at jentene er så annerledes. Hun ler når hun forteller at de er så opptatt av klær og sminke. Mer alvorlig blir hun når hun reflekterer over at hun ikke identifiserer seg med dem, og sier at hun ofte er flau over klærne hun bruker. Det virker som hun også skammer seg litt over å jobbe på gaten. Det gjør nemlig ikke argentinere i følge Sara. Dette tror hun er fordi argentinere generelt jobber mye mindre enn peruanere, og føler seg for god for slike jobber. Kanskje fordi de kjenner bedre til rettighetene sine?, spør hun meg retorisk. Marcus, en kompis av Sara som har blitt nysgjerrig på samtalen, skyter inn at argentinere ofte får mange barn fordi de blir støttet med 180 pesos i måneden. Da slipper de også å jobbe. Denne støtten opplever imidlertid ikke andre. Både Sara og Marcus er mindreårige, men er moden for alderen. Begge sparer til utdanning innen matlaging, helst i Peru. På spørsmål om uformelt arbeid betyr det sammen som å ikke ha tilhørighet i samfunnet svarer begge et klingende ja. Marcus trekker imidlertid frem at han har et ID-nummer, noe Sara ikke har. Gatesalg er visst lovlig i Peru og har derfor registrerte arbeidere. Det føles tryggere. Ana, en peruansk kvinne som jeg i utgangspunktet innledet samtalen med, oppfattet spørsmålet på den annen side svært negativt. Det virket som hun oppfattet utsagnet som nedlatende, at hun ikke hadde verdi fordi hun jobber uregistrert. Tidligere i samtalen hadde hun gitt inntrykk av at det eneste hun bryr seg om i Argentina er å jobbe. Venner har hun ikke fordi det best å ikke blande seg for mye inn med andre. Ettersom det er arbeid hun dedikerer seg til, er det ikke så rart at hun reagerte negativt på utsagnet. Reaksjonen var heller ikke mer positiv på spørsmål om hun anså arbeidet som anstendig ettersom hun ikke gjør noe uærlig.

Tomas: En fiks ide på onsdag og fredag er det lov!

I motsetning til mine informanter jeg tidligere har intervjuet, er Tomas arbeidsgiver. I løpet av sine seks år i Argentina kjenner han godt til det argentinske arbeidslivet, og oppsummer godt hva mine informanter har gitt uttrykk for. Rammebetingelser som forandrer seg over natten og korrupsjon i landet trekker han stadig frem som argumenter

for hvorfor det er krevende å styre en bedrift i Argentina. Tomas er en av mange som er oppgitt over at landet i stor grad styres av dekreter uten at de har først har gått til høring. Han sammenligner med Norge og sier: *"Der bruker man gjerne flere år på å innføre nye krav for å se om det har effekter man ikke kan forutse. Her får en fiks ide på onsdag og på fredag er der lov."* Tomas sin erfaring er at det ikke fungerer så enkelt når de nye instruksene implementeres, men at det heller forårsaker uforutsigbarheter og byråkrati. Han understreker at det ikke er noe stort problem for hans bedrift, men han bekymrer seg likevel stadig for hva myndighetene kan finne på. Den positive siden er at man lærer å improvisere og forberede seg på det totalt uventede hele tiden. Likevel mener han at det totalt sett ikke er fordelaktig for næringslivet ettersom det resulterer vanligvis i kortsiktig tenkning.

Ettersom de økonomiske rammebetingelsene har endret seg dramatisk, med en estimert inflasjon årlig på 20-25 % inflasjon, er det i dag mer utfordrende å drive forretning i Argentina enn når han etablerte seg i 2006. I følge Tomas er noe av det største problemet for Argentina, at det eksisterer stor mistro mellom myndighetsinstanser *"som befinner seg i en evig krig hvor lokal – og sentralmyndighetene beskylder hverandre for å stjele."* Vanskelig er det derfor å forholde seg til at representanter som alltid beskylder hverandre for å lyge. Han er ikke i tvil om at denne mistroen til både myndighetene og andre mennesker skaper en litt paranoid tilværelse blant landets innbyggere. Derfor tror han også at det er mange som velger å jobbe uformelt, noe han også forstår godt. Tomas spør retorisk hvordan vi ville ha reagert dersom finansministeren vår i Norge bare hadde stukket av med oljefondet. *"Det er jo det som skjer her. Pengene bare forsvinner og ingen vet hvor de blir av."* Han trekker frem pensjonsfondet, ANSES, som eksempel, hvilket han som mange andre argentinere, mener ble tømt av regjeringen i 2009. Han synes derfor ikke noe særlig om å måtte betale 11% for alle ansatte til pensjonskassen. *"Jeg fortsetter jo å betale pensjon til ANSES, men jeg vet jo at jeg ikke får noe tilbake igjen for det. Ingen av mine ansatte har noen som helst tro på at de skal få noen pensjon. Her er det rett og slett å jobbe til du dør"*.

Tomas mener at korrupsjonen sammen med en stor grad av mistro og konflikter som fører til større administrasjon i landet, er med på å forklare store deler av Argentinas fattigdomsproblematikk. Han legger også til at det er nødvendig å endre fagforeningens makt som dikterer lønnsoppgjør, slik at villkårne for bedriftsledere ikke blir så tøffe å overholde dersom man vil følge spillereglene. Jeg trekker frem Mariano Ferreyra saken som Tomas kjenner godt til : *"Der har du dette med fagforeningsmafiaen da. Han ble jo tatt av dage fordi han var i en fraksjon av fagforeningen. Det er et økende problem at statlige og private store bedrifter outsorcer arbeidskraft som ikke har noen som helst rettigheter, mens noen er fast ansatte og har alle rettigheter. Det skaper jo nærmest apartheid mellom ansatte. Og så har du deres respektive fagforeninger som er i bitter konflikt seg imellom, som endte med at han ble drept. Det har jo hvert flere skyteepisoder nå i det siste mellom fagforeningene. Det så vilt at man klarer ikke forstå det, sett med skandinaviske øyne.*

I dag mener han at ingen har samtlige ansatte i formelt, fordi ved å operere legalt gjør man seg selv en bjørnetjeneste gjennom å sitte igjen med mye høyere kostnader enn resten. Tomas legger ikke skjul på at hans ansatte arbeider uten arbeidskontrakt, men han kvalifiserer ikke dette til uformelt arbeid fordi en ansettelse i praksis betyr, så lenge den ansatte blir registrert hos skattemyndighetene og mottar alle velferdsgoder, at personen jobber formelt. At Monotributosystemet kan være en del av formaliseringsprosessen er han positiv så lenge det er forutsigbart og utvikler seg til å bli inngangsbilletten til ordete arbeidsforhold. Det er imidlertid liten tvil om at Tomas har tro på at bedriftskontroller av skattemyndighetene i virkeligheten bekjemper uformelt arbeid. Selv har han hatt uventet besøk fra dem flere ganger, hvor de krever å få se gjennom regnskapet. Tomas fortviler og sier: *"Klart de er ute etter en bestikkelse. De vet at de fleste bedrifter har så mange skjelleter i skapet og derfor kan utnytte dem."* Underveis i intervjuet får Tomas en e-post fra regnskapsføreren sin som informerer om at de har fått beskjed fra AFIP at de mangler å betale inn 20.000 pesos. Tomas er tydelig frustrert ettersom han vet at alt er betalt og følger opp med å si at han beundrer argentinske arbeidere og bedriftsledere som han mener har erfaring helt utover hva man ville hatt gjort i en europeisk sammenheng. Opplevelsen hans er at de er ekstremt operative og utrolig dyktige på å ta kritiske avgjørelser som til stadighet må fattes. Han legger til: *"Jeg har langt mer sympati for den jevne leder av en middels stor*

bedrift, enn i de store selskapene, også med tanke på at de sannsynligvis gjør ting som er illegale, men er uten mulighet til å komme unna (slik som de store selskapene). Det er den eneste måten å overleve på, og noen må gjøre det. De er helter de som starter og leder små og mellomstore bedrifter. Jeg vet hvor tøft det er.”

Konkluderende bemerkninger

Samtlige av mine informanter som arbeider som selvstendig næringsdrivende gav uttrykk for at formalisering av arbeid er viktig for at alle i større grad får tilgang til sosiale rettigheter. Samtidig ble det understreket at prosessen ikke må stoppe opp når staten sikrer seg høyere skatteinntekter, uten å rette fokuset videre til alle argentinere som jobber uten arbeidskontrakter i gråsonen. Mange bemerker også at tiltross for at de jobber uregistret og arbeidsgiveren slipper unna alle avgifter det innebærer å ha en ansatt, tjener de likevel mindre enn de ville ha gjort under regulerte forhold. Korrupsjonen, dårlige institusjoner og kulturen brukes som forklaringsfaktorer på hvorfor det finnes en stor andel sysselsatte i Argentina ikke arbeider formelt. De gjentar til stadighet at de ikke har tillitt til verken politikere, institusjoner eller folk generelt. Derfor hevder noen at de ikke kunne tenke seg for eksempel å anmelde arbeidsgiveren sin til tross for at de ikke får oppfylt sine arbeidsrettigheter.

DEL 3: Analyse

Jeg skal i denne delen av oppgaven diskutere på hvilken måte institusjoner og korrupsjon kan ha innvirkning på grad av uformelt arbeid i Argentina. Analysen baserer seg på teori og kvalitativ empirisk forskning, noe som gir meg et grunnlag til å forklare hvorfor mange argentinere arbeider uten kontrakter, hvilket er oppgavens problemstilling og formål. Data innhentet fra min empiriske forskning la grunnlaget for hvilke teorier jeg har valgt å bruke i min analyse. Derfor vil jeg innlede kapitlene med sitater før jeg underbygger mine informanters erfaringer og holdninger med vitenskapelige teorier. Gjennom å se mønstre i min empiriske forskning vil jeg vise at det er sammenheng mellom grad av uformelt arbeid, og institusjoner og korrupsjon. Samtidig vil jeg vise at det eksisterer en diskrepans mellom hva staten og mine informanter definerer som uformelt arbeid. Gjennom fortellinger og utsagn om hva både informantene mine og andre gjør og bør gjøre kom de uformelle institusjonene til syne. Best mener jeg de ble fremhevet når jeg leste opp sitater som jeg ville at informantene mine skulle kommentere. Jeg har gjort tolkninger og slutninger med basis i nevnte utsag og andre vitenskapelig studier om uformelt arbeid, institusjoner og korrupsjon. I tillegg har jeg valgt å diskutere noe rundt media sin rolle på mine informanters forståelse og opplevelse av uformelt arbeid og korrupsjon. Motivet bak å ta opp saken om Mariano Ferreyra med mine informanter var å bruke den som inngangsport til å diskutere uformelt arbeid og fagforeningens betydning. Selv om jeg på dette tidspunktet hadde gjort meg noen tanker rundt at media sannsynligvis har innflytelse på hvordan man i Argentina oppfatter uformelt arbeid og korrupsjon, hadde jeg ingen dirkede spørsmål knyttet til media sin betydning. Jeg har likevel valgt å reflektere noe bredere rundt dette ettersom jeg antar at media har stor innvirkning på mine informanter sine holdninger hovedsakelig til korrupsjon, hvilket indirekte har betydning for hvordan uformelt arbeid blir ansett og dermed implementert som en uformell institusjon. Jeg innleder denne delen av oppgaven med å vise ulike forståelser av uformelt arbeid samt ved å tolke utsagn basert på to påstander. Deretter vil jeg studere deres forhold til lover og regler før jeg til slutt vil diskutere media.

3.1 Ulike forståelser av formelt arbeid

”Jeg synes det er flott at man prøver å formalisere arbeid, men hva er formelt? Det er jo så mange gråsoner⁶²”. Christina

I begynnelsen av samtale med mine informanter pratet vi om selve forståelsen og definisjonen av uformelt arbeid. Både mine informanter som jobber som selvstendig næringsdrivende og mine informanter som arbeider som gateselgere, benyttet seg hovedsakelig begrepene *uformelt arbeid*, *svart arbeid* og *anstendig arbeid*. Fort fikk jeg inntrykk av at informantene mine ikke besitter den samme forståelsen av begrepet som myndighetene. Informanten min i Arbeidsdepartementet forholdt seg til samtlige nevnte begrep, men inkluderte også *registrert arbeid*. For mine informanter er ikke registrert arbeid nødvendigvis det samme som formelt. De understreker i større grad lovligheten av ansettelsesforholdet og om det eksisterer et kontraktsmessig forhold.

”Et formelt arbeid er når alle papirer er i orden og alt er lovlig⁶³.” Christina

Samtlige av mine informanter som arbeider som selvstendig næringsdrivende er enig med Christina.

Formelt arbeid betyr at man har en kontrakt⁶⁴. Lidya

Lorena utbroderer og legger til:

Formelt arbeid innebærer å ha en kontrakt, fast lønn med pensjonspoeng, feriepenger og at man betaler dobbelt på søndager⁶⁵. Lorena

Mye tyder på at staten forstår uformelt arbeid slik som tradisjonelle økonomer, nemlig at det innebærer uformelle kontanttransaksjoner (Schneider, 2006).

Anstendig arbeid innebærer registrering og mye mer. Svart arbeid er ulovlig. Det er å flykte fra skatter som man er pliktig å betale til staten⁶⁶. Paula

Med ulike forståelser av uformelt arbeid antar jeg det er vanskelig å innføre gode

⁶² På spansk: Me parece perfecto registrar a los que están en negro a blanco. Pero que tipo de blanco? Hay un montón de grises

⁶³ På spansk: Un trabajo formal es donde todos los papeles están en blanco y no hay nada ilegal.

⁶⁴ På spansk: Estar en blanco es tener contrato

⁶⁵ På spansk: Trabajo un blanco significa tener un contrato, sueldo fijo con aportes jubilatorios, aguinaldo y que el domingo se paga doble

⁶⁶ På spansk: El trabajo decente implica registraci3n y muchas cosas m1s. Trabajo en negro es ilegal. Es huir de los impuestos que hay que pagar al Estado

politiske tiltak som både staten og arbeidstakere anerkjenner. Mens bare en av mine informanter ga uttrykk for å være stolt over å jobbe som selvstendig næringsdrivende, fikk jeg ikke inntrykk av de resterende er takknemlig for muligheten til å jobbe registrert.

Det å være ansatt som selvstendignæringsdrivende blir ansett som formelt av staten fordi de får skatteinntekter. Det er en stor løgn ettersom man fakturerer alltid samme person, sjefen din, som egentlig burde ha deg ansatt formelt med kontrakt⁶⁷. Lidya

Lorena mener imidlertid at argentinere er for utålmodige og kravstore, og at de burde være mer takknemlige ettersom det er først de siste ti årene at formelt og uformelt arbeid diskuteres i Argentina. Hun mener at diskusjonen som er oppstått rundt uformelt arbeid er en konsekvens av bedre arbeids- og livsvilkår, hvilket igjen er et resultat av bevisstgjøring av arbeidsrettigheter. Takknemlighet og en følelse av rettferdighet uttrykker imidlertid ikke mange av mine informanter. Forståelsen av argentinske lover og regler er med på å forklare dette. Mens Paula i Arbeidsdepartementet vektlegger at det er ulovlig å ikke betale skatt, vektlegger informantene mine at det er ulovlig å skjule ansettelsesforhold. Flere informanter mener at arbeidsforholdet mellom arbeidsgiver og ansatt ikke respekteres i Argentina.

Vi får ikke anstendige lønner ettersom lønningene er dårlig regulert. En person som vasker hjemme hos deg tjener like mye som en forsker på et sykehus, en utdanning som tar fem år å fullføre. Det finnes ingen betydningsfull forskjell i det du tjener som høyere utdannet.⁶⁸. ” Monica

Jeg fikk inntrykk av at de fleste av mine informanter har tatt høyere utdanning, er fortvilet fordi de mener at de ikke stiller sterkere i arbeidsmarkedet og får heller ikke bedre betalt. Mange av informantene mine som føler seg tvunget til å jobbe som selvstendig næringsdrivende, reagerer svært negativt på at ufaglærte tjener det samme som dem som har universitetsutdanning. For dem føles det ubegripelig at arbeidsgivere ikke forstår verdien av utdanning og kvaliteten på arbeidskraft. Lønninger som ikke

⁶⁷ På spansk: Ser Monotributista es formal para el Estado porque pagas tus impuestos, pero en realidad es una mentira porque estas facturando siempre a la misma persona que es tu jefe, que en realidad debe tenerte en blanco. Tener contrato.

⁶⁸ På spansk: Hay una tendencia de que no se respete el trabajo. No cobramos sueldos dignos. Es supermal nivelado. Una persona limpiando la casa esta cobrando lo mismo que uno trabajando en un laboratorio que tiene 5 años de estudio. No hay una diferencia sustancial en lo que ganas.

står i samsvar til utdanningen kan dermed gå på bekostning av kvaliteten i arbeidsmarkedet.

I samtalene med mine informanter som jobber som gateselgere diskuterte vi ikke i stor grad *uformelt arbeid* som begrep. Jeg fikk imidlertid inntrykk av at de anser jobben som uformell. Dette ble tydeliggjort da jeg gjerne ville vite om hvorvidt byens offentlige tjenestemenn på noen måte tilbyr jentene beskyttelse.

"Det er ingen fordeler med å jobbe uformelt. "Claudia og Veronica

Restaurantbransjen er derimot en bransje som Claudia gjerne kunne ha jobbet i. Jeg oppfatter dette som at hun antar at man arbeider formelt i nevnte sektor. Vi diskuterte ikke noe rundt muligheten for å kunne jobbe som selvstendig næringsdrivende ettersom jeg ikke kjente til utbredelsen av dette da jeg foretok intervjuet. Jeg oppfattet imidlertid at de var svært oppmerksomme på at man ofte har noen deler av bedriften sin formell og andre deler svart. Jeg mistenker at Claudia i dette tilfellet referer til registrert arbeid som formelt. Rettferdighets - lovlighetsspørsmålet knyttet til registrert arbeid er jeg usikker på hun har reflektert særlig rundt, men at hun gjerne skulle hatt en jobb som resulterer i tilgang på sosiale tjenester er det liten tvil om.

Ettersom det stadighet refereres til *anstendig arbeid* i den offentlige diskursen om det argentinske arbeidslivet, valgte jeg å benytte dette begrepet i intervjuer med mine informanter. Avgjørelsen baserte seg også på at Paula i Arbeidsdepartementet til stadighet nevnte at et registrert arbeid er et anstendig arbeid.

"Anstendig arbeid innebærer registrering og mye mer⁶⁹." Paula

På spørsmål om hvorvidt hun anser anstendig arbeid som et universelt begrep, svarte hun umiddelbart bekræftende. Da jeg videre fulgte opp med å spørre om hun trodde at gateselgerne anser arbeidet sitt som anstendig, svarte hun:

Man bør ikke bruke si anstendig arbeid fordi det betyr ærlig (arbeid). De vil derfor misforstå (begrepet). Det er bedre å si kvalitetsarbeid, registrert arbeid, anerkjent arbeid eller formelt arbeid⁷⁰. Paula

⁶⁹ På spansk: Trabajo decente. Eso implica registraci3n y muchas cosas m1s.

⁷⁰ På spansk: No se debe decir decente porque quiere decir honesto. Se van a confundir. Mejor decir trabajo de calidad, registrado, reconocido, formal.

Theresa som arbeider som gateselger reagerte som Paula hadde antydnet, svært negativt på spørsmålet om hun anser arbeidet hennes som anstendig.

Klart det. Jeg gjør jo ikke noe uærlig!

Dette mener jeg er svært interessante data ettersom den offentlige diskursen nærmest utelukkende referer til begrepet *uanstendig arbeid*. Jeg antar at dette kan oppfattes negativt blant mange i det argentinske arbeidsmarkedet dersom begrepet lett kan forveksles med *uærlig arbeid*. Som Paula nevnte under intervjuet, benyttes begrepet anstendig arbeid i den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO. Med dette til grunn, benytter også Argentina seg av begrepet. Dette mener jeg kan fungere som eksempel på at det kan være problematisk å tilegne seg internasjonale begrep i en lokal kontekst. Jeg antar at et mer tilbasset begrep for anstendig arbeid, som for eksempel anerkjent arbeid, kan være positivt for Argentina å institusjonalisere ettersom dagens begrep går hånd i hånd med uærlig arbeid. Jeg skal senere diskutere informantene mine sine holdninger til lover og regler. Først skal jeg nærmere studere informantene mine sine synspunkt på den statlige kampanjen som omhandler formelt arbeid og ansvarsfordelingen mellom stat, arbeidsgiver og arbeidstaker i diskusjonen knyttet til det å kreve formelt arbeid.

3.2 Krev formelt arbeid!

Den pågående statlige kampanjen som med store, enkle, men ansvarsfulle ord sier: "Krev formelt arbeid," referer i all hovedsak til arbeidstakere i det argentinske arbeidsmarkedet. Kampanjen mener jeg er svært godt gjennomtenkt i form av både tekst og billedbruk. Det er nok ikke tilfeldig at bildet først og fremst er av en mann. Selv om kvinner og menn er mer eller mindre likt representert i arbeidslivet, er det mannen som blir ansett som hovedbidragsyter i husholdningen. Det er han som er "El trabajador"⁷¹. At personen på bildet også har en mørk hudfarge er nok heller ikke tilfeldig. Argentina er som mange andre samfunn splittet mellom en *øvre og middel klasse* og *lavere klasse*. Førstnevnte kjennetegnes blant annet med at de ofte er hvite i huden, og gjerne har blondt hår og blå øyne. *Arbeiderklassen* som ofte blir omtalt som *lavere klasse*, kjennetegnes med personer som er mørke i huden, har brune øyne og mørkt hår.

⁷¹ På norsk: Arbeideren

Personen på bildet er en robust, sterk og stolt mann som krever sine rettigheter. Det er tydelig at han arbeider på en byggeplass ettersom han bruker hjelm. På denne måten mener jeg at kampanjen spiller på følelsene til *arbeiderklassen*. Svart/hvitt bilde forsterker det klare budskapet. Kampanjen er distribuert med store plakater rundt i de fleste områdene av Buenos Aires.

Kampanjen gjør ikke noe stort, positivt inntrykk på de fleste av mine informanter som jobber som selvstendig næringsdrivende. Begrunnelsen er hovedsakelig at det legger et urimelig stort ansvar på arbeidstakeren. I tillegg konkluderer de med at det er svært vanskelig i praksis å kreve formelle ansettelsesforhold grunnet de etablerte spillereglene i det argentinske arbeidslivet. Ettersom jeg ble oppmerksom på kampanjen i etterkant av intervjuene med mine informanter som jobber gateselgere, blir ikke deres synspunkt synliggjort i denne oppgaven. Med kampanjen som utgangspunkt, skal jeg i det neste avsnittet betrakte hvordan mine informanter opplever fordelingen av ansvar mellom stat, arbeidsgiver og arbeidstaker i formaliseringsprosessen.

3.2.1 Ansvarsfordeling: Stat, arbeidsgiver og arbeidstaker

*Staten bør i større grad rette fokuset mot bedriftene og stille dem høyere krav istedenfor å legge så stort ansvar på de ansatte. Det burde være flere kontroller og kraftigere sanksjoner*⁷². Sonia

Mange av mine informanter mener at det bør være et incentiv for å anmelde bedrifter, slik at den ansatte føler en sikkerhet om at det lønner seg å anmelde arbeidsgiveren sin. Samtlige vektlegger at det eksisterer en stor mistro i samfunnet til både myndighetene og arbeidsgivere, noe som resulterer i at mange unngår konflikter på arbeidsplassen, og aksepterer heller den reelle situasjonen slik den er. Den kjente argentinske frasen ”Es lo que hay⁷³” ble jeg oppmerksom på gjentok seg i intervjuene mine. I følge økonomisk teori kan individer oppnå større nytte/glede/velferd ved å endre sin tilpasning, gitt de rammebetingelser det må handle innenfor⁷⁴. I følge psykologisk ”behavioral theory” derimot, tar ikke individet rasjonelle beslutninger nødvendigvis basert på preferanser,

⁷² På spansk: Alguien del gobierno debe exigir hacia la empresa. Debería presionar más a las empresas que los empleados. Tiene que haber más inspecciones, peores multas.

⁷³ På norsk: Det er det som finnes

⁷⁴ <http://dyade.no/content/view/full/10801>

men på grunner vi rettferdiggjør. Hvordan personen opplever rettferdighet i en arbeidslivskontekst kan være et eksempel på dette. Mine informanter som forteller at de ikke vil risikere å be om ordnede arbeidsforhold passer sånn sett sammen med risikostudier som konkluderer med at individet i større grad er uvillig til å redusere inntekt, enn man er for å risikere å øke inntekten. I en slik situasjon vil man vanligvis foretrekke *status quo* fremfor å risikere tap (Rabin, 1999:5). Sonia eksemplifiserer dette i sitt utsagn:

*En person som har familie kommer ikke til å si til arbeidsgiveren sin: Jeg krever formelt arbeid! Det er fordi personen da sannsynligvis vil miste jobben sin*⁷⁵. Sonia

Hvorvidt arbeidstakeren arbeider formelt avhenger naturligvis av at bedriften er formell. Den argentinske økonomen Juan Luis Bour fokuserer i stor grad på arbeidsgiverens valg om å være formell eller ikke. Dersom beskatningsnivået er for høyt og skatten oppfattes som en byrde, i tillegg til at kompliserte statlige reguleringer vanskeliggjør formaliseringsprosessen, vil bedriften sannsynligvis fortsette å operere i den uformelle økonomien⁷⁶. Jeg vil understreke at tiltross for at det er forskjell mellom å være ansatt uregistrert og å være en bedrift som velger å ikke registrere seg, vil jeg anta at det finnes likhetstrekk i opplevelsen av rettferdighet. I oppgaven min fremkommer det utelukkende ett synspunkt fra en arbeidsgivers side. Basert på inntrykk jeg har gjort meg over fire år i landet, mener jeg Tomas sitt syn på arbeidsgiverens rolle i det argentinske næringslivet, er relativt representativt. Urettferdigheten mange arbeidsgivere opplever, skyldes ofte stor mistillit til staten hvor spillereglene har vist seg å kunne endre over natten. Høye tidsmessige og økonomiske kostnader, samt opplevd korrupsjon i landet, bidrar gjerne også til at bedrifter ikke ønsker å registrere seg. Jeg har inntrykk av at både staten og enkeltindividet imidlertid ofte anser bedriften som ”den urettferdige,” som oppnår høy avkastning på sin manglende vilje til å oppfylle alle formelle arbeidsrettigheter.

⁷⁵ På spansk: Una persona que tiene familia no va a decir al empleador, te exigo estar en blanco por que es probable que pierda el trabajo.

⁷⁶ Sector Informal y Políticas Públicas en América Latina. Konrad Adenauer Stiftung 2010.

Som arbeidsgiver er det mange hensyn man må ta i betraktning når man ønsker å avskjedige en ansatt. Med en selvstendig næringsdrivende er det enklere fordi det mangler kontrakt⁷⁷. Federico

Når Tokman referer til kampanjer som har til hensikt å forhindre skatteflukt, fokuserer han hovedsakelig på ansvaret til bedriften. Han mener at slike kampanjer ikke har gitt store resultater fordi det er kostnadskrevenende i tillegg til at krever mye tid og kompetanse å ha en formell bedrift (Tokman, 2007). Statens ansvar blir dermed å legge til rette for at det lønner seg for bedriften å drive formelt. I samtalen med Paula i Arbeidsdepartementet ble det ikke diskutert særlig rundt hvorvidt det lønner seg for bedrifter å være formell. Argumentasjonen var i større grad preget av det lovmessige overtrampet ved å drive uformelt, og at statens ansvar hovedsakelig betyr å gjennomføre kontroller i bedriftene. Jeg tolker dette som at det resterende ansvaret ligger hos bedriften og hos arbeidstakeren som må kreve formelt arbeid. De fleste av mine informanter som jobber som selvstendig næringsdrivende mener at dette ikke er rettfærdig distribusjon av ansvar. I et land hvor det snakkes mye om korrupsjonen og det til stadighet blir avdekket korrupsjonskriser i media, anser jeg det som naturlig at mange er redd for å anmelde sin arbeidsgiver.

”Jeg har ikke tiltro til verken kontrollene eller til det å anmelde⁷⁸”. Sonia

Med antagelsen om at Sonia sitt utsagn er representativt for en stor del av Argentina sin befolkning, vil jeg påstå at landet har en stor institusjonell utfordring. Jeg mener det er nødvendig å forstå både formelle og uformelle institusjoner i Argentina i forsøket på å forklare hvorfor en betydelig andel av befolkningen arbeider uten kontrakter. Grunnen er et aktørene bruker nevnte institusjoner for å administrere seg selv. Hodgson mener at rutiner og vaner forklarer hvordan noen vaner blir holdt fast ved i institusjonene, mens andre faller bort. Det virker som at mine informanter er enige og mener samtidig derfor at det er svært vanskelig å forandre institusjonene. Tomas er en av mine informanter som reagerer sterkt på at myndighetene ansvarliggjør arbeidstakere for å være formelle.

⁷⁷ På spansk: Como empleador hay que tener muchos consideraciones para echar a alguien, pero como monotributista no, ya que no hay contrato.

⁷⁸ På spansk: No tengo confianza en inspecciones, ni denunciar

”Men myndighetene operer jo selv i svart. Det er hykleri som man ikke kunne tro var sant”. Tomas

Praksiser som ikke er i tråd med lovverket kan leve videre i beste velgående der det ikke er samsvar mellom formelle og uformelle institusjoner (Ellickson, 1991). Så lenge samfunnet deler samme uformelle institusjoner, kan de opprettholdes utenfor loven. I følge Crawford og Ostron kan det utvikles lokale praksiser der brudd på reglene belønnes lokalt, dersom de formelle institusjonene har liten legitimitet (Crawford & Ostron, 2005). Jeg kan imidlertid ikke si noe om dette basert på min empiriske forskning.

Monica oppsummerer debatten knyttet til ansvar i prosessen med å formalisere arbeid på følgende måte:

Staten kan kreve mye, men hvem tar vare på deg og beskytter deg?⁷⁹” Monica

Nevnte sitater vitner om at den pågående statlige kampanjen anses som dobbelmoral ettersom myndighetene ikke selv registrerer alle sine ansatte formelt. Det kommenteres at det er positivt at staten forsøker å formalisere arbeid, men mange mener at statens intensjoner ikke er genuine. Kun en av mine informanter mener at man er heldig som har mulighet til å registrere arbeidet sitt ettersom dette ikke var like enkelt å gjøre i Argentina for 15 år siden. Resten av mine informanter uttrykker ingen takknemlighet for å være registrerte arbeidere gjennom å snakke positivt om fordelene med skattereformen. I det følgende avsnittet skal jeg studere ulike strategier staten, arbeidsgivere og arbeidstakere kan foreta seg i formaliseringsprosessen.

3.2.2 Strategier

Dersom flere gikk til rettssak og dette hadde ført til at bedriften hadde tapt mye penger, kan det være at situasjonen ville ha forandret seg. Om det faktisk lønner seg for bedriften å bli anmeldt innimellom og unnslipper med å betale bøter, går det selvfølgelig ikke⁸⁰. Christina

⁷⁹ På spansk: El gobierno puede exigir mucho, pero quien te defiende y cuida?

⁸⁰ På spansk: Si hay más gente haciendo juicio y la empresa perdiendo mucha plata, por ahí todo puede cambiar. O es tanta la plata que ahorran de pagar los aportes, impuestos que quizás se convengan el justicio.

En ansatt som føler seg dårlig behandlet av bedriften kan velge å utføre en kostbar sabotasje mot selskapet, eller streike lengre enn sin materielle interesse fordi de er sinte og vil skade bedriften fordi den har vært urettferdig. Pareto prinsippet som handler om at man alltid vil foretrekke det valget hvor alle kommer best ut er altså ikke gjeldene i alle sosiale kontekster (Rabin, 1996:20). Opplevelsen av gjensidighet og godvilje er svært viktige komponenter i studier av uformelt arbeid. En ansatt som mottar høyere lønn sannsynligvis gjengi dette til bedriften i form av økt innsats. Dette baserer han på opplevelsen av rettferdighet blant arbeiderne og bedriftens vilje. Lave lønninger kan føre til lav innsats blant arbeiderne dersom det oppfattes at bedriften ikke handler ut ifra god vilje. Opplevelsen av rettferdighet kan altså avvike fra individets selvinteresse i en arbeidslivssituasjon (Rabin, 1996:25). Forskning viser også at man tar valg basert på om man har en grunn til å velge det ene fremfor det andre. I tillegg fremkommer det at tidsperspektivet for når personen blir berørt av eventuelle fordeler eller ulemper også er vesentlig for hvilket valg man tar. Argentinske ansatte som ikke ønsker å registrere seg fordi de ikke ønsker å betale skatt og spare pensjonspoeng grunnet mangel på tro på de vil få noe igjen for dette, fungerer som eksempel. Utfordringen til myndighetene blir således å gjenvinne tilliten i Argentina. I følge Monica kan dette bare skje dersom myndighetene viser at de forstår realiteten slik den er, og innfører politiske tiltak basert på dette. God styring og ansvar i korrupsjonsdebatten er en del av dette.

De fleste samfunnsvitere er enige om at det beste for samfunnet helhetsmessig er at ingen var korrupte. I land som har store problemer med korrupsjon, er det imidlertid et problem å finne en løsning på å få de som velger å være korrupte, til å velge å ikke være korrupte. Det er nemlig svært vanskelig å bli kvitt problemet dersom en stor andel av de som har til oppgave å avdekke korrupsjon, selv er involverte i korrupsjon. I slike samfunn er faren stor for korrupsjon blir normen noe som er veldig vanskelig å reversere. Grad av korrupsjon henger sammen med lønnsomheten av byråkratisk korrupsjon (Andvig og Moene, 1990). Som diskutert i teorikapittelet, mener jeg at korrupsjon ikke utelukkende bør anses som et statlig problem. Jeg antar at aktører som utøver korrupte handlinger vil fortsette å gjøre dette, dersom det er liten sannsynlighet for å bli oppdaget, samtidig som man får god utbytte av å korrupsjonen. Jeg vil samtidig påpeke at det i mange land ikke er et moralsk spørsmål knyttet til det å være korrupt, men et spørsmål om å overleve. Jeg vil ikke utelukke at for eksempel offentlige

tjenestemenn i Argentina ofte kan føle det som nødvendig å foreta korrupte handlinger for å kunne leve ”anstendig”. Derfor mener jeg at noe av det viktigste staten kan gjøre for å redusere korrupsjon, er å redusere motivasjonen for korrupte handlinger. Tiltakene og endringene må også være til fordel for en stor del av befolkningen, og det må utvises en viss forutsigbarhet i endringene. Det er imidlertid svært vanskelig å vite hva som kreves for å oppnå gode og sterke institusjoner da det er umulig å ha kunnskap om hvordan ting ville ha utartet seg dersom man hadde valgt en annen strategi.

I begynnelsen kjøpte vi alle produktene våre lovlig, men når vi dro ut for å selge dem, viste det seg at alle ville kjøpe produktene ulovlig. Det vil si uten en faktura⁸¹. Federico

Federico er en av mine informanter som selv har erfaring med å starte en liten bedrift, og kjenner godt til hvor krevende det er å drive forretningen sin formelt. Han hevder at kombinasjonen av at det er kostbart å registrere en bedrift og mange ulemper med å være formell, fører til at mange velger å ha deler av virksomheten uregistrert. Samtidig mener han at AS bedrifter ofte forsøker å drive mer eller mindre formelt ettersom det fører med seg skattefordeler. Selvstendig næringsdrivende har ikke muligheten til å skrive av på skatten. Som resultat av at mange ikke ønsker å registrere alle ledd i bedriften, finnes det blant annet et stort marked for kjøp og salg av faktura. I følge Federico belønner dette både dem som kjøper faktura (for å kunne avskrive moms og ha regnskapet sitt i orden) og bedriften som ikke ønsker å registrere seg. Bytting av faktura gjelder imidlertid ikke bare bedrifter, men også arbeidere som jobber som selvstendig næringsdrivende. Forklaringen ligger i at ettersom avgiften for å være ansatt som selvstendig næringsdrivende oppleves av mange som svært høy, velger mange å benytte seg av organisasjonsnummeret (faktura) til venner eller familie for å unngå å betale nevnte avgift som er beregnet å gå til skatt, pensjon og helseforsikring. Jeg mener det er sannsynlig at stadig flere vil forsøke å unngå å jobbe som selvstendig næringsdrivende, enten ved å bytte/dele faktura dersom arbeidsgiveren krever faktura, eller rett og slett arbeide helt utenfor den formelle økonomien. Tomas bekrefter at det er

⁸¹ På spansk: En el principio compramos todo legalmente pero cuando salimos para venderlo, todo el mundo quería comprarlo ilegal. Sin factura digamos.

vanskelig å ansette noen som selvstendig næringsdrivende grunnet den månedlige kostnaden forbundet med dette. Han har forsøkt å få renholdsarbeidere til å jobbe slik (fordi det innebærer registrert arbeid), men uten suksess til tross for at han har foreslått at bedriften tar på seg denne avgiften. Forklaringen er at dersom de slutter og er uten arbeid, må de fortsette å betale avgiften.

3.2.3 Straff

”De gjør som de vil fordi det ikke finnes noen straff. I tillegg, er det så mange arbeidsledige at ingen protesterer⁸²”. Christina

En vanlig indikator på svake institusjoner er korrupsjon. Argentina har ett godt utbygget lovverk som regulerer arbeidslivet. I tillegg har landet forpliktet seg til internasjonale ILO konvensjoner, barnevernskonvensjonen og anti- korrupsjons lover. Likevel kommer Argentina på 100 plass på Corruption Perspective Index, som har til hensikt å måle befolkningens oppfatning av korrupsjon i den offentlige sektor⁸³. Som nevnt tidligere, fremkommer det av flere undersøkelser at det er en sammenheng mellom størrelsen på den uformelle økonomien og høy grad av korrupsjon. Informantene mine bekrefter dette når de hevder at korrupsjonen er grunnen til at mange argentinere jobber uten kontrakter. Noen tror også korrupsjon vil gjøre det lite lønnsomt for staten å innføre et godt regulatorisk rammeverk for arbeidslivet.

Jeg tror at siden mange unngår å betale skatt, lønner det seg ikke for regjeringen å ha alt regulert⁸⁴. Monica

Korrupte handlinger kan reduseres dersom muligheten for å blir oppdaget økes, og så lenge avkastningen på blir mindre (Andvig og Moene, 1990). I kampen mot korrupsjon mener jeg det er nødvendig å blant annet fokusere på både institusjoner som driver frem korrupte handlinger og institusjoner som kan bidra til kontroll og begrensning. I Argentina hvor korrupsjon skjer daglig mener jeg det vil være viktig å fokusere på landets kontroll-, overvåkings-, og straffeinstitusjoner. På den måten vil man kunne styrke samfunnets institusjoner til å kontrollere enkelthandlinger som gjennomføres

⁸² På spansk: Hacen lo que quieren por que no hay castigo. Y con tantas personas desempleadas que quieren tener un trabajo, nadie protestan.

⁸³ http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results

⁸⁴ På spansk: Creo que, como hay tanta evasión de impuestos, al gobierno tampoco le conviene que todo este regulado.

med det formål å forhindre korruperte handlinger. Samtidig tror jeg også det er viktig å skape en opinion mot korrupsjon gjennom god formidling av informasjon. En samordnet og helhetlig tilnærming til korrupsjon er avgjørende for at dette kan bekjempes. Imidlertid finnes det ingen antikorrupsjonstiltak som kan brukes universelt.

Den største konflikten i mitt datamateriale handler om Monica som valgte å anmelde arbeidsgiveren og ta saken til retten. Over en lang periode forsøkte hun å snakke med arbeidsgiveren sin og komme til en fredlig enighet. Etter at hun hadde gjort arbeidsgiveren sin oppmerksom på forholdet med den hensikt å løse konflikten uten formelle institusjoner involvert, uten resultat, rant begeret over når hun ble fratatt sine hovedklasser, hvilket i praksis betydde at hun stod uten jobb fra en dag til en annen. Neste steg var å involvere fagforeningen, som hun i flere år hadde betalt månedlige bidrag til. Skuffelsen var stor når hun ble rådet til å ikke gå til kamp ettersom de mente at hun hadde alt å tape og ingenting å vinne. Dermed kontaktet hun en advokat som hadde erfaring med liknende saker. Etter ett og et halvt år endte saken i forlik. Hun hadde ikke nok tid og energi til å la saken ende i domstolen ettersom de kom til en passende enighet. Saken er et eksempel på at bedrifter til tider straffes ved hjelp av at arbeidstakeren anmelder dem. Mange av mine informanter mener imidlertid at konsekvensene for arbeidsgiveren ikke er store nok ettersom vanlig praksis er at de ikke lar seg "skremme" av ansatte som ber om formelle ansettelse. Saken er også et eksempel på hvordan man kan forsøke på konfliktløsning både ved hjelp av formelle og uformelle institusjoner. Streiker og demonstrasjoner er vanlig praksis i Argentina, men jeg får inntrykk av at stadig flere tar arbeidskonflikten til rettslige skritt.

3.3 Det eneste staten kan gjøre er å gjennomføre kontroller!

"Men vi er jo i Argentina kjære deg⁸⁵!"

Jeg kommer ikke til å glemme denne oppfølgerkommentaren til Monica med det første. Spontant kom det ut av henne en trillende latter og veivende armer når jeg leste henne påstanden om at "Det eneste staten kan gjøre er å gjennomføre kontroller." Helt tydelig var det at hun opplevde påstanden som absurd. Som jeg har vist tidligere, reagerte flere av mine informanter på liknende måter på samme påstand. Jeg fikk imidlertid ikke

⁸⁵ På spansk: Estamos en la Argentina corazón.

inntrykk av at dette skyldes mistillit til dagens regjering, men generelt til den argentinske staten opp gjennom historien. Til tross for at Lidya også ikke tror at det alltid er ærlige hensikter bak inspeksjonene, mener hun at de likevel kan ha noe nytteverdi.

*Man forsøker å være ulovlig helt til en kontroll tvinger deg til å bli lovlig*⁸⁶. Lidya

At bare noen krav til registrering blir møtt er i følge Tokman vanlig i land med lav budsjettdisiplin og lite effektive kontroller. Dårlige kontroller er noe mine informanter til stadighet trekker frem som et problem i forbindelse med formalisering av arbeid i Argentina. Flere forteller om at det er vanlig at arbeidsgivere har kontakter som kan advare mot kontroller, eller at man bestikker inspektøren direkte. Som resultat av dette vegrer de fleste seg mot å anmelde arbeidsgiveren. Dette er naturligvis et stort problem i kampen mot korrupsjon, men det er også forståelig. Gateselgerne som jeg intervjuet gav også uttrykk for at korrupsjon er utbredt i Buenos Aires. Samtlige nevnte at problematikken knyttet til at kontrollører fra kommunen truer med å ta varene deres, samtidig som gateselgerne betaler for plassen sin til kommunen hver uke. De fleste av mine informanter mener at det er fundamentalt at staten tar sitt ansvar og gjennomfører inspeksjoner, og utgir bøter, uten korrupt innblanding, til bedrifter som har uregistrerte arbeidere.

*Det er veldig viktig at inspektørene ikke er korrupte.*⁸⁷ Lucas

Mange mener imidlertid at det ikke realiseres gode nok kontroller og at det ikke straffes med kraftige nok sanksjoner ettersom arbeidslivet fremdeles fungerer slikt. Monica husker for eksempel tilbake til da hun gikk på ungdomsskolen og det skulle gjennomføres en statlig kontroll. To uker i forkant var både elever og lærere informert om dette, hvilket resulterte i at skolen kunne vise til alt var helt i orden. Fremdeles tror hun at kontrollene fungerer på mer eller mindre samme måte, og dessverre har hun ikke stor tro på at det kan endres ettersom hun anser det som både et strukturelt problem, men også et spørsmål om ”den argentinske mentaliteten”. Jeg har inntrykk av at mange argentinere forklarer den høye graden av korrupsjonen i landet med mentaliteten, og at det derfor vil ta mange år før Argentina blir kvitt problemet.

⁸⁶ På spansk: *Tratas de ser ilegal hasta que una inspeccion te hace legal.*

⁸⁷ På spansk: *Es muy importante que los inspectores no sean corruptos*

*Man aksepterer korrupsjon på lik linje som man aksepterer uformelt arbeid fordi det er slik ting gjøres her*⁸⁸.

Jeg vil senere studere nærmere hvilken innflytelse media kan ha på denne institusjonaliserte mentaliteten. Det er fordi jeg antar at media har en sterk påvirkning på forståelsen av korrupsjon og uformelt arbeid. Selv om media i utgangspunktet skal være fritt og undersøkende, vinner ofte sensasjonelle overskrifter over deres rolle som overvåker i samfunnet. Samfunnsproblemer som arbeidsledighet tolkes gjerne til å være et resultat av politisk korrupsjon. Ettersom at ingen av mine informanter stilte seg tvilende til at politikerne var korrupte, har jeg inntrykk av de deler samme synspunktet. Før jeg kommer inn på dette, skal jeg i det følgende avsnittet betrakte informantene mine sitt forhold til lover og regler basert på deres holdninger og erfaringer i den argentinske hverdagen.

3.4 Forhold til lover og regler

I flere empiriske studier som forsker på både skattemoral og holdninger til uformelt arbeid, viser at bare en liten del av befolkningen får dårlig samvittighet når de ikke betaler skatt (Shcneider, 2006). I samtalene med mine informanter ble det ikke en eneste gang nevnt at skattene burde vært lavere, som incentiv for å få folk til å arbeide formelt. Jeg fikk ikke inntrykk av at høye skatter er et problem i det argentinske arbeidslivet, men i større grad svake institusjoner, lav kvalitet på statlige kontroller, samt den argentinske historien og kulturen. Kommentarer som ”Det er sånn det er. Argentina har alltid vært korrupt” eller ”Hvorfor skal jeg betale skatt når ingen andre gjør det?”, vitner om dette. Det råder en aksept blant argentinere om det er slik situasjonen er, og at det er vanskelig å forandre den. Jeg antar at dette er med på skape en holdning om at det er greit å ikke følge alle lover og regler. Sonia er en av mine informanter som mener at argentinerne gjennom hele historien har vært korrupt og kommer derfor alltid til å være det. Historiebøkene viser at under det spanske herredømmet hadde argentinerne det svært problematisk ettersom de ble ekskludert for handelstrafikken til Spania. Resultatet var at de måtte finne nye måter å gjøre handel på for å overleve, noe som i praksis betydde at de måtte bryte lover og regler (Simonetti, 1998). Selv om jeg med mine informanter pratet om både formelle og uformelle institusjoner, refererte de hovedsakelig til

⁸⁸ På spansk: Uno acepta la corrupción, como el trabajo en negro. Las cosas se las hacen así.

formelle, fysiske institusjoner når de uttrykte seg om forhold som korrupsjon i sammenheng med uformelt arbeid. Vi snakket imidlertid rundt hvordan verdier, normer, tradisjoner, lover og regler ligger til grunn for hvordan institusjonene utvikler seg.

Samtlige av mine informanter ønsker å være lovlydige, men de synes det er vanskelig. Noen lover og regler bryter med de uformelle institusjonene. Federico forteller at det er ugunstig å drive forretningen formelt ettersom ingen andre i markedet gjør det. Som konsekvens av å ikke klare å være konkurransedyktig brøt han derfor loven bevisst, og begynte å jobbe uformelt. Han unnskylder samtidig dette med at det er umulig å unngå. Jeg vil argumentere for at å bryte loven bevisst er en måte å håndtere uoverensstemmelser mellom etablerte normer og lover. Samtidig er det viktig å understreke at noen bryter formelle lover og regler fordi staten gjør det vanskelig å handle helt korrekt i forhold til lovverket. Brudd mellom formelle og uformelle institusjoner oppstår når atferden som foreskrives av normer og regler ikke er sammenfallende (Crawford, 2005). Jeg har et inntrykk av at argentinere ikke alltid oppfatter det legitime som passende oppførsel og det ulovlige som upassende. Samtidig har jeg inntrykk av at de fleste er oppgitt over systemet som ikke fungerer slik de burde. Argentinere er høyt utdannete og beleste mennesker som er svært reflektert knyttet til hvordan et demokrati ideelt sett burde fungere. Likevel virker det som at mange argentinere er usikre på fremtiden, hvilket gjør at man må ta forhåndsregler og leve så godt man kan etter levesettene som finnes i både det offisielle og uoffisielle systemet.

Jeg synes det var interessant å legge merke til at noen av mine informanter gav uttrykk for å besitte ganske høyt kunnskapsnivå om landets arbeidslov. Jeg hadde imidlertid ikke til hensikt å ta for meg det generelle kunnskapsnivået om formelle institusjoner hos informantene. Mange kunne vise til at det er ulovlig å være ansatt som selvstendig næringsdrivende utover en periode på tre måneder. Noen har satt seg grundig inn i lovverket og bestemt seg for å ta saken til retten. Andre gav ikke uttrykk til å ha kjennskap til at det er ulovlig å være fast ansett, registrert som selvstendig næringsdrivende. Kunnskapsnivået blant mine informanter kan man derfor si var noe forskjellig. Utover dette mener jeg at det er interessant at samtlige av mine informanter gav uttrykk for at de ikke burde jobbe helt eller delvis i den uformelle økonomien, men

rettferdiggjør det samtidig med at korrupsjonen i landet er med på å forme handlingsvalg. Denne ”indre konflikten” som noen av informantene mine besitter tror jeg kan være påvirket av globale nettverk om anstendig arbeid og antikorrupsjon som gir universelle retningslinjer for hva som er moralsk riktig og galt. Antropologen Steven Sampson hevder at det eksisterer en trend hvor global etikk og universelle menneskerettigheter handler på vegne av ”det globale samfunn”. Siden den gjeldene antikorrupsjonsdebatten vanligvis omhandler ”utviklingsland” hvor korrupsjonen antas å manifestere seg, mener han at denne trenden er problematisk. Jeg mener at mye tyder på argentinere generelt blir påvirket av hvordan internasjonale institusjoner definerer landets ”tilstand.” Jeg diskutere videre dette i neste avsnittet om medias rolle i Argentina.

3.5 Media sin rolle i debatten om korrupsjon og uformelt arbeid

For å belyse argentinernes holding til korrupsjon og uformelt arbeid er det nødvendig å forstå den offentlige diskursen. I dagliglivet snakker alle om korrupsjonen, som også til stadighet avdekkes i media. Til tross for at det mange ganger har blitt avslørt korrupsjon innen den private sektoren, fremkommer det av den offentlige diskursen at korrupsjon nesten utelukkende forekommer blant politikerne og i de offentlige etatene. Gjennom å lese medias dekning om Mariano Ferreyra og andre korrupsjonsskandaler, har jeg fått inntrykk av at korrupsjon er noe som kommer ovenfra, men har innvirkning på alle Argentinas borgere. Disse forestillingene kom godt til syne i samtale med mine informanter. Fremstillingene i avisene om at nyheten er faktabasert, antar jeg forsterker argentinernes inntrykk om at ingenting fungerer i landet og at hele systemet er gjennomsyret av korrupsjon. Noen av informantene mine hevder at ettersom den politiske korrupsjonen regnes som svært alvorlig, blir hverdagslig korrupsjon i større grad akseptert. Forklaringen ligger i at den dagligdagse korrupsjonen er et resultat av korrupte myndigheter som vanskeliggjør det for argentinske borgere å ikke la seg berøre av problemet. Derfor er denne typen korrupsjon i større grad moralsk akseptabelt. Federico er en av mine informanter som sier at det er lett å forsvare sine egne valg om å jobbe utenfor den formelle økonomien når ”alle andre er korrupte og gjør det samme”. Stadige henvisninger til korrupsjon antar jeg er med på å rettferdiggjøre folks valg til

blant annet til å jobbe utenfor den offentlige økonomien. Samtidig vil jeg anta at undersøkelser nasjonale og internasjonale organisasjoner (TI⁸⁹) foretar legger føringer for hvordan korrupsjonsnivået oppfattes i Argentina. Antikorrupsjonsdebatt og formaliseringsagendaen antar jeg derfor er et resultat av at ulike aktører i større grad setter dette på dagsorden hvilket er med på gradvis øke befolkningens bevisstgjøring. Transparency International sin årlige rapport om Global Corruption Index vies særlig stor oppmerksomhet i landets aviser. I 2012 kom Argentina på 100 plass, rangert etter i hvilken grad korrupsjon antas å eksistere blant offentlige ansatte og politikere. Argentinernes oppfatning av korrupsjon påvirkes naturligvis av at landet faller under kategorien ”endemisk korrupte stater”. Jeg antar at dette forsterker følelsen om at de lever i et samfunn der korrupte statlig ansatte utnytter dem, og dermed forsterker holdninger som ”hvorfor skal jeg betale skatt når politikerne bare stjeler pengene våre.”

3.6 Konkluderende bemerkninger

Det eksisterer en diskrepans mellom hvordan mine informanter definerer uformelt arbeid. Lovlighets spørsmålet oppfatter jeg å være av størst betydning. Staten og tradisjonelle økonomer hevder at det kan defineres som formelt arbeid, så lenge arbeidet er registrert. Mine informanter som arbeider som selvstendig næringsdrivende er imidlertid ikke enige. Hovedårsaken er at ansettelsesforholdet til mine informanter defineres av den argentinsk arbeidsloven som urettmessig. Dermed oppstår det en konflikt mellom hvilken lov skal være gjeldene. Bekymringen til mine informanter er imidlertid i all hovedsak den opplevde utbredte korrupsjonen i landet. Flesteparten av dem anser det som svært vanskelig å vise ansvar ovenfor samfunnet gjennom for eksempel å kreve formelt arbeid, slik kampanjen tilsier. Korrupte statlige inspektører og generell mistro til arbeidsgivere og andre, fører dermed til at de fleste velger å ikke anmelde urettmessige arbeidsforhold, men akseptere spillereglene i Argentina slik som realiteten viser seg å være.

⁸⁹ Transparency International

4. Oppsummering og avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan institusjoner og korrupsjon kan forklare at mange i Argentina arbeider uten kontrakt. Datafunnene som er innhentet i denne studien gir innsikt i erfaringer og holdninger til uformelt arbeid blant en gruppe selvstendig næringsdrivende og gateselgere i Buenos Aires. Samtlige utviser stor forståelse for at man velger å arbeide uformelt, enten fordi man ikke har tillit til staten, eller fordi man ikke opplever at fordelene ved formelt arbeid overstiger ulempene. Formelle arbeidsbetingelser blir dermed nedprioritert, tiltross for at man vet at dette går på bekostning av retten til helsetjenester og pensjonspoeng.

De fleste av informantene mine har dessverre liten tro på at det eksisterer en reel politisk vilje til å bekjempe uformelt arbeid, hvilket går hånd i hånd med korrupsjonen i landet. Mange mener at det ikke realiseres gode nok kontroller og at det ikke straffes med kraftige nok sanksjoner ettersom arbeidslivet fremdeles fungerer slikt. Argentinske media som til stadighet viser til at korrupsjonen strekker seg helt opp til regjeringsnivå, antar jeg har innvirkning på denne forståelsen. Jeg har vist dette ved å presentere en av de største sakene i Argentina i 2012 som omhandler outsourcing og korrupsjon i fagforeningene, myndighetene og i rettsvesenet.

Jeg antar at selv om organisasjoner forsøker å begrense korrupsjonen, vil resultatene være mangelfulle dersom regjeringen ikke viser vilje til komme med løsninger til problemet. Jeg mener det er tydelig at Argentina har svake kontrollinstitusjoner og en svakt rettsvesen som også landets ledere vet å utnytte. I tillegg vil jeg hevde at også uformelle maktstrukturer som vennskap og politisk lojalitet er av stor betydningen for utbredelsen av korrupsjon. Som konsekvens av dette kan landets institusjoner utnyttes til personlig fordel noe som vanskeliggjør en kvalitetspreget og langsiktig oppbygging av landets institusjoner. Studien er ment som et bidrag til bedre forståelse av grad av uformelt arbeid i Argentina. Økonomer forklarer ofte grad av uformelt arbeid med kompliserte statlige reguleringer og lav skattemoral. I tillegg ser man korrupsjonen og den uformelle økonomien i sammenheng med de sosiale og kulturelle normene.

Til slutt vil jeg nevne at flere studier er blitt gjort på gateselgere som jobber helt utenfor den offisielle økonomien, men liten oppmerksomhet er viet registrerte arbeidere som ikke anser seg selv som formelle arbeidere. Selv om ansettelsessystemet er positivt i

form av at det gir staten skatteinntekter og individet tilgang til grunnleggende helsetjenester og pensjonsordninger, mener jeg at det er kritikkverdig fordi det går på bekostning av stabiliteten og sikkerheten i arbeidslivet. Uten en arbeidskontrakt som er nedfelt i arbeidsloven, fører fort til at delegering rettighetsspørsmål blir upresist, hvilket igjen kan føre til at ingen aktører tar på seg ansvar. Jeg håper at denne studien kan bidra til at det utvikles nye konsepter av uformelt arbeid, hvilket ikke inkluderer registrerte arbeidere. Hovedfokuset behøver ikke være hvorvidt arbeidet er formelt eller uformelt, så lenge det identifiseres arbeidsløsninger som kan bidra til en følelse av rettferdighet i arbeidslivet, og ikke går på tvers av landets lovverk.

Kildehenvisning

Akerlof, G. 1982, "Labor Contracts as Partial Gift Exchange," *Quarterly Journal of Economics* 94, s. 543-569

Akerlof, G. and W. Dickens 1982, "The Economics Consequence of Cognitive Dissonance." *American Economic Review*, s. 307-319

Andvig, J.C and K.O Moene 1990, "How Corruption May Corrupt." *Journal of Economic Behavior & Organization*, s. 63-76.

Bates, R.H. 1997, "Controversy in the Discipline: Area Studies and Comparative Politics. *Area Studies and the Discipline: A useful Controversy?* Harvard University, s 166-169.

Choi, J. and M. Thum 2004, "Corruption and the shadow economy," *International Economic Review*, s. 308-342.

Crawford, S og E. Ostrom 2005, "A Grammar of Institutions. Understanding Institutional Diversity, New Jersey: Princeton University Press, s.137-174

Cummings, Bruce: *Boundary Displacement: Area Studies and International Studies during and after the Cold War*.

Dilnot, A., and Morris.C. 1981, "What do we know about the black economy in the United Kingdom?" s.163-179

De Soto, H. 1989, "The Other Path. (El Otro Sendero. Oversatt av June Abbott)" NY: Harper and Row.

Dornbusch, R, 1993, "Stabilization, Debt and Reform: Policy Analysis for Developing Countries. Harvester Wheatsheaf

Ellickson, R.C. 1991. *Order Without Law. How Neighbors Settle Disputes*. London: Harvard University Press.

Feige, E.L 1979, "How big is the irregular economy?" s.5-13

Ferman, P. and Ferman, L. 1973, "The structural underpinning of irregular economy. Poverty and Human Resources Abstracts" s. 3-17

Franco, P. 2007, "The Puzzle of Latin-American Economic Development, Rowman & Littlefield Publishers, INC.

Frey, B., Weck, H., & Pommerehne, W. 1982, "Has the shadow economy grown in Germany?" An exploratory study. Review of World Economics, s. 499-524.

Geertz, C. 1984, "Distinguished Lecture: Anti-Anti Relativism." American Anthropological Association, s. 263-278

Gupta, A. 1995, "Blurred Boundaries: the Discourse of corruption, the Culture of Politics, and the Imagined State, American Ethnologist." American Anthropological Association, s. 375-402

Frøystad, K. 2003, "Forestillingen om det ordentlige feltarbeid og dets umulighet i Norge". Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge, Gyldendal Norsk Forlag.

Hall, R. E. og Charles I. J. 1998, "Why some countries produce so much more output per worker than others?", Quarterly Journal of Economics, s. 83-116

Hart, K. 1973, "The informal income opportunities and urban employment in Ghana." Journal of Modern African studies, s. 61-89.

Heidenheimer, A. J. 1970, "Political Corruption: Readings in Comparative Analysis." New Brunswick NJ Transaction Books, s. 2-28.

Hogson, G.M 2003, "The Enforcement of Contracts and Property Rights: Constitutive versus Epiphenomal Conceptions of Law, International Review of Sociology, s. 373-389.

Hogson, G.M 2006, "What are Institutions?" Journal of Economics Issues, s. 1-25.

Hodgson M. G and Shuxia J 2007, "The Economics of Corruption and the Corruption of Economics: An Institutionalist Perspective." Journal of Economic Issues, s. 1043-1061

Hodgson M. G 1998, "The Approach of Institutional Economics." *Journal of Economic Literature*, s.166-192

Johnson, S., Kaufmann, D. and Pablo Zoido-Lobaton 1998, "Corruption, public finances and the unofficial economy." Washington, D.C.: The World Bank, discussion paper.

Kacapyr, E. 1998, "Notes from the underground." *American Demographics*, s. 30-32

Kahneman, D., J.L. Knetsch, R.H. Thaler 1986, "Fairness and the assumptions of economics." *Journal of Business*

Kuznet, S. 1955, "Economic growth and income inequality." *American Economic Review* 45, s. 1-28.

Levitan, L., & Feldman, S. 1991 "For love or money: Nonmonetary economic arrangements among rural households in central New York." In D. clay and & H. Schwarzweller (Eds.), *Research in rural sociology and development*, Greenwich, CT: JAI Press, s. 149-172

McCrohan, K., Smith, J., 6 Adams, T. 1991, "Consumer purchases in informal markets: Estiamtes for the 1980s, Prospects for the 1990s." *Journal of retailing*, s. 22-50.

North, Douglass C. 1991 "Institutions", *The Journal of Economic Perspectives*, s. 97-112.

Portes, A., & Sasses-Koob, S. 1987, "Marketing it underground: Comparative material on the informal sector in Western market economies." *American Journal of Sociology*, s. 30-61.

Repstad, P. 2007, "Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag." Universitetsforlaget

Saint-Paul, G. 1997, "Dual labor markets: A macroeconomic perspective." Boston, MA: MIT Press.

Samuelson, W. and R. Zeckhauser 1988 "Status Quo Bias in the Decision Making," *Journal of Risk and Uncertainty*, s. 7-59

Sampson, S. 2005, "Integrity warriors. Global Morality and the Anticorruption movement in the Balkans."

Shneider, F. 2006, "Shadow economies and corruption all over the world: what do we really know?" Johannes Kepler University of Linz, s. 1-65

Shneider, F. and Enste, D. 2000, "Shadow economies: Size, Causes and Consequences. Journal of Economic Literature, s 77-114

Schneider, F., Buehn, A., Montenegro, C.E 2010, "Shadow Economics all over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007." Working paper.

Sethuraman, S. 1981, "The urban informal sector in developing countries: Employment, poverty, and environment." Geneva, Switzerland: International Labour Organization.

Simonetti, J.M. 1998, "El Ocaso de la virtud; Ensayos sobre la corrupcion y el discurso del control social" Editorial de la Universidad de la Plata, Universidad Nacional de Quilmes.

Smith, P 1994 "Assessing the size of the underground economy: The Statistics Canada Perspectives, Canadian Economic Observer: Evidence of a Post-GST Increase in the Underground Economy; Canadian Tax Journal/Revue Fiscale Canadienne, s. 247-258.

Tokman, V.E 2007, "Integrating the informal sector in the modernization process." DESA working paper

Internetkilder

<http://dyade.no/content/view/full/10801>

http://www.ieco.clarin.com/economia/Baja-adhesion-renuncia-subsidios-agua_0_632336820.html

http://www.ieco.clarin.com/economia/Baja-adhesion-renuncia-subsidios-agua_0_632336820.html

<http://infoleg.mecon.gov.ar/infolegInternet/anexos/25000-29999/25552/texact.htm>

<http://estudiocorzini.com.ar/abogados/monotributo-encubrimiento-relacion-laboral>

http://www.informecorrientes.com/vernota.asp?id_noticia=40935

<http://infoleg.mecon.gov.ar/infolegInternet/anexos/25000-29999/25552/texact.htm>

<http://www.lanacion.com.ar/1388077-los-manteros-de-la-calle-florida>

<http://www.lanacion.com.ar/1362694-es-record-la-venta-ilegal-en-la-ciudad>

<http://www.lanacion.com.ar/1388077-los-manteros-de-la-calle-florida>

<http://www.lanacion.com.ar/1468397-rafecas-fue-apartado-del-caso-ciccone>

<http://www.lanacion.com.ar/1419216-preven-una-jornada-de-tension-por-las-restricciones-al-dolar>

<http://www.lanacion.com.ar/1468590-avanza-la-queja-de-40-paises-en-la-omc-por-trabas-comerciales>

http://www.laargentinadigital.net/nota.asp?n=2012_3_7&id=14923&id_tiponota=31

<http://www.lahn.utexas.org/Case%20Study%20Cities/Innerburb/BA/UrbanizacionAMB A.pdf>

<http://www.lahn.utexas.org/Case%20Study%20Cities/Innerburb/BA/UrbanizacionAMB A.pdf>

<http://lola-romero-gil.suite101.net/argentina-nuevas-sentencias-contr-la-dictadura-a71273>

<http://mexico.cnn.com/mundo/2012/04/26/el-juez-que-investigaba-al-vicepresidente-argentino-es-apartado-del-caso>

<http://www.pagina12.com.ar/diario/economia/2-182738-2011-12-06.html>

<http://po.org.ar/blog/2011/09/29/a-un-ano-del-asesinato-de-mariano-ferreyra/>

<http://www.problemaslaborales.com.ar/25323.htm>

<http://www.transparency.no/index.php?c=13&kat=Hva+er+korrupsjon%3F>

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results

<http://www.wsws.org/articles/2010/oct2010/arge-o25.shtml>

Andre kilder

Derechos Humanos en Argentina, Informe 2010. Centro de Estudios Legales. Siglo veintiuno editores.

Sector Informal y Políticas Públicas en América Latina 2010. Konrad Adenauer Stiftung.

